



JURIDISKA FAKULTETEN  
vid Lunds universitet

Robin Bartholdsson

## Synnerligen grov misshandel –

En utredning av gällande rätt och kritisk granskning av  
3 kap. 6 § andra stycket brottsbalken

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet  
30 högskolepoäng

Handledare: Per Ole Träskman

Termin för examen: VT 13

# Innehåll

|                                                                             |          |
|-----------------------------------------------------------------------------|----------|
| <b>SUMMARY</b>                                                              | <b>1</b> |
| <b>SAMMANFATTNING</b>                                                       | <b>2</b> |
| <b>FÖRORD</b>                                                               | <b>3</b> |
| <b>FÖRKORTNINGAR</b>                                                        | <b>4</b> |
| <b>1 INLEDNING</b>                                                          | <b>5</b> |
| 1.1 Bakgrund                                                                | 5        |
| 1.2 Syfte och frågeställningar                                              | 5        |
| 1.3 Metod                                                                   | 6        |
| 1.4 Material                                                                | 6        |
| 1.5 Teori och forskningsläge                                                | 7        |
| 1.6 Avgränsningar                                                           | 7        |
| 1.7 Disposition                                                             | 7        |
| <b>2 ALLMÄNT OM MISSHANDEL</b>                                              | <b>8</b> |
| 2.1 Historisk översikt                                                      | 8        |
| 2.1.1 1864 års strafflag                                                    | 8        |
| 2.1.2 1962 års brottsbalk                                                   | 8        |
| 2.1.3 En mindre restriktivare tillämpning av grov misshandel                | 10       |
| 2.1.4 Straffskärpning för ringa misshandel                                  | 10       |
| 2.1.5 Misshandelsbrottet blev könsneutralt                                  | 10       |
| 2.1.6 Införandet av synnerligen grov misshandel                             | 11       |
| 2.2 Misshandelsbrottet                                                      | 11       |
| 2.2.1 Nuvarande lagtext                                                     | 11       |
| 2.2.2 Kvalificerade och okvalificerade former av misshandel                 | 11       |
| 2.2.3 Grundbestämmelsen om misshandel                                       | 12       |
| 2.2.3.1 Vad som utgör misshandel                                            | 12       |
| 2.2.3.1.1 Olika sätt att misshandel någon                                   | 12       |
| 2.2.3.1.2 Tillfoga en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta        | 12       |
| 2.2.3.1.3 Försätta honom eller henne i vanmakt eller annat sådant tillstånd | 13       |
| 2.2.3.1.4 Vissa andra fall av misshandel                                    | 13       |
| 2.2.3.2 De ringa fallen och dess gränsdragningar                            | 15       |
| 2.2.3.2.1 Gränsdragningen mellan ringa- och normalgraden av misshandel      | 16       |
| 2.2.3.2.2 Gränsen till andra lindriga brottsrubriceringar                   | 16       |
| 2.2.3.3 Något om påföljdsvalet                                              | 17       |
| 2.2.4 Samtycke                                                              | 18       |
| 2.2.5 Subjektiv täckning                                                    | 19       |
| 2.2.6 Brottskonkurrens och konsumtion                                       | 20       |

|            |                                                    |           |
|------------|----------------------------------------------------|-----------|
| <b>2.3</b> | <b>Straffvärde</b>                                 | <b>21</b> |
| 2.3.1      | Brottsinterna omständigheter                       | 21        |
| 2.3.2      | Brottsexterna försvårande omständigheter           | 23        |
| 2.3.3      | Brottsexterna förmildrande omständigheter          | 24        |
| <b>3</b>   | <b>KVALIFICERAD MISSHANDEL</b>                     | <b>25</b> |
| <b>3.1</b> | <b>Grov misshandel</b>                             | <b>25</b> |
| 3.1.1      | Bestämmelsen före och efter SFS 2010:370           | 25        |
| 3.1.2      | Vad som utgör grov misshandel                      | 25        |
| 3.1.2.1    | Livsfarlig gärning                                 | 25        |
| 3.1.2.2    | Svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom           | 26        |
| 3.1.2.3    | Särskild hänsynslöshet eller råhet                 | 26        |
| 3.1.2.4    | Avslutande anmärkning                              | 27        |
| 3.1.3      | Uppsåt                                             | 28        |
| 3.1.4      | Något om påföljdsval och straffvärden              | 28        |
| 3.1.5      | Gränsdragningen för normalfall och grov misshandel | 29        |
| 3.1.6      | Behov av förändring                                | 30        |
| <b>3.2</b> | <b>Synnerligen grov misshandel</b>                 | <b>32</b> |
| 3.2.1      | Lagtext                                            | 32        |
| 3.2.2      | Vad som utgör synnerligen grov misshandel          | 32        |
| 3.2.2.1    | Allmänt om omständigheterna                        | 32        |
| 3.2.2.2    | Förarbetsuttalanden kring omständigheterna         | 33        |
| 3.2.2.2.1  | Bestående kroppsskada                              | 33        |
| 3.2.2.2.2  | Synnerligt lidande                                 | 33        |
| 3.2.2.2.3  | Synnerlig hänsynslöshet                            | 33        |
| 3.2.2.3    | Vägledande avgöranden                              | 34        |
| 3.2.2.3.1  | NJA 2011 s. 89                                     | 34        |
| 3.2.2.3.2  | NJA 2012 s. 45                                     | 36        |
| 3.2.2.3.3  | RH 2012:24                                         | 37        |
| 3.2.2.3.4  | Några andra intressanta hovrättsfall               | 37        |
| 3.2.2.3.5  | Kommentar om praxis                                | 42        |
| 3.2.3      | Uppsåt                                             | 45        |
| 3.2.4      | Straffvärden i praxis                              | 46        |
| 3.2.5      | Förhållandet till annan grov brottslighet          | 48        |
| 3.2.6      | En bestämmelse om tortyr?                          | 49        |
| <b>3.3</b> | <b>Rättsfallsstudie</b>                            | <b>52</b> |
| <b>3.4</b> | <b>Kritik och alternativa lösningar</b>            | <b>57</b> |
| 3.4.1      | I förarbetena                                      | 57        |
| 3.4.2      | Doktrin                                            | 59        |
| 3.4.3      | Medierapportering                                  | 59        |
| 3.4.4      | Dir. 2013:30                                       | 60        |
| <b>3.5</b> | <b>Dansk rätt</b>                                  | <b>61</b> |
| 3.5.1      | Allmänt om dansk straffrätt                        | 61        |
| 3.5.1.1    | Straffskalorna                                     | 61        |
| 3.5.1.2    | Straffmätning                                      | 61        |
| 3.5.2      | Misshandel i den danska straffeloven               | 62        |
| 3.5.2.1    | Systematik och Historik                            | 62        |
| 3.5.2.2    | Lagstiftningen                                     | 63        |
| <b>4</b>   | <b>ANALYS OCH DISKUSSION</b>                       | <b>67</b> |

|                                        |                                            |           |
|----------------------------------------|--------------------------------------------|-----------|
| 4.1                                    | Vad är synnerligen grov misshandel?        | 67        |
| 4.2                                    | Hur har andra stycket tillämpats?          | 72        |
| 4.3                                    | Är andra stycket en tortyrbestämmelse?     | 73        |
| 4.4                                    | Har bestämmelsen nått upp till sitt syfte? | 76        |
| 4.5                                    | Finns det bättre sätt att gå tillväga?     | 78        |
| 4.6                                    | Slutsatser                                 | 81        |
| <b>KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING</b> |                                            | <b>82</b> |
| <b>RÄTTSFALLSFÖRTECKNING</b>           |                                            | <b>85</b> |

# Summary

The criminal reform of 2010 was initiated as a reaction to sentencing levels being concentrated to the lower quarter of the range of punishment for serious cases of assaults. The reform led to the division of the range of punishment for aggravated assault in chapter 3 article 6, to two separate subsections. The second subsection would apply a range of punishment between four to ten years applicable for exceptional aggravated assault. The most aggravated assaults would thereby be shifted from subsection one to two. The aim for this essay has been to investigate this provision in the light of the purpose of the reform. For cases of exceptional aggravated assault, the circumstances that qualify for aggravated assault are also applicable. In addition, the circumstances have to be aggravated in relation to subsection one. In this assessment special attention should be taken to the occurrence of permanent bodily harm, exceptional ruthlessness and exceptional suffering. The provision includes torture similar assaults but not torture as defined in the UN convention against torture. The provision does not include torture in a broader meaning.

Of particular importance is the case NJA 2011 s. 89. Here, a serious assault against a defenseless person with fatal injuries to follow was not considered ruthless enough to be considered extremely aggravated. The case shows that if the bodily harm is not permanent other circumstances must be more aggravated. The practice from the courts of appeal shows that the ruthlessness that is required goes beyond the directions given by legislators. A case study of district court rulings showed that the grounds of decision often revolve around the "ruthlessness". In the overall assessment which is of decisive importance in each case the individual circumstances tend to be regarded as a necessity rather than guidelines. In the shaping of chapter 3 article 6 other options were discussed such as introducing a separate provision or even narrowing down the range of punishment. Criticism was also pointed towards the lack of definition for the term "exceptional" ruthlessness. In the neighboring country of Denmark equivalent provisions of assault are being applied with greater focus on an overall assessment and greater flexibility when it comes to the particular circumstances. Subsection two could in a similar way be shaped with a less amount of enforcement words and more focus on an overall assessment.

The reform also brought with it changes to chapter 29 among them article 1. With this followed that during the assessment of sentencing levels special attention should be taken to the assault implying serious attack on life, health or security of person. In practice the changes have had little effect and sentencing levels are still at the bottom of the range of punishment. Criticism has also been aimed towards the fact that the changes in chapter 29 runs counter to the principles of meeting out of punishment. The government recently initiated a commission through directive 2013:30. The commission is to look over the range of punishment for chapter 3 article 6 for the purpose of attaining sentencing levels that where to follow with the reform of 2010.

# Sammanfattning

2010 års straffrätts reform initierades som en reaktion på att straffen för de grövsta formerna av misshandel endast dömdes ut i den nedre fjärdedelen av straffskalan. Reformen medförde bl.a. att straffskalan för grov misshandel i 3 kap. 6 § delades upp i två stycken, där andra stycket med en strängare straffskala på fyra till tio år skulle vara tillämplig för synnerligen grova fall. De grövsta fallen skulle därigenom förskjutas från första till andra stycket. Denna uppsats har utrett denna bestämmelse i ljuset av syftet med reformen. För synnerligen grov misshandel gäller samma omständigheter som för grov misshandel. Därutöver ska misshandeln vara försvårande i förhållande till första stycket. Vid denna bedömning ska särskilt beaktas om skadan varit bestående, hänsynslösheten varit synnerlig samt förorsakat ett synnerligt lidande. Bestämmelsen omfattar även tortyrliknande misshandel, men inte sådan tortyr som avses i t.ex. FN:s tortyrkonvention. Bestämmelsen berör inte tortyr i en bredare kontext.

Särskilt betydelsefullt för andra stycket har fallet NJA 2011 s. 89 varit. HD ansåg där att en mycket grov misshandel mot en försvarslös man inte var tillräckligt svår för att tillsammans med livshotande skador, vara synnerligen grov. Av fallet framgår att det krävs mycket i övrigt om skadorna inte varit bestående. Även hovrätternas praxis visar på att det krävs en hänsynslöshet som går utöver vad förarbetena ger uttryck för. I en undersökning av tingsrätternas praxis framgick att diskussioner i domskälen främst kretsar kring hänsynslösheten. I den helhetsbedömning som är avgörande i varje enskilt fall tenderar de enskilda omständigheterna att betraktas som rekvisit snarare än vägledande. Vid utformningen av 3 kap. 6 § diskuterades andra alternativ än att dela upp straffskalan, t.ex. att införa en egen rubricering eller att göra straffskalan snävare. Kritik riktades även mot att ”synnerlig” hänsynslöshet var för otydligt definierat. I grannlandet Danmark har motsvarande misshandelsbrott tillämpats med större fokus på helhetsbedömningen och större flexibilitet när det gäller de särskilda omständigheterna. Andra stycket hade på liknande sätt kunnat utformas med färre förstärkningsord och med större fokus på en övergripande helhetsbedömning.

Reformen medförde även ändringar i 29 kap., däribland 1 §. Ändringen innebar att det vid bedömningen av straffvärdet, särskilt ska beaktas *om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på liv, hälsa eller trygghet till person*. Förändringarna har emellertid haft liten effekt och straffvärdena döms fortfarande ut i den nedre fjärdedelen av straffskalan. Kritik har även riktats mot att dessa ändringar går i strid med övrig straffmätningssystematik. Regeringen har nyligen initierat en utredning genom dir. 2013:30. Utredningen ämnar se över straffskalan i 3 kap. 6 §, i syfte att uppnå den straffskärpning som var menad med 2010 års reform.

# Förord

Denna uppsats har gett både glädje och sorg. För mig har erfarenheten varit det viktiga. Erfarenheten av att planera, genomföra och göra om. Det har känts hopplöst och ensamt. Ämnet har dock varit mycket intressant. Stundtals gånger har jag knappt trott på vad jag läst. Sanslöst våld mot människor. Vissa har varit helt oskyldiga, andra mindre. I slutändan har jag en fråga som jag aldrig tror att jag kommer få besvarad, även fast vissa teorier finns. Med det räcker inte för mig. Jag vill veta. Varför!

*Det är omständigheterna som styr människorna, inte  
människorna som styr omständigheterna.*

– Herodotos (Grekisk historiker 484 - 425 f.kr)

I juridikens värld kan lagstiftaren skapa omständigheter, och dessa vägleder domstolarna. Denna uppsats kommer bl.a. att undersöka hur 3 kap. 6 § andra stycket brottsbalken har tillämpats av domstolarna.

Lund 2013

Robin Bartholdsson

# Förkortningar

|                       |                                   |
|-----------------------|-----------------------------------|
| Amnesty               | Amnesty International             |
| <i>Andra stycket</i>  | 3 kap. 6 § andra stycket BrB      |
| Art.                  | Artikel                           |
| Bet.                  | Utskottsbetänkande                |
| BrB                   | Brottsbalk (1962:700)             |
| Brå                   | Brottsförebyggande rådet          |
| Dir.                  | Kommittédirektiv                  |
| FB                    | Föräldrabalk (1949:381)           |
| <i>Första stycket</i> | 3 kap. 6 § första stycket BrB     |
| HD                    | Högsta domstolen                  |
| Konventionen          | 1984 års FN konvention mot tortyr |
| NJA                   | Nytt juridiskt arkiv, avdelning I |
| Prop.                 | Regeringens proposition           |
| SOU                   | Statens offentliga utredningar    |
| SvJT                  | Svensk Juristtidning              |

# 1 Inledning

## 1.1 Bakgrund

Den 1 juli 2010 delades straffskalan för BrB 3 kap. 6 § om grov misshandel upp i två delar. Den strängare straffskalan skulle tillämpas för de synnerligen grova fallen. Genom uppdelningen skulle de grövre formerna av misshandel straffas i proportion till brottets allvar. I verkligheten skulle lagändringen innebära en besvikelse för Beatrice Ask och regeringen som låg bakom reformen. Främst bestod kritiken av att straffnivåerna fortfarande låg kvar på samma låga nivåer men det har även riktats kritik mot bestämmelsens tillämpningsområde. Denna uppsats kommer att undersöka bestämmelsen i 6§ andra stycket om synnerligen grov misshandel. I första hand vill jag utreda vad som krävs för att bestämmelsen ska vara tillämplig.

## 1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen ämnar utreda det bakomliggande syftet kring införandet av bestämmelsen om synnerligen grov misshandel i 3 kap. 6 § andra stycket i 1962 års brottsbalk. En sådan utredning är nödvändig för att sedan kunna utreda hur domstolarna tillämpat bestämmelsen sedan införandet den 1 juli 2010. Uppsatsens mål är helt enkelt att utreda hur bestämmelsen hittills nått upp till sitt syfte. Ett sådant brett syfte lämnar även utrymme för att på ett djupare plan undersöka bestämmelsens omständigheter och se vad dessa innefattar i praktiken. Eftersom bestämmelsen endast är mindre än tre år gammal ter det sig naturligt att det inte finns mycket doktrin som belyser frågan. Däremot gav regeringen i februari 2012 Brottsförebyggande rådet i uppdrag att utvärdera brottet synnerligen grov misshandel. Uppdraget ska inte redovisas förrän i mars 2014.<sup>1</sup> Denna uppsats riktar sig främst till jurister och syftar till att ge en klar bild av bestämmelsen i en tid där medierna ger bilden av ett misslyckat lagprojekt.<sup>2</sup> Det är även under en tid där litteraturen på detta område är knapp, och där juristerna kan finna det svårt att på ett relativt snabbt sätt få en klar bild av gällande rätt. Detta arbete kan förhoppningsvis vara juristen till stöd i detta avseende. Jag tror att uppsatsen kan genomföras på ett tillfredsställande och intressant sätt genom att ställa sig fyra grundläggande frågor:

1. Vad innebär synnerligen grov misshandel och varför infördes bestämmelsen?
2. Hur har bestämmelsen tolkats/tillämpats sedan införandet 1 juli 2010?

---

<sup>1</sup> Krabbe, Erica (Infotorg): "Två år med synnerligen grov misshandel", 24/9 - 12 (5/3 - 13). <http://www.infotorgjuridik.se/premium/mittijuridiken/bransch/article182595.ece>.

<sup>2</sup> Olsson, Evelina (Metro): "Hårdare straff blev aldrig verklighet", 19/2 - 13 (5/3 - 13) <http://www.metro.se/nyheter/hardare-straft-blev-aldrig-verklighet/EVHmbr!1msz3Sq3MEAtg/>.

3. Är bestämmelsen tillräcklig/otillräcklig för sitt syfte?
4. Finns det alternativa sätt att utforma bestämmelsen?

Eftersom bestämmelsen tar sikte på de grövsta formerna av misshandel vill jag vid sidan av de grundläggande frågorna även utreda om bestämmelsen är en tortyrbestämmelse i internationella mått mätt?

## 1.3 Metod

Huvuddelen av uppsatsen kommer att ägnas åt att utreda gällande rätt. För detta ändamål kommer en klassisk rättsdogmatisk metod att användas. Lag, förarbeten, praxis och doktrin utgör på så sätt grundstommen i faktadelen. För att kunna utreda hur domstolarna tillämpar bestämmelsen i praktiken kommer jag att genomföra en fallstudie med domar från tingsrätterna. Tingsrätten är som är allmänt känt bland jurister den domstolsinstans där den ordinära rättstillämpningen sker, varför valet att undersöka tingsrättens domar förefaller vara naturligt. För att göra studien relativt välavgränsad kommer undersökningen endast att omfatta tingsrättens domar från juli t.o.m. december 2012. Tingsrättens domar har sökts på Infotorgs webbtjänst, vilken påstås ha en uttömmande databas med tingsrättsfall från 2012. Sökningar har gjorts på ”synnerligen grov” och ”synnerligen grov misshandel”. De domar där motiveringen har varit bristfällig och knapp har exkluderats från urvalet. Därutöver har ett fåtal fall på måfå valts bort p.g.a. med hänsyn till uppsatsens omfattning. Jag tror att ett sådant urval väl kan nå upp till syftet med undersökningen; att få en modern bild av hur tingsrätterna tillämpar bestämmelsen i det stora hela. När det gäller domar från HD och hovrätterna så kommer dessa få utgöra en viktig pusselbit i utredningen kring gällande rätt.

För att besvara fråga tre och fyra kommer belysas den kritik mot reformen som framförts i förarbetena. I denna kritik tror jag att alternativa förslag och lösningar till lagförslaget går att finna. Även kritik i doktrin och media kommer att presenteras här. En annan viktig del för att besvara fråga fyra är även att se på hur andra länder har gått tillväga för att tillfredsställa samma syften som ligger bakom införandet av synnerligen grov misshandel. Därför har jag valt att se på den danska motsvarigheten till bestämmelsen, i form av en komparativ studie. Valet föll på Danmark eftersom den danska strafflagen har stora likheter med den svenska. Även i denna del kommer en rättsdogmatisk metod att användas. Rättsfallen kommer i denna del att väljas utifrån ett exemplifierande syfte.

Avslutningsvis kan en extensiv lagtolkningsmetod komma att användas i analysen när det gäller omständigheterna som ska beaktas i andra stycket.

## 1.4 Material

Till största delen kommer förarbeten och praxis att användas. Förarbeten och praxis kommer att utgöra den primära källan till faktadelen. Doktrin på

området är i stort sett obefintlig med undantag för lagkommentaren och en och en annan artikel om bestämmelsen. Svenska juridiska tidskrifter och i viss mån artiklar från vardagliga tidningar kommer därför att förekomma i den mån det kan föra arbetet framåt. Lagkommentarer kommer att ha en viss betydelse för innehållet i det inledande kapitlet om misshandel, däremot inte särskilt mycket när det gäller huvuddelarna av uppsatsen. Även annat material kommer att användas i en begränsad omfattning. Däribland internationella konventionstexter, rapporter från myndigheter och organisationer (såsom åklagarmyndigheten och Amnesty International) men även annat material från riksdagen.

## **1.5 Teori och forskningsläge**

I samråd med handledaren har jag kommit fram till att det för syftet med denna uppsats är mindre aktuellt med teoridelen. Vad gäller forskningsläge så finns (såsom framkomit ovan) inte mycket doktrin med undantag för lagkommentaren och ett fåtal juridiska artiklar.

## **1.6 Avgränsningar**

Först kommer utredas de omständigheter som ska beaktas vid tillämpningen av bestämmelsen. Frågor om straffvärden kommer att behandlas i viss utsträckning. Detta eftersom lagändringen medförde en del ändringar i 29 kap. BrB men även att ändringen i 3 kap. 6 § medfört förändringar i straffskalan. Straffvärdebedömningen i 29 kap. 1-3 §§ är därför av stor betydelse och går inte att bortse från. Straffmätningen kommer däremot i sin helhet att falla utanför. Frågor om påföljd och samtycke kommer i viss utsträckning att beröras i det inledande kapitlet men även problematiken kring uppsåt, konkurrens och konsumtion kommer att beröras i uppsatsen. Dessa aspekter anser jag är viktiga för att belysa brottet misshandel. Avslutningsvis kommer som tidigare nämnts fallstudien av tingsrättsdomar avgränsas till andra halvan av 2012.

## **1.7 Disposition**

Kap. 2 behandlar misshandel i allmänhet. En historisk översikt över misshandelsbrottet följs av en god orientering kring begreppet misshandel och dess grundkriterier. Därutöver presenteras grunderna för straffvärdebedömningen. I kap. 3 behandlas de kvalificerade formerna av misshandel. Först om grov misshandel och varför bestämmelsen ansågs vara otillräcklig. Sedan kommer en ingående presentation av synnerligen grov misshandel att ges i ett försök att skapa en uppfattning kring gällande rätt. Därefter kommer en rättsfallsundersökning att genomföras i kap. 3.3 för att utreda hur bestämmelsen har tillämpats av tingsrätterna i följt av en presentation av kritiken och alternativa förslag till bestämmelsen i kap. 3.4 och slutligen en presentation av hur dansk rätt har utformat motsvarande bestämmelser om kvalificerat våld i 3.5. Avslutningsvis följer en analys och diskussion i kap. 4 där frågeställningen besvaras och där slutsatser dras.

## 2 Allmänt om misshandel

### 2.1 Historisk översikt

#### 2.1.1 1864 års strafflag

Bestämmelserna om misshandel i nuvarande brottsbalkens 3 kap. *om brott mot liv och hälsa* har sin föregång i den numera ersatta 1864 års strafflag<sup>3</sup> (närmare bestämt 14 kap. strafflagen).<sup>4</sup> Till skillnad från brottsbalken var det av grundläggande betydelse för straff i 14 kap. strafflagen, vilken effekt en misshandel hade haft och utan betydelse om en gärningsman haft uppsåt till effekten eller inte.<sup>5</sup> De misshandelsbrott som återfanns i 14 kap. strafflagen var således kategoriserade i huvudsak efter de effekter som en misshandel kunde medföra.<sup>6</sup> Olika straff kunde aktualiseras beroende på om en misshandel föranlett döden, en svår kroppsskada, mindre svår kroppsskada, ringare kroppsskada eller ingen kroppsskada alls.<sup>7</sup> De centrala bestämmelserna om misshandel i 14 kap. strafflagen återfanns i 4-5 §§ om uppsåtlig misshandel som medfört ouppsåtligt dödsfall (vilket i strafflagen betraktades som dråp) och 10-13 §§ om uppsåtlig misshandel som inte föranlett dödsfall. Vid sidan av dessa huvudbestämmelser innehöll 14 kap. strafflagen även ett antal särbestämmelser om misshandel såsom 18 § om förgiftning och 29 § om misshandel av gravid.<sup>8</sup>

#### 2.1.2 1962 års brottsbalk

Genom antagandet av 1962 års brottsbalk genomgick strafflagens bestämmelser om brott mot person en fullständig revision.<sup>9</sup> Från strafflagens antagande 1864 fram till att den ersattes av 1962 års brottsbalk hade de flesta väsentliga delarna inom straffrätten reviderats och moderniserats i olika etapper, med undantag för just brott mot person. Dessa brott hade i stort sätt kvarstått i samma skick som i 1864 års strafflag. Nu skulle däremot, som departementschefen uttryckte det, slutetappen påbörjas i en reformverksamhet som pågått sedan flera decennier tillbaka.<sup>10</sup>

Den stora förändringen kring misshandelsbrotten och för många andra brott i övrigt, gällde de s.k. objektiva överskotten; det att gärningsmannens uppsåt inte fullt ut omfattade de faktiska effekterna av ett handlande. Dessa

---

<sup>3</sup> 1864 års strafflag ersatte i sin tur missgärnings- och straffbalkarna i 1734 års lag. Se SOU 1953:14 s. 97.

<sup>4</sup> Holmqvist, Lena m.fl.: *Brottsbalken En kommentar*, Del I, Stockholm 2012, 3 kap s. 1.

<sup>5</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3 kap s. 4.

<sup>6</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3:5 s. 1.

<sup>7</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3 kap s. 4.

<sup>8</sup> Prop. 1962:10 s. B 82f.

<sup>9</sup> Prop. 1962:10 s. B 2.

<sup>10</sup> Prop. 1962:10 s. B 41.

överskott skulle inte längre kunna föranleda straffansvar. Därmed fick ouppsåtliga verkningar inte längre någon betydelse vid utformningen av de olika misshandelsbrotten. Detta innebär exempelvis att en uppsåtlig misshandel som föranlett ett uppsåtligt dödsfall inte längre medför ansvar för dödsfallet inom ramen för bestämmelsen om uppsåtlig misshandel.<sup>11</sup> (Se dock om brottskonkurrens i kapitel 2.2.6). Den förändrade synen för objektiva överskott kan belysas väl genom Straffrättskommitténs uttalande i SOU 1953:14 *förslag till brottsbalk*, där komitten menade att "[e]n sådan ordning kan med hänsyn till svårigheten att bevisa uppsåtet vara naturlig på en primitivare nivå men är icke försvarlig i ett modernt kultursamhälle".<sup>12</sup>

I övrigt skulle strafflagens ålderdomliga och svåröverskådliga brottsbeskrivningar förenklas och få en klarare innebörd. Flertalet specialbestämmelser om misshandel i 14 kap. strafflagen fick således utgå och i stället bana väg för ett fåtal bestämmelser med mera omfattande begrepp. Bestämmelserna skulle nu även innehålla en närmare definition på misshandel, något som saknats i den gamla strafflagen.<sup>13</sup> På så sätt delades misshandelsbrotten upp i tre grader efter brottets svårhet; ringa, normal och grov. Brottets grad bestäms inte längre efter brottets verkan utan snarare efter en helhetsbedömning med hänsyn till samtliga omständigheter vid brottet.<sup>14</sup> Däremot skulle ouppsåtliga verkningar få betydelse vid straffmätningen, dock inom ramen för den grad som brottet hör till.<sup>15</sup> För normalgraden av misshandel sattes straffmaximum till två års fängelse, och inte fyra år som kommittén hade föreslagit. Fyra år hade gjort straffskalan för normalgraden för vid, menade departementschefen. Vidare skulle ett straffmaximum om två år stå i bättre korrelation med straffskalan för grov misshandel om ett till tio års fängelse, menade denne.<sup>16</sup>

Bestämmelserna om misshandel placerades i 3 kap. 5 och 6 §§ brottsbalken och fick följande lydelse:

**3 kap. 5 §** *Den som tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom i vanmakt eller annat sådant tillstånd, dömes för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa till böter.*

**3 kap. 6 §** *Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, skall för grov misshandel dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år.*

*Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen varit livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet.*<sup>17</sup>

---

<sup>11</sup> Prop. 1962:10 s. A 3, 14.

<sup>12</sup> SOU 1953:14 s. 104.

<sup>13</sup> Prop. 1962:10 s. B 49, 89f.

<sup>14</sup> Prop. 1962:10 s. B 7.

<sup>15</sup> Prop. 1962:10 s. B 14.

<sup>16</sup> Prop. 1962:10 s. B 83f, 91.

<sup>17</sup> SFS 1962:700.

### 2.1.3 En mindre restriktivare tillämpning av grov misshandel

Nästa viktiga ändring skedde 1988 då förändringar gjordes gällande gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel. Förändringen motiverades av att rättstillämpningen hade tillämpat ”synnerlig hänsynslöshet och råhet” alltför restriktivt. Den restriktiva tillämpningen hade medfört att vissa allvarliga fall av misshandel hade klassificerats som normalfall snarare än grov misshandel, vilket kunde ifrågasättas om en sådan rättstillämpning var förenlig med vad som avsågs när bestämmelserna kom till.<sup>18</sup> Departementschefen menade emellertid att rättstillämpningen hursomhelst knappast var förenlig med det allmänna rättsmedvetandet. Förändringen medförde att ordet ”synnerlig” i 3 kap. 6 § om grov misshandel byttes ut mot ”särskild”, som en allmän anvisning till domstolarna att tillämpa ett något mindre restriktivt synsätt när det gäller att kvalificera en misshandel som grov.<sup>19</sup> I ett förtydligande syfte uttryckte departementschefen att ändringen *”[...] inte åsyftar en genomgripande förändring i fråga om brottsrubricering utan endast en mindre förskjutning som medför att vissa mycket allvarliga misshandelsfall får en mera adekvat rubricering.”*<sup>20</sup>

### 2.1.4 Straffskärpning för ringa misshandel

1993 ändrades straffskalarna för ett flertal brott, däribland ringa misshandel. Från att endast ha kunnat dömas till böter kunde man nu dömas till ”böter eller fängelse i högst sex månader”. Departementschefen menade att fastän att de lindrigaste fallen av misshandel så gott som uteslutet bör leda till ett bötesstraff så finns det situationer där annan påföljd är lämpligare, t.ex. fall av upprepad brottslighet som ligger nära gränsen till normalgraden men även för massiva återfall av ringa misshandel. En annan motivering till straffskärpningen var att ringa misshandel hade ett lägre straffmaximum än vad brottet snatteri kunde föranleda. Avslutningsvis menade departementschefen att fängelse för ringa misshandel endast undantagsvis skulle bli aktuellt och att förändringen inte var ämnad att förändra synen på gränsdragningen mellan ringa och normalfallet av misshandel.<sup>21</sup>

### 2.1.5 Misshandelsbrottet blev könsneutralt

1998 blev misshandelsbrottet könsneutralt genom att ”honom” i 3 kap. 5 § blev till ”honom eller henne”.<sup>22</sup>

---

<sup>18</sup> Prop. 1987/88:14 s. 1, 5 och Ds Ju 1986:11 s. 18.

<sup>19</sup> Prop. 1987/88:14 s. 5f.

<sup>20</sup> Prop. 1987/88:14 s. 7.

<sup>21</sup> Prop. 1992/93:141 s. 1, 29, 113.

<sup>22</sup> Prop. 1997/98:55 s. 8.

## 2.1.6 Införandet av synnerligen grov misshandel

Den 1 juli 2010 inträffade den senaste ändringen genom SFS 2010:370. Straffskalan i 3 kap. 6 § om grov misshandel, som tidigare kunde föranleda fängelse från ett till tio år, delades upp i två delar genom införandet av ett andra stycke om synnerligen grov misshandel. För synnerligen grov misshandel kunde nu dömas ut fängelse i lägst fyra år och högst tio år. För annan grov misshandel kunde dömas ut fängelse i lägst ett och högst sex år. Ett av huvudmotiven till lagändringen var att domstolarna vid rättstillämpningen sällan använde sig av den övre delen av straffskalan ens vid de allvarligaste fallen av grov misshandel, varför straffnivåerna inte ansågs stå i proportion till brottets allvar. Lagstiftaren valde alltså att lösa problemet genom att dela upp straffskalorna i två delar och därigenom skapa en särskild straffskala med ett högt minimistraff för de allvarligaste fallen. Precis som vid brottsbalkens införande fick bestämmelsen om synnerligen grov misshandel en närmare beskrivning i lagtexten.<sup>23</sup>

## 2.2 Misshandelsbrottet

### 2.2.1 Nuvarande lagtext

Misshandelsbrotten i brottsbalken (1962:700) 3 kap. 5-6 §§ lyder:

**3 kap. 5 §** *Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.*

**3 kap. 6 §** *Är brott som avses i 5 § att anse som grovt, döms för grov misshandel till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen har tillfogat en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Är brottet att anse som synnerligen grovt, döms dock till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömande av om brottet är synnerligen grovt ska särskilt beaktas om kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet.*

### 2.2.2 Kvalificerade och okvalificerade former av misshandel

Misshandelsbrotten är uppdelade i tre svårhetsgrader; ringa, normal och grov. Den grova graden kan i sin tur numera delas upp i två kategorier; grov och synnerligen grov.<sup>24</sup> Misshandelsbrottet kan därför delas in i fyra nivåer.

<sup>23</sup> Prop. 2009/10:147 s. 1, 16ff. Se även brottsbalk(1962:700) 3 kap 6 § andra stycket.

<sup>24</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3:5 s. 2.

Ringa och normalfallen regleras i 3 kap. 5 § BrB (där normalfallet utgör grundbestämmelsen för misshandel) medan de kvalificerade formerna; grov och synnerligen grov misshandel, regleras i 3 kap. 6 § BrB. Inom ramen för denna uppsats kommer de kvalificerade fallen att närmare granskas kapitel 3. Eftersom de kvalificerade formerna av misshandel grundar sig på vad som gäller enligt 3 kap. 5 § BrB, kommer det att krävas en fördjupad insyn i de okvalificerade formerna, särskilt normalfallen. Därför kommer kapitlet nedan ge en fördjupad inblick i de okvalificerade formerna för att i den återstående delen av uppsatsen behandla de kvalificerade formerna, särskilt kategorin synnerligen grov misshandel.

## 2.2.3 Grundbestämmelsen om misshandel

Som tidigare nämnts innehöll strafflagen ingen närmare definition av begreppet misshandel. I samband med arbetet med brottsbalken upprättade emellertid Straffrättskommittén en närmare definition av vad som kunde utgöra misshandel, vilken senare även godtogs av departementschefen såsom ”huvudsakligen tillfredsställande”.<sup>25</sup>

### 2.2.3.1 Vad som utgör misshandel

Med misshandel avses enligt 3 kap. 5 § att någon *tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd.*

#### 2.2.3.1.1 Olika sätt att misshandel någon

Med uttrycken ”tillfoga” eller ”försätta” hålls frågan öppen på vilket sätt en misshandel kan förövas. Av motiven framgår att inte bara angrepp med vapen eller tillhyggen eller annat yttre våld är misshandel utan även att förgifta eller underlåta att skaffa läkarvård till ett barn osv.<sup>26</sup>

#### 2.2.3.1.2 Tillfoga en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta

Straffrättskommittén menar att det till *kroppsskada* går att hänföra inte bara sår, svullnader, benbrott eller ledskador utan även funktionsrubbingar såsom förlamningar och skador på syn och hörsel. Dessutom kan en sådan handling som att raka håret av en kvinna betraktas som misshandel, menar kommittén. Med *sjukdom* inkluderas sinnessjukdom och psykisk invaliditet. Därtill hör även psykiska lidanden där det går att påvisa en medicinsk effekt såsom en psykisk chock. Däremot faller psykisk smärta av den generella typen utanför begreppet misshandel.<sup>27</sup> När det sedan gäller gränsdragningen mellan fysiskt och psykiskt lidande har lagstiftaren lämnat över denna fråga till rättstillämpningen att ta ställning till.<sup>28</sup> Viktigt i sammanhanget är att kommittén menar att kroppsskada och sjukdom inte behöver ha innefattat

---

<sup>25</sup> Prop. 1962:10 s. B 90.

<sup>26</sup> SOU 1953:14 s. 135.

<sup>27</sup> SOU 1953:14 s. 134f.

<sup>28</sup> Prop. 1962:10 s. B 90.

smärta för att det ska vara fråga om misshandel.<sup>29</sup> Skaderekvisiten är således självständiga i förhållande till varandra.

Med *smärta* avses ett fysiskt lidande som inte är alltför obetydligt. Med detta torde kommittén mena att den kroppsliga störningen inte varit alltför lindrig eller hastigt övergående. På så sätt faller mindre kroppsliga obehag som t.ex. störande ljud utanför begreppet misshandel.<sup>30</sup>

#### **2.2.3.1.3 Försätta honom eller henne i vanmakt eller annat sådant tillstånd**

Någon närmare definition av vad avses med begreppet ”vanmakt” ges varken i lagtext eller i förarbeten. Däremot uttalade HD i fallet NJA 2004 s. 231 att det med vanmakt avses ”[...]en nära nog fullständig oförmåga att handla, t.ex. på grund av medvetlöshet.”<sup>31</sup> För begreppet ”annat sådant tillstånd” menar Straffrättskommittén, avses t.ex. en fullständig eller partiell förlamning eller bedövning av någons kropp.<sup>32</sup>

#### **2.2.3.1.4 Vissa andra fall av misshandel**

##### *Venerisk smitta*

Att utsätta någon för venerisk smitta var fram till år 1985 straffbart enligt dåvarande smittskyddslagen (1968:231).<sup>33</sup> Från 1985 och framåt tillämpas emellertid brottsbalkens 3 kap. om brott mot liv och hälsa, däribland 5 § om misshandel (tillfoga kroppsskada eller sjukdom), men även i högsta grad 3 kap. 6 § om grov misshandel.<sup>34</sup> Särskilt uppmärksammat i straffrättsliga sammanhang har spridningen av HIV (humant immunbristvirus) varit. Frågan om överföring av HIV vid könsligt umgänge ska vara brottsligt och om det i så fall ska vara en särskild bestämmelse för HIV-smitta eller om de redan existerande bestämmelserna i 3 kap. är tillräckliga, har varit mycket debatterat i såväl Sverige som i andra länder.<sup>35</sup> En kriminalisering som vi ser idag kan vara problematisk såväl rättspolitiskt som rent juridiskt, menar Per-Ole Träskman.<sup>36</sup> Även uppsåtsbedömningen har vållat problem.<sup>37</sup> Detta kommer belysas något närmare i kapitel 2.2.5 om subjektiv täckning.

##### *Medicinska ingrepp*

Straffrättskommittén anförde i förarbetena till brottsbalken att en operation som genomförs mot en patients vilja kan betecknas som misshandel även om ingreppet är motiverat rent medicinskt.<sup>38</sup> På motsvarande sätt innebär ett givet samtycke från patienten att bestämmelsen om misshandel i 3 kap. 5 § sätts ur spel (Se vidare om samtycke i kap. 2.2.4). Om det däremot av olika skäl inte går att få ett samtycke från patienten (t.ex. p.g.a. medvetlöshet),

<sup>29</sup> SOU 1953:14 s. 135.

<sup>30</sup> SOU 1953:14 s. 135.

<sup>31</sup> NJA 2004 s. 321 se domskälen.

<sup>32</sup> SOU 1953:14 s. 135.

<sup>33</sup> Holmqvist m.fl. (Del I), 3:5 s. 2f.

<sup>34</sup> SvJT 2009 s. 609, 612.

<sup>35</sup> Träskman, Per-Ole: *Hiv-smitta, sexuella handlingar och kriminalitet, I: festskrift till Boel Flodgren*, Lund 2011, s. 418.

<sup>36</sup> Träskman a.a. s. 419.

<sup>37</sup> SvJT 2009 s. 614.

<sup>38</sup> SOU 1953:14 s. 135.

kan bestämmelsen om nöd i 24 kap. BrB komma att bli tillämplig, om det t.ex. är fråga om att rädda liv.<sup>39</sup>

### *Idrottssammanhang*

Våld som utövas i idrottssammanhang, med avseende på våld mellan idrottsdeltagare, kan delas upp i flera olika delar beträffande straffansvar för misshandel.<sup>40</sup> Många gånger ligger ett våldsutövande inom ramen för den aktuella idrottsdisciplinens spelregler och andra gånger helt utanför.<sup>41</sup> För de fall där våldet ligger inom ramen för tävlingsreglerna, kan uppmärksammas vad Straffrättskommittén anförde om samtyckets straffriande verkan i förarbetena till brottsbalken. Kommittén menade där att exempelvis boxning, ”[...]där deltagaren tager risken av en mer eller mindre hårdhänt behandling; att smärta eller kroppsskada därvid åsamkats bör ej få leda till straff för misshandel, om de vedertagna reglerna för denna sport iakttagits.”<sup>42</sup> (Se vidare om samtycke i kap. 2.2.4) Märk dock att proffsboxning idag är kriminaliserat genom *lagen (1969:612) om förbud mot professionell boxning*.<sup>43</sup>

Krister Malmsten menar i sin artikel ”*Idrottsvåld – regelkonformitet och rättsenlighet*” från 1985, att den allmänna uppfattningen inom doktrinen är att våld inom ramen för en idrottsdisciplins spelregler föranleder ”straffrättslig immunitet”, men att doktrinen är oense om på vilka grunder straffriheten står på.<sup>44</sup> Inom ramen för denna uppsats ämnar jag att inte utforska detta vidare. Andra fall där våld utövats utanför idrottens spelregler och som föranleder straffansvar, kan nämnas hockeyspelare som under spelet utdelat slag mot en motspelares kropp vilket orsakade allvarliga skador<sup>45</sup> eller när fotbollsspelare under match utdelat knytnävslag mot andra spelare<sup>46</sup>.

Det ska avslutningsvis påpekas att idrottsvåld är juridiskt komplicerat och tillsynes ett svårnavigerat straffrättsligt område varför framställningen ovan endast bör ses som en mycket förenklad bild av rättsläget.

### *Kroppssaga*

Först 1979 förbjöds uttryckligen ”kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling” av barn genom en ändring i 6 kap. 3 § FB.<sup>47</sup> Departementschefen uttryckte i propositionen att det med kroppslig bestraffning menas ”[...]främst handling som medför att barnet tillfogas kroppsskada eller smärta, även om störningen är helt lindrig eller hastigt

---

<sup>39</sup> SvJT 1990 s. 605f.

<sup>40</sup> Malmsten, Krister.: *Idrottsvåld – regelkonformitet och rättsenlighet, I: skuld och ansvar*, Uppsala 1985, s. 193f.

<sup>41</sup> Malmsten a.a. s. 194.

<sup>42</sup> SOU 1953:14 s. 144.

<sup>43</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3:5 s. 4.

<sup>44</sup> Malmsten a.a. s. 197.

<sup>45</sup> SvJT 1966 ref. s. 57.

<sup>46</sup> Se t.ex. RH 1995:23 och RH 2011:62.

<sup>47</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 2:5 s. 5.

övergående.”<sup>48</sup> Departementschefen anför vidare att förbudet endast avser användande av våld i bestraffningssyfte; vilket innefattar en reaktion på ett barns handlande eller underlåtenhet att handla. Däremot menar denne, att det är oundvikligt att en förälder i viss utsträckning måste få lov att använda sig av vissa fysiska åtgärder gentemot ett olydigt barn för att kunna fullgöra sin skyldighet om vårdnadsinnehavare.<sup>49</sup> Ett förbud skulle dock, anför departementschefen, ”[...]undanröja all tvekan om att en bestraffningsåtgärd mot barn är brottsligt, om motsvarande handling mot en annan person är straffbar som misshandel i brottsbalken.”<sup>50</sup> Förbudet fick emellertid en bredare innebörd än det rena straffrättsliga. I 6 kap. 3 § FB förbjöds (till skillnad från bestämmelsen om misshandel) varje tillfogande av kroppsskada eller smärta i bestraffningssyfte, även om störningen är helt lindrig eller hastigt övergående. Det ”överskott” som bestämmelsen i 6 kap. 3 § FB innebär i förhållande till 3 kap. 5 § BrB, menar lagutskottet, får betydelse främst som ett pedagogiskt stöd i strävan att övertyga föräldrar att våld är en icke acceptabel uppfostringsmetod.<sup>51</sup> Numera finns förbudet mot aga i 6 kap. 1 § FB om barns grundläggande rättigheter.<sup>52</sup>

### 2.2.3.2 De ringa fallen och dess gränsdragningar

Departementschefen var från början av den uppfattningen att ringa misshandel inte skulle kräva en särskild bestämmelse. Denne ansåg att det redan under sådana brott som t.ex. ofredande, torde rymmas de lindrigaste fallen av misshandel, varför en särskild bestämmelse ansågs obehövlig.<sup>53</sup> Lagrådet däremot anförde att ”[...]tolkningen av brottsbeskrivningen för misshandel icke bör påverkas av vad som kan anses falla under det mera allmänna stadgandet av ofredande.”<sup>54</sup> Lagrådet ville följaktligen att det skulle införas en särskild skala för ringa fall av misshandel, med böter som påföljd, vilket senare även blev fallet.<sup>55</sup> Som tidigare nämnts skärptes senare straffskalan för ringa brott till att även omfatta fängelse i sex månader.<sup>56</sup> Om man ser till 3 kap. 5 § BrB om misshandel så går det däremot en inte obemärkt förbi att den ringa graden av misshandel inte har fått en egen rubricering. I stället återfinns den ringa graden inbäddad i bestämmelsen om normalgraden, under gemensam beteckning ”misshandel”. Anledningen till detta var att Straffrättskommittén bl.a. ansåg att effekterna av en ringa misshandel i teorin kunde bli så pass allvarliga att en egen rubricering kunde uppfattas som missvisande i förhållande till de skador som kunde uppkomma.<sup>57</sup>

<sup>48</sup> Prop. 1978/79:67 s. 7.

<sup>49</sup> Prop. 1978/79:67 s. 7.

<sup>50</sup> Prop. 1978/79:67 s. 6.

<sup>51</sup> Bet. LU 1978/79:11 s. 5.

<sup>52</sup> Se 6 kap 1 § FB.

<sup>53</sup> Prop. 1962:10 s. B 91.

<sup>54</sup> Prop. 1962:10 s. B 416.

<sup>55</sup> Prop. 1962:10 s. B 416 och Bet. 1 LU 1962:42 s. 27.

<sup>56</sup> Se SFS 1993:207.

<sup>57</sup> Prop. 1962:10 s. B 83.

#### **2.2.3.2.1 Gränsdragningen mellan ringa- och normalgraden av misshandel**

Vid bedömningen av om en misshandel ska bedömas som ringa ska samtliga omständigheter beaktas. Däremot är det inte endast skadans omfattning som ska beaktas utan även andra förhållanden som t.ex. att misshandeln varit provocerad. Sålunda kan en misshandel där skadan inte är ringa, ändå bedömas som ringa om andra omständigheter (än skadan) ger fog för detta.<sup>58</sup> Det ska dock påpekas att endast bagatellartade fall ska bedömas som ringa.<sup>58</sup> Nils Jareborg tar s.k. örfilar som exempel på bagatellartade fall, där det vanligtvis rör sig om slag i ansiktet med öppen hand med den effekten att det uppstår viss smärta och rodnad.<sup>59</sup> Den närmare gränsdragningen mellan ringa och normalgraden av misshandel kan belysas genom ett par rättsfall:

I NJA 1967 s. 237 hade en man tillfogat en annan kroppsskada och smärta genom att tilldela denne ett knytnävsslag mot munnen. Domstolen fann den tilltalade skyldig till misshandel. Brottet ansågs inte vara bagatellartad med hänsyn till dess oprovocerade karaktär och med hänsyn till den åsamkade skadan och smärtan. Brottet bedömdes inte vara ringa.

I NJA 2003 s. 537 hade en mamma i uppfostringssyfte tilldelat sin nioåriga son fem till sju slag med en stekspade på lår och stjärt. Slagen orsakade smärta och rodnad samt ett mindre blåmärke. Eftersom gärningen endast orsakat smärta och skada av lindrig art betecknades misshandeln som ringa.

I RH 2007:75 försökte en lärare med ett fysiskt grepp dra ut en stökig elev från ett klassrum varpå eleven med öppen hand tillfogade läraren ett slag över tinningen med övergående smärta som följd. Domstolen fann med beaktande av samtliga omständigheter att gärningen inte varit ringa. I bedömningen beaktades särskilt att det var fråga om ett slag som utdelats av en elev gentemot en lärare under pågående lektion och inför övriga elever.

#### **2.2.3.2.2 Gränsen till andra lindriga brottsrubriceringar**

Vid bedömningen om en gärning bör klassificeras som misshandel eller inte, är det viktigt att ha i åtanke andra brottsrubriceringar som innefattar lindrigare former av misshandel, i begreps vida bemärkelse. Exempelvis kan brottet ofredande enligt 4 kap. 7 § BrB vara tillämpligt om någon ”handgripligen antastar” annan. Med detta menas att med uppsåt t.ex. knuffa eller sparka någon, eller att slita i någons kläder.<sup>60</sup> På så sätt kan olika former av kroppsförnärmelser som inte nödvändigtvis innefattar kroppsskada, sjukdom eller smärta många gånger bedömas som ofredande snarare än misshandel. Hit hör även det att t.ex. hålla en spann vatten över någon eller att skrämma någon. Vissa kroppsförnärmelser såsom att spotta på någon kan ibland även rubriceras som förolämpning enligt 5 kap. 3 §

---

<sup>58</sup> Jareborg, Nils & Friberg, Sandra: *Brotten mot person och förmögenhetsbrott*, Uppsala 2011, s. 26.

<sup>59</sup> Jareborg & Friberg a.a. s. 26.

<sup>60</sup> Prop. 1962:10 s. B 91.

BrB. I de fall där en kroppsförnärmelse bedöms vara helt oväsentlig bör den uteslutande bedömas som ofredande eller förolämpning.<sup>61</sup>

### 2.2.3.3 Något om påföljdsvalet

Enligt 3 kap. 5 § kan för normalfallet av misshandel dömas till *fängelse i högst två år* och för ringa misshandel till *böter eller fängelse i högst sex månader*. Sådan misshandel som inte är bagatellartad bör normalt föranleda påföljden fängelse.<sup>62</sup> Däremot finns åtskilliga exempel i praxis där påföljden för *misshandel av normalgraden* bestämts till annat än fängelse. Nedan följer ett par exempel på påföljdsvalet vid misshandel av normalgraden:

I NJA 1988 s. 156 hade en man som misshandlat sin hustru blivit dömd för misshandel som inte varit ringa. Som utgångspunkt anförde domstolen att brott som inte är ringa bör föranleda en frihetsberövande påföljd. Domstolen lyfte fram sådana försvårande omständigheter som att misshandeln förövats mot en nära anhörig, en fysiskt svagare person, varit upprepad samt ägnad att påtagligt kränka målsägandens personliga integritet. Däremot ansågs inte att misshandeln varit provocerad på ett sådant sätt att det kunde påverka bedömningen. Även om den tilltalades personliga förhållanden talade i förmildrande riktning, kunde detta med hänsyn till brottets art inte bryta fängelsepresumtionen. Den tilltalade dömdes till fängelse i två månader.

I fallet NJA 1999 s. 269 hade en man gjort sig skyldig till misshandel av normalgraden när denne kastat ett ölglas i ansiktet på en annan. Domstolen ansåg att villkorlig dom i förening med en föreskrift om samhällstjänst gav tillräcklig skärpa åt påföljden och på ett trovärdigt sätt kunna ersätta ett fängelsestraff. Om fängelse istället hade valts som påföljd skulle strafftiden ha bestämts till två månader.

I NJA 2000 s. 17 III tog domstolen ställning till om påföljden för en misshandel av en närstående skulle bestämmas till villkorlig dom i föreskrift med samhällstjänst eller till fängelse p.g.a. brottslighetens art. Domstolen beaktande vid bedömningen, att en ny lagstiftning (som trätt ikraft 1 jan 1999) inneburit att förutsättningarna ökat för att döma ut villkorlig dom i förening med samhällstjänst, i de fall där artbrottslighet tidigare föranlett kortare fängelsestraff. Domstolen fann att sådana förutsättningar fanns och dömde den tilltalade till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst.

För de *ringa fallen av misshandel* bör påminnas om vad departementchefen uttalade i förarbetena i samband med att straffskalan inkluderade fängelsestraff i undantagsfall. Denne tog upp två typsituationer där det var tänkbart att fängelse kunde utdömas; vid upprepad brottslighet som rör sig i gränslandet till normalgraden och vid massiva återfall i ringa brott.<sup>63</sup>

---

<sup>61</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3:5 s. 7.

<sup>62</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3:5 s. 9.

<sup>63</sup> Prop. 1992/93:141 s. 29.

## 2.2.4 Samtycke

I 24 kap 7 § BrB finns regeln om samtycke, med följande lydelse:

*En gärning som någon begår med samtycke från den mot vilken den riktas utgör brott endast om gärningen, med hänsyn till den skada, kränkning eller fara som den medför, des syfte och övriga omständigheter, är oförsvarlig.*

Ett samtycke behöver inte vara uttalat utan kan även ta sig formen av ett s.k. inre samtycke, dvs. ett samtycke som inte är en yttre manifestation. Dock vållar sådana inre samtycken ofta svårigheter rent bevismässigt varför faktiska viljeuttryck spelar stor roll i praktiken.<sup>64</sup> Sättet på vilket ett samtycke kan föreligga kan illustreras med fallet NJA 1993 s. 553 där två skolkamrater hade hamnat i slagsmål med varandra, vartefter den tilltalade menade att målsäganden hade gett sitt samtycke till att slåss. HD uttalade:

*”[n]är två ungdomar inlåter sig i bråk med varandra följer därav att båda är inställda på att ofreda den andre och i någon utsträckning tillfoga varandra smärta och ringare övergående skador[...]. Så länge bråket eller slagsmålet hålls på den nivån, får det anses ligga i situationen som sådan att det inte kan bli fråga om ansvar för ofredande eller misshandelsbrott.”*<sup>65</sup>

I ett annat fall NJA 1999 s. 460 hade två för varandra okända unga män hamnat i ordväxling vilket senare lett till slagsmål. HD menade där att omständigheterna i fallet skiljer sig åt från dem i NJA 1993 s. 553 och att ett utdelat slag mot någon inte i sig självt innebär att det föreligger ömsesidigt medgivande till att den angripne också får gå över till direkta handgripligheter mot angriparen.

För att ett giltigt samtycke ska föreligga så måste samtycket ha uppkommit vid tidpunkten för gärningen. Vidare måste den samtyckande vara behörig att förfoga över intresset ifråga. Här kan nämnas fallet NJA 1997 s. 636 där vårdnadshavarna till några pojkar gav sitt samtycke till omskärelse av pojkarna. HD fann att de som utfört omskärelsen skulle frias från ansvar p.g.a. samtycke från vårdnadshavarna. Vidare ska den samtyckande haft förmåga att förstå vad samtycket innebär, ha lämnat samtycket frivilligt, varit allvarligt menat samt haft insikt om relevanta förhållanden.<sup>66</sup>

Men inte all form av våld går att samtycka till. Gärningen får inte vara oförsvarlig. Vid försvarlighetsbedömningen läggs särskild vikt vid skadans art.<sup>67</sup> Att med samtycke tillfoga annan smärta eller ringa kroppsskada föranleder normalt sätt inte straffansvar. Gränsdragningen för ansvarsfrihet vid samtycke till misshandel går således någonstans mellan ringa- och normalgraden av misshandel.<sup>68</sup> Departementschefen menar dock att det kan finnas fall av normalgraden misshandel där omständigheterna ändå kan

<sup>64</sup> Asp, Petter m.fl.: *Kriminalrättens grunder*, Uppsala 2010, s. 249f.

<sup>65</sup> NJA 1993 s. 553 se domskälen.

<sup>66</sup> Asp m.fl. a.a. s. 249.

<sup>67</sup> Asp m.fl. a.a. s. 255f.

<sup>68</sup> Prop. 1993/94:130 s. 38, 43.

föranleda ansvarsfrihet p.g.a. samtycke. Ett sådant fall kan vara om gärningen har ett godtagbart syfte. Lagstiftningen har inte tagit ställning till var den exakta gränsdragningen går utan överlämnar istället denna fråga till rättstillämpningen att ta ställning till. När det gäller grov misshandel har dock departementschefen sagt att samtycke inte bör föranleda ansvarsfrihet. Däremot kan straffvärdet reduceras.<sup>69</sup>

Som tidigare anförts har ”samtycke” en avgörande roll vid åtgärder inom sjukvården samt vid lek och idrott. Inom sjukvården är ett samtycke från patienten en grundläggande förutsättning för i princip all sjukvård. I många sporter är det vanligt med inslag av våld, såväl som när våldet är en del av spelet som när det tar formen av rena regelöverträdelser. Den som deltar i en sport där deltagare ofta använder våld i form av regelöverträdelser är oftast medveten om skaderisken, men detta behöver inte innebära att han eller hon godtar en skada. Ett samtycke medför inte ansvarsfrihet för sådana situationer utan ansvarsfriheten blir aktuell endast för sådana regelöverträdelser som av samhället anses vara allmänt godtagbara.<sup>70</sup>

## 2.2.5 Subjektiv täckning

Som presenterats inledningsvis avskaffades vid införandet av brottsbalken, möjligheten att kräva straffansvar för ouppsåtliga verkningar (s.k. objektiva överskott).<sup>71</sup> Numera kan straffansvar för misshandel endast krävas för den del av gärningen där uppsåtet täcker de objektiva rekvisiten för brottet, i enlighet med den s.k. täckningsprincipen.<sup>72</sup>

För brott som innefattar ”angrepp på person” gjorde HD ett principiellt uttalande i NJA 1998 s. 86 och menade att själva *angreppssättet* kan vara av avgörande betydelse för uppsåtsbedömningen.

Vad gäller misshandel och uppsåt kan lyftas fram rättsfallet NJA 2004 s. 176 där en lägsta nivå av uppsåt (*likgiltighetsuppsåt*) utkristalliserades i samband med att en Hiv-smittad man stod åtalad för bl.a. försök till grov misshandel. För att en gärningsman ska anses ha varit likgiltig, och därmed haft uppsåt att begå brott, ska denne ha varit likgiltig inte endast till risken för effekten utan även till förverkligande av effekten eller förekomsten av en viss omständighet. Det avgörande är således att förverkligandet av effekten eller förekomsten av omständigheten, vid gärningstillfället inte utgjorde ett relevant skäl för gärningsmannen att avstå från handlandet (Se vidare om likgiltighetsuppsåt i NJA 2002 s. 449 och NJA 2004 s. 479). Av utredningen i målet framgick att *risken för smittoöverföring vid var och en av Hiv-mannens samlag varit synnerligen låg*, varför domstolen i enlighet med likgiltighetsuppsåtsbedömningen menade att den tilltalade genomfört samlagen i förlitan på att någon smittoöverföring inte skulle ske. Den

---

<sup>69</sup> Prop. 1993/94:130 s. 38, 43.

<sup>70</sup> Prop. 1993/94:130 s. 40f.

<sup>71</sup> Prop. 1962:10 s. A 3.

<sup>72</sup> Jareborg & Friberg a.a. s. 40.

tilltalade hade därmed inte varit likgiltig till ett förverkligande av risken och kunde således inte dömas för försök till grov misshandel.

## 2.2.6 Brottskonkurrens och konsumtion

Till följd av att de objektiva överskotten avskaffades, har det blivit allt mer vanligare att misshandel döms ut i konkurrens med ett oaktsamhetsbrott.<sup>73</sup> Detta förutsätter naturligtvis att de objektiva kriterierna är uppfyllda för oaktsamhetsbrottet i fråga, men även att gärningsmannen på det subjektiva planet varit oaktsam i förhållande till effekten. En annan förutsättning är att misshandelsbrottet inte konsumerar oaktsamhetsbrottet.<sup>74</sup>

Misshandel som medför en *ouppsåtlig död* (Jfr uppsåtlig död<sup>75</sup>) brukar leda till att misshandel döms ut i konkurrens med vållande till annans död.<sup>76</sup> Exempel på detta är sparkvåld mot huvudet som föranlett döden. Det finns flera exempel i rättspraxis på när domstolarna i sådana fall funnit att det inte förelegat uppsåt till den dödande effekten. Så var fallet i det s.k. *Kungsgatan-målet*.<sup>77</sup> I detta fall hade en ung man sparkats ihjäl (bl.a. med sparkar mot huvudet) av ett gäng ungdomar. Frågan var om förövarna kunde anses haft uppsåt att döda. Domstolen konstaterar att sparkvåld mot huvudet allmänt sätt innefattar en beaktansvärd risk för liv och hälsa men att sparkvåld inte innefattar samma risk för dödsfall som vid användandet av t.ex. skjutvapen eller kniv. Därför var det inte heller styrkt att de tilltalade tillräckligt insett risken för att offret skulle dö och det kunde heller inte fastställas att de tilltalade skulle fortsatt misshandeln om de förstått vad utgången skulle bli. Därmed ansågs de inte haft uppsåt att döda. Istället dömdes de för att ha uppsåtligt misshandlat mannen grovt (grov misshandel) samt för att av oaktsamhet, grovt vållat dennes död (grov vållande till annans död).

För sådan misshandel som inte medfört död men ändå till kroppsskada eller sjukdom kan följande anföras. För både ringa och normalgraden misshandel kan brottskonkurrens med vållande till kroppsskada bli aktuellt. Däremot kan det för ringa misshandel aldrig bli fråga om att brottet konsumeras av vållande av kroppsskada, eftersom det för det senare brottet krävs att skadan inte är ringa (till skillnad från ringa misshandel).<sup>78</sup> För grova fall av misshandel blir det däremot aktuellt att misshandelsbrottet konsumerar brottet vållande till kroppsskada. Detta beror på att straffmaximum för grov misshandel är så pass högt att inget annat vore aktuellt. Detta medför vidare att det inte är lika aktuellt med konkurrens mellan brotten grov misshandel

---

<sup>73</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3 kap s. 5.

<sup>74</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3 kap s. 6.

<sup>75</sup> En misshandel som innefattat ett uppsåtligt dödande medför att brotten mord eller dråp konsumerar misshandelsbrottet. Se Jareborg & Friberg a.a. s. 26.

<sup>76</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3 kap s. 6.

<sup>77</sup> Svea hovrätts dom den 6 maj 2008, mål nr B 418-08. Se även Svea hovrätts dom den 17 februari 2006, mål nr B 6470-05.

<sup>78</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3 kap s. 6.

och vållande till kroppsskada. Grov misshandel skiljer sig vidare från de andra graderna på så sätt att, om uppsåt saknas i förhållande till skadan så kan misshandel ändå bedömas som grov med hänsyn till andra omständigheter, såsom gärningsmannens hänsynslöshet eller råhet.<sup>79</sup>

Vid upprepade fall av misshandel kan misshandelsbrottet konsumeras av grovt fridsbrott eller grov kvinnofridskränkning enligt 4 kap. 4a § BrB, *om gärningarna utgör ett led i en upprepad kränkning av en persons integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla* (se närmare i 4a § första stycket).<sup>80</sup> Även rån brotten i 8 kap. 5-6 §§ BrB kan konsumera misshandelsbrottet. Listan kan göras längre.<sup>81</sup> Inom ramen för detta kapitel behövs emellertid ingen närmare uttömmande uppräknings.

## 2.3 Straffvärde

Ett brotts straffvärde kan sägas ge uttryck för den grad av förkastlighet som ett brott utgör. Straffvärdet kan delas upp i två delar; abstrakta och konkreta. Det abstrakta straffvärdet är synonymt med det specifika brottets straffskala medan det konkreta straffvärdet visar på svårigheten av ett brott i det enskilda fallet.<sup>82</sup> Straffvärdebedömningen regleras i 29 kap. 1-3 §§ BrB, varav grundbestämmelsen återfinns i 29 kap. 1 § medan 29 kap. 2-3 §§ bidrar till att precisera innebörden av grundbestämmelsen.<sup>83</sup> De omständigheter som relaterar till de särskilda brottsbestämmelserna brukar benämnas brottsinterna medan de omständigheter som generellt ska påverka straffvärdebedömningen brukar benämnas brottsexterna.<sup>84</sup>

Det är viktigt att i sammanhanget göra åtskillnad mellan å ena sidan straffvärdet och å andra sidan straffmätningens värde. Straffvärdet är det värde som senare ligger till grund för den straffmätning som resulterar till det slutgiltiga värdet (straffmätningens värde) som domstolen dömer ut. Straffvärdet kommer således att bli justerat under straffmätningen med beaktande av främst sådana omständigheter som återfall i 29 kap. 5 § och billighetsskäl i 29 kap. 6 §.<sup>85</sup> Inom ramen för uppsatsämnet är det emellertid av tillräckligt intresse att se på straffvärdebedömningen, varför straffmätningen i sin helhet kommer att lämnas utanför.

### 2.3.1 Brottsinterna omständigheter

**29 kap 1 §** *Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade*

<sup>79</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3 kap s. 7.

<sup>80</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3 kap s. 7.

<sup>81</sup> Jareborg & Friberg a.a. s. 26.

<sup>82</sup> Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, Stockholm 2010, s. 103.

<sup>83</sup> Jareborg & Zila a.a. s. 110.

<sup>84</sup> Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, Stockholm 2012, s. 38.

<sup>85</sup> Jareborg & Zila a.a. s. 104.

*brottslighetens straffvärde.*

*Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.*

*Första stycket* anger de allmänna grunderna för hur straffmätning ska ske. Den tillämpliga straffskalan (abstrakta straffvärdet) utgör ramen inom vilket straffvärdet fastställs. Straffskalan återfinns vanligtvis i brottsbeskrivningen för det aktuella brottet. Inom ramen för straffskalan ska sedan straff mätas ut efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Däremot används i praktiken sällan den övre delen av straffskalan, eftersom domstolarna väljer att reservera den övre delen till de mest exceptionella fallen, vilka är förhållandevis sällsynta.<sup>86</sup> Den lagändring som trädde ikraft 1 juli 2010 var ämnad att förändra straffmätningen i detta avseende, dvs. ge en ökad vikt åt principerna om proportionalitet och ekvivalens. Detta skulle i första hand ske genom förändringar i bestämmelserna om straffvärde och i andra hand genom förändringar i de enskilda brotten om det ansågs behövt (för förändring av enskilda brott se kapitel 3.1.6 och 3.2).<sup>87</sup>

I *andra stycket* anges vilka faktorer som ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet.<sup>88</sup> Sedan 1 juli 2010 utgör dessa omständigheter en uttömmande uppräkningslista av vad som ska beaktas. Detta skedde genom att ordet ”särskilt” slopades före ordet beaktas.<sup>89</sup> Omständigheterna som ska beaktas är av såväl objektiv som subjektiv art. De *objektiva omständigheterna* som ska beaktas är den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit. Ser man till rekvisiten för de aktuella brotten så återfinns oftast vilka former av skada, fara eller kränkning som åsyftas, se t.ex. kroppsskada, sjukdom eller smärta i bestämmelsen om misshandel i 3 kap. 5 § BrB. För de *subjektiva omständigheterna*, ska beaktas vad den tilltalade insett eller borde insett samt de motiv eller avsikter som denne haft. Även här går att ta ledning i brottsrekvisiten om det är uppsåt eller oaktsamhet som ska beaktas. Vid straffvärdebedömningen kan s.k. subjektiva överskott, dvs. avsikter som sträcker sig längre än den faktiska effekten, inverka på straffvärdet som en försvårande omständighet.<sup>90</sup> Även graden av uppsåt eller oaktsamhet påverkar bedömningen. På så sätt föranleder ett direkt uppsåt ett högre straffvärde än indirekt uppsåt.<sup>91</sup>

Sedan 1 juli 2010 finns en andra mening i *andra stycket* om vad som *särskilt ska beaktas*. Bestämmelsen ämnar ge upphov till högre straffvärden för gärningar som inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. Sådana objektiva omständigheter har av lagstiftaren ansetts vara kännetecknande för allvarliga våldsbrott i allmänhet, varför lagstiftaren särskilt valt att lyfta fram dessa genom 2010 års lagändring. På

<sup>86</sup> Holmqvist, Lena m.fl.: *Brottsbalken En kommentar*, Del II, Stockholm 2012, 29:1 s. 1ff.

<sup>87</sup> Prop. 2009/10:147 s. 9, 11ff.

<sup>88</sup> Holmqvist m.fl.(Del II), 29:1 s. 7.

<sup>89</sup> Prop. 2009/19:147 s.13, 40.

<sup>90</sup> Holmqvist m.fl.(Del II), 29:1 s. 10f.

<sup>91</sup> Jareborg & Zila a.a. s. 111.

så sätt kan en straffskärpning uppnås för vissa brott men inte för andra. I detta avseende riktar sig straffskärpningen mot sådan allvarlig brottslighet som exempelvis mord, dråp och grövre former av misshandel.<sup>92</sup> (Den nya meningen kommer närmare att belysas i kap. 3.2.4)

## 2.3.2 Brottsexterna försvårande omständigheter

**29 kap 2 §** *Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas*

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,
2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,
3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,
4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,
5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,
6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,
7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller
8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Uppräkningen är exemplifierande men avsikten från lagstiftaren har varit att ge en någorlunda uttömmande uppräkningslista. Därför är punkterna konstruerade som allmänt hållna.<sup>93</sup> Vid en genomgång av praxis i samband med 2010 års ändring uppmärksammades att brottsexterna omständigheter sällan åberopades i domskälen varför straffskalorna endast kom att användas i begränsad omfattning. Problemet låg i att omständigheterna i många fall var av kvalificerad art, där särskilt de försvårande omständigheterna tillämpades restriktivt av domstolarna. Lösningen låg i att få till en ökad spännvidd vid straffvärdebedömningen och därigenom uppnå en mer nyanserad straffvärdebedömning där svårare brott bestraffas hårdare än lindriga. Vissa förstärkningsord som t.ex. ”särskilda” och ”grovt” slopades från punkterna ett till fem, för att därigenom uppnå en mindre restriktiv tillämpning. Även punkt sex ändrades genom att bestämmelsen utvidgades i syfte att ringa in fler former av organiserad brottslighet.<sup>94</sup>

Om en omständighet i 29 kap. 2 § redan beaktats i brottsrekvisiten, bör omständigheten inte beaktas ”dubbelt”, dvs. både vid brottsrubriceringen och som en försvårande omständighet. Detta torde även gälla för de förmildrande omständigheterna om än i inte lika stor utsträckning.<sup>95</sup>

---

<sup>92</sup> Prop. 2009/10:147 s. 13f.

<sup>93</sup> Holmqvist m.fl.(Del II), 29:2 s. 8.

<sup>94</sup> Prop. 2009/10:147 s. 27ff.

<sup>95</sup> Borgeke a.a. s. 38.

### 2.3.3 Brottsexterna förmildrande omständigheter

**29 kap 3 §** *Som förmildrande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas*

- 1. om brottet föranletts av någon annans uppenbart kränkande beteende,*
- 2. om den tilltalade till följd av en allvarlig psykisk störning haft nedsatt förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt eller annars till följd av en psykisk störning, sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande,*
- 3. om den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga,*
- 4. om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla, eller*
- 5. om gärningen, utan att vara fri från ansvar, är sådan som avses i [24 kap.](#)*

*Om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde, får dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.*

Om man ser till de i *första stycket* uppräknade omständigheterna så är de i likhet med 29 kap. 2 §, endast exemplifierande. Till skillnad från 29 kap. 2 § finns dock ett större utrymme att även beakta andra förmildrande omständigheter, än de som framgår av paragrafen.<sup>96</sup> Lagändringen år 2010 innebar, på samma sätt som vid försvårande omständigheter, förändringar som syftade till att *öka spännvidden vid straffvärdebedömningen*. Likt de försvårande omständigheterna slopades förstärkningsord från punkterna ett till tre. På så sätt uppkommer ökade möjligheter att beakta förmildrande omständigheter vid straffvärdebedömningen.<sup>97</sup>

I *andra stycket* finns möjligheter att döma till ett lindrigare straff obeaktat att det föreligger sådana omständigheter som föreskrivs i första stycket. Viktigt är dock att uppmärksamma att det lindriga straffet ska vara påkallat med hänsyn till brottets straffvärde och ingenting annat. Detta medför att brottets straffminimum i undantagsfall kan underskridas.<sup>98</sup>

---

<sup>96</sup> Holmqvist m.fl.( Del II), 29:3 s. 1.

<sup>97</sup> Prop. 2009/10:147 s. 28ff.

<sup>98</sup> Jareborg & Zila a.a. s. 118.

## 3 Kvalificerad misshandel

### 3.1 Grov misshandel

#### 3.1.1 Bestämmelsen före och efter SFS 2010:370

Bestämmelsen om grov misshandel upptog före SFS 2010:370 hela paragrafen i **3 kap. 6 § BrB** och hade följande lydelse:

*Är brott som i 5§ sägs att anse som grovt, skall för grov misshandel dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år.*

*Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat särskild hänsynslöshet eller råhet. **Lag 1988:2***

Genom SFS 2010:370 delades paragrafen upp i två stycken. Grov misshandel placerades i **3 kap. 6 § första stycket** och fick lydelsen:

*Är brott som avses i 5 § att anse som grovt, döms för grov misshandel till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen har tillfogat en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. **Lag 2010:370***

Den enda märkbara skillnaden är att den senare bestämmelsen innebär ett maximistraff på sex år till skillnad från tidigare maximistraff på tio år. Detta medför att preskriptionstiden sänks från att tidigare ha varit femton år till att numera vara tio år.<sup>99</sup> Vad som närmare låg bakom förändringen redovisas för i kap. 3.1.6. När det gäller vilka konsekvenser som lagändringen inneburit för första stycket, kommer dessa att diskuteras närmare i analysdelen.

#### 3.1.2 Vad som utgör grov misshandel

##### 3.1.2.1 Livsfarlig gärning

Vid bedömningen av om en gärning varit livsfarlig är det avgörande om gärningsmannen i handlingsögonblicket uppfattat gärningen som livsfarlig.<sup>100</sup> En misshandel kan betraktas som livsfarlig om den t.ex. förövats med ett *livsfarligt vapen*. Exempel på detta är användandet av skjutvapen, kniv, yxa, sönderslagen flaska, järnstång etc.<sup>101</sup> I rättsfallet RH 2004:19 hade en man bussat sin hund på en annan, varpå hunden på givet kommando gått till anfall och bitit denne. Hovrätten menade att den tilltalade använt hunden på ett sätt som är jämförligt med användning av ett tillhygge. Att hundens angrepp inte lett till allvarigare följder än vad som blev fallet, beskrevs av hovrätten bero på ”rena tillfälligheter”.

---

<sup>99</sup> SOU 2008:85 s. 291.

<sup>100</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3:6 s. 2.

<sup>101</sup> Jareborg & Friberg a.a. s. 27.

Märk att ett angrepp med livsfarligt vapen i en del situationer kan rubriceras som försök till mord eller dråp snarare än misshandel.<sup>102</sup> I vissa fall är det även brist på visat uppsåt som gör att en misshandel inte kan rubriceras som försök till mord eller dråp. Se mer om detta i kapitel 2.2.5 och 2.2.6.

### 3.1.2.2 Svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom

Med *svår kroppsskada* menas t.ex. förlust av talförmåga, syn, hörsel, fortplantningsförmåga, tillfogande av svårt lyte eller annan stadigvarande försämring av hälsan. Kroppsskadans svårhet är emellertid en fråga som bör avgöras efter varje individs situation (Jfr Straffrättskommitténs definition i SOU 1953:14 s. 138). I doktrinen nämns exempelvis att ett lillfinger kan utgöra ett större handikapp för en yrkespianist än för en lastbilschaufför.<sup>103</sup>

En *allvarlig sjukdom* behöver inte nödvändigtvis innefatta en sjukdom som varit allvarlig i det enskilda fallet utan kan även vara en sjukdom som fått en lindrig effekt men som typiskt sätt är av allvarlig art.<sup>104</sup> Hit hör bl.a. Hiv smittan som behandlades i avsnittet om venerisk smitta (Se även kapitel 2.2.3.1.4).<sup>105</sup>

Tidigare har även berörts den situationen då vårdnadshavare underlåter att skaffa läkarvård till sitt barn. Om en sådan underlåtenhet skulle leda till en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom, så kan det medföra att misshandeln bedöms som grov. Det är dock en förutsättning att vårdnadshavaren i sådant fall har en skadeavsikt eller åtminstone är likgiltig till den skadliga effekten. Däremot kan det, om det t.ex. är religiösa skäl som ligger till grund för underlåtenheten, utgöra en förmildrande omständighet i straffvärdebedömningen.<sup>106</sup>

### 3.1.2.3 Särskild hänsynslöshet eller råhet

Ursprungligen var det tänkt att omständigheten skulle lyda ”förslagenhet och grymhet”. Under remissyttrandet uppkom emellertid önskningsar att omständigheten istället skulle få lydelsen ”synnerligen hänsynslöshet och råhet”. Argumentationen byggde på att man bl.a. ville undanröja all tvekan om att sådan misshandel som utövas vid t.ex. gatuöverfall skulle kunna bedömas som grov misshandel även om de faktiska skadorna inte varit åsyftade eller i de fall där skadorna blivit förhållandevis lindriga.<sup>107</sup>

Som tidigare berörts kom ”synnerligen” att ändras till ”särskild” i samband med en lagändring 1988. Motivet till detta var, att få tillstånd en förskjutning i rättstillämpningen kring rubriceringen av vissa mycket allvarliga fall av misshandel, från normalgraden till grovt brott. Från

---

<sup>102</sup> SOU 1953:14 s. 138.

<sup>103</sup> Jareborg & Friberg a.a. s. 27.

<sup>104</sup> SOU 1953:14 s. 138.

<sup>105</sup> Jareborg & Friberg a.a. s. 27.

<sup>106</sup> SOU 1953:14 s. 138.

<sup>107</sup> Prop. 1962:10 s. B 89.

lagstiftningshåll ansåg man att rättstillämpningen hade tolkat ”synnerligen” alltför restriktivt”.<sup>108</sup> I förarbetena till ändringen framhävs att det går att urskilja vissa typsituationer av misshandel där hänsynslösheten och aggressiviteten går vida utöver vad som kännetecknar våldshandlingar i allmänhet.<sup>109</sup> För att komma åt dessa fall menade departementschefen att förskjutningen särskilt skulle gälla sådan *oprovocerad* och *långvarig* misshandel eller då misshandeln varit *påtagligt integritetskränkande* eller riktat sig mot *försvarslösa* personer. Vid bedömningen av om en person varit försvarslös ska hänsyn tas till offrets möjligheter att försvara sig men även om det rört sig om flera gärningsmän.<sup>110</sup>

De ovan kursiverade orden har i doktrinen (se bl.a. Jareborg & Friberg) beskrivits som ledord i vad som kan utgöra särskild hänsynslöshet eller råhet.<sup>111</sup> För att konkretisera detta kommer jag nedan att presentera några i doktrinen återkommande situationer som kan bedömas som särskilt hänsynslöst och rått, med risk för viss återupprepning.

Att misshandla en fysiskt svagare person som t.ex. gamla, barn, gravida eller handikappade kan vara särskilt hänsynslöst och rått.<sup>112</sup> När det gäller kvinnomisshandel, så kan upprepade fall av misshandel utgöra en sådan påtaglig integritetskränkning som är att anse som särskild hänsynslös eller rå. Lägg dock märke till att vissa fall av kvinnomisshandel kan rubriceras som grov kvinnofridskränkning i 4 kap. 4a § andra stycket BrB snarare än grov misshandel. När det sedan gäller andra närstående som t.ex. barn, kan upprepade fall av misshandel istället rubriceras som grov fridskränkning enligt samma paragraf.<sup>113</sup> Allvarligheten i att misshandla ett barn kan bäst beskrivas genom fallet NJA 1992 s. 85. Fallet redovisas i kap. 3.1.5.

Särskilt hänsynslöst och rått är även de oprovocerade formerna av våld, t.ex. gatuöverfall.<sup>114</sup> I detta ligger ofta att flera personer tillsammans misshandlar ett ensamt offer så att denne är särskilt utsatt, men också att en misshandel fortsätter trots att offret saknar förmåga att värja sig mot angreppet. Det är främst när gärningsmannen inser att offret är försvarslöst som misshandeln anses som särskilt hänsynslös och rå. I vardagsspråk talas om att *sparka mot den som redan ligger*. En sådan misshandel kan många gånger jämföras med användandet av kniv eller annat sådant vapen.<sup>115</sup> (Se t.ex. Kungsgatan fallet i kapitel 2.2.5).

### 3.1.2.4 Avslutande anmärkning

Det är viktigt att ha klart för sig att 2010 års ändring syftade till att uppnå en viss förskjutning från grov till synnerligen grov misshandel. Detta påminner

---

<sup>108</sup> Prop. 1987/88:14 s. 6f.

<sup>109</sup> Prop. 1987/88:14 s. 31f.

<sup>110</sup> Prop. 1987/88:14 s. 6.

<sup>111</sup> Jareborg & Friberg a.a. s. 27.

<sup>112</sup> Jareborg & Friberg a.a. s. 27 och Holmqvist m.fl.(Del I) 3:6 s. 4.

<sup>113</sup> Holmqvist m.fl.(Del I)3:6 s. 4f, 4:4a s. 1.

<sup>114</sup> Jareborg & Friberg a.a. s. 27.

<sup>115</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3:6 s. 4.

om 1988 års förändring, där man skapade utrymme för att hänföra mycket allvarliga fall av misshandel, från normalgraden till den grövre graden.<sup>116</sup> På så sätt har vissa mycket allvarliga misshandelsfall numera ”tagit steget upp” i rubriceringstrappan, från grov till synnerligen grov. Åtminstone var detta tanken bakom förändringen.<sup>117</sup> Detta medför att framställningen ovan (vad som utgör grov misshandel) bör ses som en öppen framställning som bör förstås i ljuset av vad som kan utgöra synnerligen grov misshandel.

### 3.1.3 Uppsåt

Som vid normalgraden av misshandel måste även vid grov misshandel, de omständigheter som objektivt sätt kvalificerar gärningen som grov, även omfattas av gärningsmannens uppsåt.<sup>118</sup>

### 3.1.4 Något om påföljdsval och straffvärden

Nedan presenteras några exemplifierande rättsfall som belyser hur straffvärderingen och påföljdsvalet för vissa grova misshandelsfall kan se ut. För rättsfall som uppkommit efter SFS 2010:370 hänvisas till kapitel 3.2.

I NJA 1998 s. 86 dömdes en man för att ha försökt strypa sin flickvän men även för att ha dunkat hennes huvud i golvet. Den tilltalade dömdes i HD för grov misshandel men även för andra brott till fängelse i tre år och sex månader. Martin Borgeke menar i sin analys av fallet, att det är svårt att dra några säkra slutsatser för hur HD värderat den grova misshandeln för sig självt. Däremot måste straffvärdet för den grova misshandeln ha legat på den nedre delen av straffskalan. Denne menar även att fallet kan tolkas så att fängelsestraff över tre eller fyra år för grov misshandel förutsätter gärningar av extrem svårhet, vilket är mycket sällsynt förekommande.<sup>119</sup>

NJA 2000 s. 612 gällde en man som hade misshandlat sin fyraåriga styvdotter grovt, varpå frågan uppstod hur långt fängelsestraff som skulle dömas ut. HD menade att det redan av straffskalan (ett till tio år) för grov misshandel framgår att de aktuella straffvärdena i princip utesluter annan påföljd än fängelse. Vidare ansågs det vara försvårande omständigheter (29 kap. 3 §) att våldet varit livsfarligt men även att våldet riktat sig mot ett litet och skyddslöst barn. HD menade, särskilt med tanke på att våldet hade förövats mot ett litet barn, att det sammantaget förelåg försvårande omständigheter ”[...] i en sådan omfattning att det klart går utöver vad som redan är beaktat inom ramen för gradindelningen.”<sup>120</sup> (Jfr kapitel 2.3.2 om att inte beakta omständigheter ”dubbelt”). Domstolen poängterade, likt

---

<sup>116</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3:6 s. 4.

<sup>117</sup> Holmqvist m.fl.(Del I), 3:6 s. 5.

<sup>118</sup> SOU 1953:14 s. 138.

<sup>119</sup> Borgeke, Martin & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis*, Stockholm 2009, s. 235.

<sup>120</sup> Se domskälen i NJA 2000 s. 612.

Borgeke, att den övre delen av straffskalan för grov misshandel normalt sett inte är avsedd för annat än de exceptionella fallen. I detta fall dömde hovrätten ut ett straffvärde på fängelse i tre år, vilket klart var över minimumstraffet för grov misshandel men även över den nivå som grov misshandel i allmänhet brukar föranleda. Straffvärdet ansågs även vara högt i jämförelse med andra liknande fall. HD menade emellertid att de försvårande omständigheterna, såsom citerat ovan, bör få ett tydligt genomslag i praxis utöver vad som följer av gradindelningen, och fastställde straffet på tre års fängelse.

Denna skärpning av påföljdspraxis i mål om barnmisshandel fick ytterligare stöd i NJA 2003 s. 174 där HD i ett liknande fall refererade till målet ovan.

### **3.1.5 Gränsdragningen för normalfall och grov misshandel**

Frågan vad som mer exakt utgör grov misshandel är som nämnts upp till rättstillämparen att avgöra. Rubriceringen bestäms vanligtvis efter en helhetsbedömning av samtliga omständigheter. Rättspraxis har behandlat gränsdragningen ett flertal gånger. Nedan följer ett utdrag av exempel på hur sådana gränsdragningar kan se ut.

I NJA 1990 s. 776 hade en man tilldelat sin exsambo ett knytnävsslag i ansiktet och därefter kastat henne i en å och där tryckt hennes huvud under vattnet. Motivet var att exsambon hade yttrat sig nedvärderande om mannen. Såväl hovrätten som HD menade att misshandelsbrottet var av allvarlig karaktär. Däremot menar HD, kan misshandeln inte anses vara helt provocerad, samt att den tilltalade handlat i ett tillstånd av djup upprördhet över målsägandens uppträdande mot honom. Med beaktande av detta kunde misshandeln inte anses vara särskild hänsynslös eller rå i enlighet med 3 kap. 6 § BrB. Gärningen hade inte heller inneburit fara för målsägandens liv och skadorna hade endast varit lindriga. Därför menade HD att misshandeln, trots att den var av allvarligt slag, inte kunde anses vara grov.

I fallet RH 1992:69 hade två gärningsmän (varav en förblev okänd) misshandlat en annan med knytnävsslag mot bröst och mage, men även sparkat på denne medan han låg på marken. Under misshandeln hade mannen även varit avsvimmad under en kortare tid. Misshandeln gav upphov till endast lindriga skador. Tingsrätten menade att misshandeln var grov med tanke på att de hade varit två mot en, varit provocerad och att misshandeln fortsatt trots att målsäganden låg avsvimmad på marken. Detta förändrades inte av att den tilltalade inte var den gärningsman som utfört sparkvåldet lika lite som den omständigheten att skadorna på målsäganden varit begränsade. Hovrätten menade däremot att andra omständigheter måste beaktas än de som tingsrätten beaktat. Den tilltalades våld mot målsäganden (i form av knytnävsslag) framstod inte som typiskt för ett grovt misshandelsbrott. Det var inte heller visat att den tilltalade insett att målsäganden varit avsvimmad under misshandeln. Fastän att misshandeln

varit allvarlig så har den tilltalade inte visat sådan särskild hänsynslöshet eller råhet att misshandeln bör rubriceras som grov, menade hovrätten.

I NJA 1992 s. 85 menade hovrätten att en misshandel mot ett litet barn visserligen utgjorde en försvårande omständighet men att sådana omständigheter som att ingen allvarligare skada uppstått, att misshandeln endast skett vid ett enstaka tillfälle och att den tilltalade befunnit sig i ett psykiskt uttröttat tillstånd, innebär att misshandeln inte kunde anses vara grov. HD menade emellertid att det faktum att våldet utövats mot ett litet och skyddslöst barn, innebär att den tilltalade visat sådan särskild hänsynslöshet att brottet är att bedöma som grovt. Liknande bedömning gjordes även i senare fall (se NJA 2000 s. 612 och NJA 2003 s. 174).

I NJA 1992 s. 324 konstaterade HD att hugg med kniv var hänsynslöst och rått trots att skadorna varit lindriga. Att skadorna blev lindriga torde i huvudsak ha berott på tillfälligheter, varför brottet bedömdes som grovt.

I NJA 2000 s. 278 var frågan om ett kraftigt slag med en glasflaska mot någons huvud var att anse som grov misshandel. HD menade att gärningen varit livsfarlig men även särskild hänsynslös och rå. Dessutom hade målsäganden åsamkats svår kroppsskada (bestående hjärnskada). Den uppmärksamma läsaren förstår nu att HD även i detta fall fann att misshandeln var grov.

I NJA 2003 s. 229 hade två män slagit en tredje i ansikte och mot huvud och efter att offret fallit till marken utdelat flera sparkar som träffat dennes huvud och kropp. Trots detta ansåg HD att misshandeln inte varit livsfarlig eller åsamkat målsäganden några svåra kroppsskador. Frågan var istället om de tilltalade visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Enbart det förhållandet att de tilltalade sparkat på ett liggande offer föranleder inte att misshandeln är grov, menar HD. Istället bör göras en helhetsbedömning där samtliga omständigheter beaktas. Å ena sidan har förloppet inte varit alltför kortvarigt, de tilltalade har sparkat mot ett offer som inte kunnat värja sig (legat på marken samt varit två mot en). Å andra sidan har skadorna varit begränsade och misshandeln föregåtts av viss provokation i form av att målsäganden betett sig ”spydigt” före misshandeln. HD fann slutligen att misshandeln varit så allvarlig att den når upp till gränsen för grovt brott.

### 3.1.6 Behov av förändring

I en rapport från åklagarmyndigheten från 2007 undersöktes ett antal domar avseende påföljdsval och straffmätning för bl.a. grov misshandel för personer över 18 år under perioden från år 2000 fram till år 2005.<sup>121</sup> Av undersökningen framkom att ca 75 % av de fällande domarna föranledde fängelsestraff. I de fall där den tilltalade dömts för enstaka fall av grov

---

<sup>121</sup> Åklagarmyndighetens rapport från 2007: *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott - sammanfattning*, s. 13, 17.

misshandel till fängelse, var medelvärde på straffen runt 16 månader. I nära 99% (98,6%) av fängelsestraffen vid enstaka fall av fullbordad grov misshandel låg straffvärdena i den nedersta fjärdedelen av straffskalan.<sup>122</sup>

När regeringen beslutade att tillsätta en särskild utredare den 29 mars 2007 var det för att denne skulle överväga samt föreslå förändringar av strafflagstiftningen i syfte att åstadkomma en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott. Uppdraget gick vidare ut på att föreslå ändringar för att öka spännvidden i straffmätningen för brott i allmänhet vid förekomsten av förmildrande och försvårande omständigheter. Som utgångspunkt för utredningen skulle principerna om *proportionalitet* och *ekvivalens* ha särskild betydelse.<sup>123</sup>

I utredningen, som fick namnet Straffnivåutredningen (SOU 2008:85), framkom att de allvarligaste våldsbrotten var undervärderade i förhållande till andra brott när det gäller straffnivån. Detta gällde särskilt brottet grov misshandel. Utredaren kom med beaktande av åklagarmyndighetens rapport och efter en genomgång av praxis, fram till att det krävdes en *hög grad* av försvårande omständigheter för att en grov misshandel ska anses ha ett straffvärde som motsvarar fängelse i tre-fyra år eller mer. Detta gällde även om målsäganden åsamkats förhållandevis allvarliga skador. En strängare bedömning skulle i princip förutsätta att gärningen även innefattar vållande till annans död, menade denne. En skärpning av straffnivån för allvarliga våldsbrott, var enligt utredaren påkallad, eftersom allvarliga våldsbrott ansågs som mer förkastliga än vad de tidigare gjort. Bl.a. hade acceptansen för våld i samhället minskat, hette det i utredningen.<sup>124</sup>

Utredningen föreslog att, för att komma till rätta med att domstolarna endast dömer ut straff i den nedre fjärdedelen av straffskalan, bör en större spännvidd vid straffmätningen åstadkommas genom att straffskalan för grov misshandel delas upp i två delar, där en särskild straffskala med ett förhöjt straffminimum ska gälla för de allvarligaste fallen av misshandeln.<sup>125</sup> Effekten av en sådan förändring beror ytterst på hur domstolarna tillämpar lagstiftningen, menade utredaren. Däremot sattes som riktmärke att genomsnittsstraffet för grov misshandel ska höjas med *cirka en tredjedel*<sup>126</sup> men att de allvarligaste fallen bör föranleda ett ännu högre straff.<sup>127</sup>

Utredningen kom i sin helhet att ligga till grund för proposition 2009/10:147 *om skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.* Det bör i sammanhanget uppmärksammas att propositionen i första hand hade som mål att uppnå en straffskärpning kring våldsbrotten genom förändringar i 29 kap. BrB (se även kap. 2.3.1). För de mest allvarligaste fall av misshandel ansågs

<sup>122</sup> Åklagarmyndighetens rapport från 2007, s. 17f.

<sup>123</sup> Dir. 2007:48 s. 1, 6.

<sup>124</sup> SOU 2008:85 s. 16f, 190.

<sup>125</sup> SOU 2008:85 s. 20.

<sup>126</sup> I propositionen kom detta till uttryck genom upprättande av något som kan liknas vid en omräkningstabell, vilket departementschefen menade endast skulle exemplifiera hur straffvärdena skulle räknas ut. Se prop. 2009/10:147 s. 41f.

<sup>127</sup> SOU 2008:85 s. 23.

emellertid sådana förändringar vara otillräckliga. Motivet till detta var att straffnivån för de allvarligaste fallen av misshandel inte ansågs stå i proportion till brottets allvar, med hänsyn till att straffskalan endast använts i en begränsad omfattning och att det konkreta straffvärdet nästan uteslutande bestämts nära straffminimum. Dessutom stod straffnivån inte på en rimlig nivå jämfört med andra grova våldsbrott som t.ex. dråp, grov våldtäkt och grovt rån med ett straffminimum på sex respektive fyra år.<sup>128</sup>

## 3.2 Synnerligen grov misshandel

Justitiekommittén tillstyrkte proposition 2009/10:147 i sitt betänkande som sedan röstades igenom av riksdagen den 19 maj 2010. Lagändringen fick benämningen SFS 2010:370 och trädde i kraft den 1 juli 2010.<sup>129</sup> Genom lagändringen delades bestämmelsen om grov misshandel i 3 kap. 6 § BrB upp i två delar; ett *första stycke* om grov misshandel med en straffskala från ett till sex års fängelse (se kap. 3.1.1) och ett *andra stycke* om synnerligen grov misshandel med en straffskala från fyra till tio års fängelse<sup>130</sup>.<sup>131</sup> Detta kapitel kommer att ägnas åt att undersöka andra stycket.

### 3.2.1 Lagtext

**3 kap 6 § andra stycket** *Är brottet att anse som synnerligen grovt, döms dock till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är synnerligen grovt ska särskilt beaktas om kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet.*

### 3.2.2 Vad som utgör synnerligen grov misshandel

#### 3.2.2.1 Allmänt om omständigheterna

De omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av om en misshandel är synnerligen grov är desamma som för grov misshandeln. Skillnaden är att omständigheterna vid synnerligen grov misshandel ska vara försvårande i förhållande till grov misshandel. På så sätt gäller fortfarande vad som sagts om grov misshandel; *att gärningen varit livsfarlig, gärningsmannen tillfogat en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom, eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet*. Skillnaden ligger alltså i att det för synnerligen grov misshandel krävs ytterligare kvalificerade omständigheter, och att misshandeln skiljer sig från andra fall av grov misshandel.<sup>132</sup>

---

<sup>128</sup> Prop. 2009/10:147 s. 17f.

<sup>129</sup> Bet. 2009/10:JuU32 och SFS 2010:370.

<sup>130</sup> Minimistrafvet om fyra år medför att det bl.a. råder obligatorisk häktning vid misstanke om brott. Vidare finns utökade möjligheter till t.ex. hemlig telefonavlyssning, men även att brottet omfattas av universell jurisdiktion samt att kravet på dubbel straffbarhet slopas. Se SOU 2008:85 s. 290f.

<sup>131</sup> Se 3 kap. 6 § BrB.

<sup>132</sup> Prop. 2009/10:147 s. 18.

I andra styckets andra mening anges sådana omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om en misshandel varit synnerligen grov. Det ska särskilt beaktas om *kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet*. Likt grov misshandel kan även andra omständigheter än de som nämns i andra styckets andra mening beaktas om de talar i starkt försvårande riktning. Frågan avgörs i slutändan av att domstolen gör en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet.<sup>133</sup>

### 3.2.2.2 Förarbetsuttalanden kring omständigheterna

#### 3.2.2.2.1 Bestående kroppsskada

Med bestående kroppsskada avses att skadan varit livsfarlig, grundat på den medicinska kunskapen som fanns vid tillfället. Med kroppsskada menas *svår kroppsskada*<sup>134</sup> och är enligt förarbetena samma som föreskrivs om i första stycket. Som exempel på ”bestående” svår kroppsskada nämns förlust av synen, kvarstående förlamning och bestående hjärnskada.<sup>135</sup>

#### 3.2.2.2.2 Synnerligt lidande

Med att gärningen har orsakat synnerligt lidande menas enligt förarbetena i första hand att misshandeln orsakat kraftig och långvarig smärta. Som exempel nämns att våldet varit omfattande under ett inte helt kortvarigt förlopp, exempelvis tortyrliknande misshandel. Med synnerligt lidande menas även att gärningen orsakat dödsångest eller liknande stor psykisk påfrestning hos offret.<sup>136</sup>

#### 3.2.2.2.3 Synnerlig hänsynslöshet

För att hänsynslösheten ska vara synnerlig så krävs att den påtagligt gått utöver vad som kännetecknas för särskild hänsynslöshet enligt första stycket. Så är fallet när grovt våld används mot de som i allmänhet har sämre möjligheter att försvara sig, såsom barn, äldre och funktionshindrade (*skyddslösa*)<sup>137</sup>. Det kan vidare vara då grovt våld används mot någon som inte kan försvara sig eftersom flera personer gett sig på en ensam person (*försvarslösa*). Det kan även vara att gärningsmannen visa synnerlig brutalitet genom att t.ex. grovt misshandla en närstående kvinna, som tidigare blivit utsatt för upprepade och allvarliga övergrepp av gärningsmannen (*integritetskränkande våld*).<sup>138</sup>

---

<sup>133</sup> Prop. 2009/10:147 s. 38.

<sup>134</sup> Lagrådet ändrade rekvisitet ”bestående svår kroppsskada” till ”bestående kroppsskada”. Innehållsmässigt menas emellertid att kroppsskadan varit svår. Jfr prop. 2009/10:147 s. 38, 70.

<sup>135</sup> Prop. 2009/10:147 s. 38.

<sup>136</sup> Prop. 2009/10:147 s. 38.

<sup>137</sup> Våldshandlingar mot fysiskt svagare personer torde ensamt kunna föranleda att misshandeln bedöms som synnerligen grov. Se Holmqvist m.fl.(Del I), 3:6 s. 4.

<sup>138</sup> Prop. 2009/10:147 s. 18, 38.

### 3.2.2.3 Vägledande avgöranden

Det är HD:s avgöranden som är prejudicerande. Däremot kan hovrättsavgöranden få stor betydelse för rättstillämpningen, i den mån de i sig eller tillsammans med andra fall ger uttryck för principiella bedömningar. Särskilt i förhållande till tingsrätterna kan hovrättsfallen ha en styrande effekt. Vad gäller bedömning av påföljdsfrågor som t.ex. straffvärde m.m. kan hovrättspraxis ha en avgörande roll i brist på att sådana frågor blivit föremål för HD:s prövning.<sup>139</sup> Eftersom bestämmelsen om synnerligen grov misshandel är en relativt ny bestämmelse så finns där ett begränsat antal vägledande och prejudicerande fall. Därför kommer ett antal hovrättsfall att få fylla ut innebörden av gällande rätt såsom den ser ut idag.

#### 3.2.2.3.1 NJA 2011 s. 89

Två män hade tillsammans misshandlat en tredje genom att slå och sparka omkull honom. När mannen låg på marken tilldelades han ett stort antal kraftiga sparkar mot kropp och huvud samtidigt som de uttalat bl.a. ”du ska dö din djävel” eller något liknande. Gärningsmännen lämnade sedan platsen medan offret låg kvar allvarligt skadad och försvarslös (enligt rättsläkaren var offret vid denna del av händelseförloppet så allvarlig skadad att han måste ha verkat medvetlös), för att efter en kort stund återvända till platsen för att fortsätta sparka mot kropp och huvud. Under andra delen av förloppet ska männen bl.a. uttalat ”lever du din djävel” eller något liknande. Offret åsamkades livshotande skador. Åklagaren yrkade på att gärningsmännen skulle dömas för grov misshandel enligt 3 kap. 6 §; synnerligen grovt brott.

*Tingsrätten* fann med beaktande av samtliga omständigheter att misshandeln var att bedöma som synnerligen grov. Bl.a. lyftes fram att målsäganden åsamkats livshotande skador, att det var två personer som allvarligt misshandlat ett ensamt offer, att de sparkat mot dennes huvud fastän att han verkat medvetlös och att de avvikit från platsen för att sedan återvända för att fortsätta misshandeln med sparkar.

I *hovrätten* konstaterades först att misshandeln varit mycket allvarlig. Vad som talade i starkt försvårande riktning var att de tilltalade återvänt för att misshandla en redan utslagen person, att skadorna varit livshotande samt för de uttalande som gjordes under misshandeln. Däremot menar hovrätten, är det inte utrett att de svåra skadorna uppkommit under tiden målsäganden varit försvarslös. Inte heller ger utredningen något besked kring bakgrunden till misshandeln. Vid en samlad bedömning fann hovrätten att omständigheterna inte var så försvårande att de tilltalade ska anses ha visat synnerlig hänsynslöshet. Hovrätten ändrade tingsrättens rubricering och dömde istället de tilltalade för grov misshandel.

I *HD* gjordes ett antal uttalanden som är av allmän betydelse för bestämmelsen i 3 kap. 6 §. Innan vi går igenom vad som sades om

---

<sup>139</sup> Bernitz, Ulf m.fl.: *Finna rätt – Juristens källmaterial och arbetsmetoder*, Stockholm 2012, s.133f, 140.

omständigheterna i fallet i sak, bör nämnas vad som sades om 3 kap. 6 §. Domstolen uttalade bl.a. att:

- För det grundläggande rekvisitet om (svår) kroppsskada, kan det i det enskilda fallet vara tillräckligt att skadan är ”förhållandevis betydande”. (*Detta torde ha att göra med att ”skadan” är en central omständighet för bestämmelsens tillämplighet*).
- Med livsfarlig gärning kan åsyftas användandet av ett livsfarligt vapen. Det avgörande ligger i att det är ett medel som innefattar en medveten risk för den utsattes liv, som t.ex. skjutvapen och eggvapen där gärningsmannen saknar egentlig kontroll över vilken skada som angreppet kan komma att medföra.
- Med särskilt hänsynslöst och rått avses sådan hänsynslöshet som går klart utöver vad som ligger i att endast tillfoga den aktuella skadan. Detta kan innefatta användandet av våld som medel för ett visst ändamål (s.k. instrumentellt våld), vilket anses vara allvarligare än impulsstyrt våld. Det behöver emellertid inte röra sig om direkt instrumentellt våld utan räcker med ett våldsanvändande i direkt avsikt att skada eller plåga. Exempel på detta är våld som utförs i integritetskränkande former, våld mot barn, gamla eller andra skyddslösa personer, våld som utförts av ”flera mot en” eller att våldet fortsätter efter det att offret blivit försvarslös.<sup>140</sup>

För synnerligen grov misshandel uttalar domstolen (såsom i förarbetena) att omständigheterna är desamma som i första stycket men i ännu högre grad kvalificerade, samt att omfattningen av en skada (som är täckt av uppsåt) i allmänhet utgör den avgörande omständigheten för om misshandeln är synnerligen grov (men även för gradindelningen i allmänhet).<sup>141</sup>

För omständigheterna i det aktuella målet konstaterar HD först att de skador som uppkommit varit typiska för den typ av våld som målsäganden utsatts för. Vidare finns där inget som talar för att de tilltalade inte haft uppsåt till skadorna. Vad sedan gäller de hotfulla uttalanden (olaga hot) som de tilltalade uttryckt i samband med misshandeln, menar domstolen, att detta kan få betydelse för det konkreta straffvärdet men inte för gradindelningen.<sup>142</sup>

Kring bedömningen av svårhetsgraden anförde HD att målsäganden blivit medvetlös av misshandeln samt åsamkats livshotande skador. Däremot har denne inte fått några bestående men. Sammantaget har ”[s]kadorna[...]/inte varit av sådan omfattning och art att misshandeln med hänsyn till dessa är att beteckna som synnerligen grov.”<sup>143</sup> Vidare har misshandeln inte varit livsfarlig i den mening som avses i 3 kap. 6 § första stycket och det har inte heller framgått att gärningen varit överlagd eller annars haft ett instrumentellt syfte. Domstolen anförde slutligen att:

---

<sup>140</sup> NJA 2011 s. 89 p. 11, 13ff.

<sup>141</sup> NJA 2011 s. 89 p. 16.

<sup>142</sup> NJA 2011 s. 89 p. 17.

<sup>143</sup> NJA 2011 s. 89 p. 18.

*”Främst mot bakgrund av att de tilltalade fortsatt att sparka sedan [offret] blivit försvarslös och att de återvände och fortsatte misshandeln, får de dock anses ha visat en hänsynslöshet och råhet som går utöver den som ligger redan i att tillfoga någon skador av den omfattning som är aktuellt i målet. Denna hänsynslöshet är dock inte så kvalificerad att den, tillsammans med skadorna, kan anses tillräcklig för att bedöma misshandeln som synnerligen grov.”<sup>144</sup>*

HD var enig när den fastställde hovrättens dom om grov misshandel, och dömde de tilltalade till tre års fängelse.<sup>145</sup>

### **3.2.2.3.2 NJA 2012 s. 45**

En man åtalades för att ha försökt beröva sin flickvän livet genom att bakifrån hugga henne ett flertal gånger med ett svärd. Huggen träffade huvudet, ryggen och ett flertal andra platser på kroppen. Åklagaren menade att mannen därigenom visat synnerlig hänsynslöshet. Våldet hade vidare orsakat livshotande skador för offret. I såväl *tingsrätten* som *hovrätten* dömdes den tilltalade för försök till mord.

I HD tillkom ett alternativt yrkande om grov misshandel enligt 3 kap. 6 §; synnerligen grovt brott. Andrahandsyrkandet grundade sig på att gärningen orsakat målsäganden synnerligt lidande i form av mycket svåra smärtor och dödsångest samt bestående skador i form av funktionsnedsättning i ena axeln. HD konstaterade att uppsåt att döda inte kunde bevisas utan att den tilltalade istället skulle dömas för misshandel.<sup>146</sup> Vad gäller det absoluta inledningsskedet av misshandeln kunde domstolen inte visa att det förelåg uppsåt eftersom det fanns en möjlighet att den tilltalade i det inledande skedet blivit väckt av målsäganden och inledningsvis agerat under en nedsatt medvetenhet om sitt handlande. Däremot omfattade förloppet många hugg och pågick på olika platser i lägenheten varför våldsutövandet måste ha pågått under en inte obetydlig tid. Domstolen konstaterar följaktligen att handlandet åtminstone efter det alldeles inledande skeendet innefattat en uppsåtlig och livsfarlig misshandel.<sup>147</sup>

Till svårhetsgraden anför HD att våldet riktat sig mot en i det närmaste försvarslös person som innefattat ett livsfarligt våld som har orsakat dödsångest och synnerligen svåra plågor samt bestående men i form av ärrbildning och värk. Domstolen menade vidare att våldsutövandet, fastän att våldet i det inledande skeendet inte kunde bevisas utgöra ett brott, fortsatt under en inte obetydlig tid. Domstolen anför slutligen att *”[d]et kan inte råda någon tvekan om att misshandeln ska bedömas som synnerligen*

---

<sup>144</sup> NJA 2011 s. 89 p. 19.

<sup>145</sup> NJA 2011 s. 89 p. 22.

<sup>146</sup> NJA 2012 s. 45 p. 37, 44.

<sup>147</sup> NJA 2012 s. 45 p. 28.

grov (jfr NJA 2011 s. 89). ”<sup>148</sup> Den tilltalade dömdes således av en enig HD för synnerligen grov misshandel till fängelse i fem år.<sup>149</sup>

### 3.2.2.3.3 RH 2012:24

I detta fall åtalades en ledare för ett kriminellt gäng för synnerligen grov misshandel för att i en källare ha misshandlat en annan, genom att när offret stått på knä, skjutit denne genom låret och benet. Motivet ska ha varit att offret inte velat ansluta sig till den kriminella konstellation som gärningsmannen tillhörde. Misshandeln ska ha medfört smärta, blödning samt omfattande medicinska komplikationer för offret. Åklagaren menade att gärningsmannen genom sitt handlande i samband med skjutningen visat synnerlig hänsynslöshet. I tingsrätten friades den tilltalade i brist på bevis på att denne ens befunnit sig på brottsplatsen.

I hovrätten däremot ansågs det styrkt att den tilltalade var den skyldige. I fråga om brottsrubricering lyfte hovrätten fram att det av praxis framgår:

*”[...]att livsfarligt våld med skjut- eller egg vapen på ett sådant sätt att gärningsmannen saknat egentlig kontroll över vilken skada som angreppet kunnat medföra samt våld som tillgripits som medel för ett visst ändamål, instrumentellt våld, eller i direkt avsikt att skada eller plåga är faktorer som kan beaktas vid bedömningen av om gärningen är att bedöma som synnerligen grov (jfr NJA 2011 s. 89). ”<sup>150</sup>*

Hovrätten kom följaktigen fram till att våldet varit av mycket allvarligt slag och lett till omfattande medicinska komplikationer och bestående skador. Gärningen har vidare varit överlagd och utgjort ett medel för att bestraffa målsäganden för dennes ovilja att ansluta sig till den tilltalades gäng. Gärningen har även präglats av hänsynslöshet och utförts på ett sådant sätt att den tilltalade saknat kontroll över vilka skada som skulle kunna ha uppkommit. Hovrätten menar sammantaget att omständigheterna föranleder den bedömningen att gärningen bör bedömas som synnerligen grov misshandel. Den tilltalade dömdes även för övergrepp i rättssak, grovt brott till sammanlagt fem års fängelse.

### 3.2.2.3.4 Några andra intressanta hovrättsfall

Nedan följer ett antal hovrättsavgöranden som valts ut med beaktande av hur väl hovrätten motiverat sina domskäl. De fall där hovrätten underlåtit att närmare motivera vad som underbygger gradindelningen, har lämnats utanför presentationen. Presentationen sker i kronologisk ordning och börjar med ett fall från år 2011:

*Svea hovrätts dom den 31 maj 2011, mål nr B 3073-11*

---

<sup>148</sup> NJA 2012 s. 45 p. 48.

<sup>149</sup> NJA 2012 s. 45 p. 52.

<sup>150</sup> Se domskälen i RH 2012:24.

Under ett väpnat rån mot ett växlingskontor blev ägaren upprepade gånger slagen med en pistol, och blev till följd av detta liggande på golvet. Där blev denne sedan skjuten i benen med tre skott. Syftet med våldet var att rånarna ville få ägaren att lämna över nyckeln till kassaskåpet. De två gärningsmännen åtalades i tingsrätten för grovt rån. Inom ramen för grovt rån inryms även de moment som utgör synnerligen grov misshandel. Dels att målsäganden när denne låg på golvet varit i ett skyddslöst tillstånd när denne blev skjuten och dels att våldet varit tortyrliknande och orsakat målsäganden svår fysisk smärta, med allvarliga skador och stark psykisk påfrestning i form av bl.a. dödsångest. Händelseförloppet varade i ett par minuter och utspelade sig i ett trångt lokalutrymme. Händelseförloppet ansågs därför inte har varit helt kortvarigt. Tingsrätten ansåg sammantaget att målsäganden orsakats synnerligt lidande samt att de tilltalade visat synnerligen hänsynslöshet.

Även hovrätten menade att våldet varit tortyrliknande; det att slå målsäganden till golvet och sedan skjuta ett skott i varje ben och efter visst tidsuppehåll ytterligare ett skott i benet, allt för att förmå honom att överlämna nyckeln till kassaskåpet. Våldet orsakade målsäganden svår fysisk smärta och dödsångest. Händelseförloppet kan, fastän att det endast pågått under några minuter, inte heller sägas ha varit helt kortvarigt. Målsäganden har därför orsakats ett synnerligt lidande. Vidare menar hovrätten, att den hänsynslöshet och brutalitet som de tilltalade visat går vida utöver den hänsynslöshet som ligger i att avlossa skott med skjutvapen mot en person med aktuella skador som följd. Hovrätten fastställde tingsrättens rubricering på så sätt att de tilltalade dömdes för grovt rån (såsom hovrätten uttryckte det) ”innefattat” synnerligen grov misshandel, till fängelse i sammanlagt åtta respektive sju år och sex månader.

#### *Svea hovrätts dom den 26 mars 2012, mål nr B 786-12*

En sex månader gammal pojke blev så pass allvarligt misshandlad av sin pappa att han fick vårdas i respirator i sex dygn. Misshandeln har medfört en betydande risk, åtminstone vad gäller skullskadorna, att barnet ska få bestående men. I tingsrätten prövades skullskadorna och mestadels av de övriga tillfogade skadorna som två skilda händelseförlopp och brott. Våldet mot huvudet bedömdes vara livsfarligt och ansågs bl.a. mot denna bakgrund ha varit en synnerligen grov misshandel. Däremot fann tingsrätten att det övriga våldet mot kropp och ben inte varit förenat med livsfara eller sådan grad av hänsynslöshet som krävs för att bedöma brottet som synnerligen grovt. Den tilltalade dömdes i tingsrätten för synnerligen grov misshandel vad gäller huvudskadorna och grov misshandel för de övriga skadorna.

I hovrätten prövades skadorna som ett enda brott. Hovrätten menade att skadorna måste ha uppstått under en endast kortare tid, samt att det inte heller var visat i vilken utsträckning pojken hade upplevt sina smärtor. Det var således visat att pojken lidit av sina skador men inte att pojken utsatts för sådant synnerligt lidande som avses i 3 kap. 6 § andra stycket. Däremot ansågs gärningsmannen ha handlat synnerligen hänsynslöst genom att upprepade gånger använt sig av direkt riktat våld mot huvudet men även för

att ha utsatt pojkens kropp för kraftiga skakningar. Därtill menade hovrätten, har en sex månader gammal pojke inga möjligheter att kunna värja sig. Hovrätten fann vid en helhetsbedömning (likt tingsrätten vad gäller skullskadorna) att brottet var synnerligen grovt. Den tilltalade dömdes även för annan brottlighet till fängelse i sammanlagt fem år.

*Göta hovrätts dom den 25 maj 2012, mål nr B1024-12*

Två män hade misshandlat en tredje genom att upprepade gånger och i en ”relativ omfattning” bl.a. slå, sparka, piska, och bränna honom med ett strykjärn. Våldsutövningen pågick under en inte obetydlig tid och orsakade bl.a. kraftig smärta, underhudsblödningar, brännskador och fraktur på en nackkota. Tingsrätten ansåg att de tilltalade visat särskild hänsynslöshet och råhet men att brottet inte var att anse som synnerligen grovt.

Hovrätten menade å sin sida att skadorna inte var av sådan art och omfattning att misshandeln därtill kan bedömas som synnerligen grov. Inte heller ansågs smärtan ha varit så kraftig och långvarig som kännetecknar ett synnerlig lidande. Åklagaren fick inte heller gehör för sitt påstående att misshandeln varit tortyrliknande. Slutligen menar hovrätten att den hänsynslöshet som de tilltalade visat inte varit så kvalificerad att den kan betecknas som synnerlig. Hovrätten fastställde tingsrättens rubricering på så sätt att de tilltalade dömdes för grov misshandel samt för annan grov brottlighet till fängelse i två år och fyra månader respektive ett år och två månader, med hänsyn till bl.a. förövarnas ålder.

*Hovrätten för Västra Sveriges dom den 3 augusti 2012, mål nr B 3354-12*

En taxichaufför som inte fått betalt av sina kunder försökte stoppa kunderna från att smita från betalningen, varpå en av dem med en golfklubba utdelade flera slag mot taxichaufförens kropp och huvud. Efter misshandeln lämnade gärningsmannen offret svårt skadad utanför taxibilen. Skadorna blev livshotande men det var osäkert om denne skulle få några bestående men. Åklagaren yrkade på att brottet skulle bedömas som synnerligen grovt. Denne fick medhåll av tingsrätten som menade att misshandeln varit provocerad och av mycket allvarligt slag. Misshandeln hade vidare riktat sig mot en taxichaufför i tjänst som varit helt försvarlös.

I hovrätten fastställdes tingsrättens rubricering om att misshandeln varit synnerligen grov. Att misshandeln först och främst skett med en golfklubba samt orsakat livshotande skador innebär åtminstone att misshandeln är grov, menar hovrätten. Fastän att skadorna varit allvarliga så var det emellertid inte visat att skadorna blivit bestående. Däremot beaktades att handlingen (att upprepade gånger slå målsäganden med en golfklubba) utförts på ett sådant sätt att den tilltalade saknat kontroll över vilka skador angreppet kunde medföra. Det var vidare en försvårande omständighet att den tilltalade lämnat målsäganden, medveten om att denne var svårt skadad och utan att försäkra sig om att denne skulle få hjälp. Avslutningsvis var det en försvårande omständighet att våldet riktat sig mot en taxichaufför i tjänst; en yrkesgrupp som är särskilt utsatt. Straffvärdet för misshandeln ansågs vara

fyra år, men den tilltalade dömdes även för annan brottslighet till fängelse i sammanlagt fyra år och sex månader.

*Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 19 september 2012, mål nr B 2035-12*

En man hade kastat brännbar vätska på sin frus överkropp och direkt efteråt tänt eld på hennes kläder. Detta orsakade allvarliga brännskador på stora delar av kroppen, dock inte livshotande. Motivet till handlingen ska ha varit att kvinnan ville skilja sig. Mannen åtalades för försök till mord alternativt synnerligen grov misshandel. I tingsrätten konstaterades först att det inte var visat att den tilltalade haft uppsåt att döda varför gärningen istället var att bedömdas som misshandel. Tingsrätten menar vidare att det var ytterst hänsynslöst av den tilltalade att kasta brännbar vätska på målsäganden med hänsyn till den svåra smärta och starka ångesten som sådan gärning medför. Dessutom menar tingsrätten, innebär ett sådant handlande en stor svårighet att kontrollera de efterföljande effekterna. Med hänsyn härtill och till övriga omständigheter ansågs den tilltalade ha visat synnerlig hänsynslöshet och brottet ansågs vara synnerligen grovt.

Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning, att det var ett synnerligt hänsynslöst beteende att efter planering kasta brännbar vätska på överkroppen och sedan tända på utan att ha någon möjlighet att kontrollera det fortsatta händelseförloppet. Till detta kommer att målsäganden erhållit förhållandevis allvarliga skador. Hovrätten menar, likt tingsrätten, att misshandeln varit synnerligen grov på denna grund. Däremot menade hovrätten, att den tilltalade inte orsakat målsäganden synnerligt lidande i den mening som avses i andra stycket. Målsäganden hade visserligen orsakats stort fysiskt och psykiskt lidande, men var inte mot bakgrund av vad som uttalas i förarbetena, att anse som synnerligen grov på denna grund. Sammanfattningsvis menar hovrätten emellertid att den tilltalade ska dömas för synnerligen grov misshandel med hänsyn till att han visat synnerlig hänsynslöshet. Hovrätten fastställde därmed tingsrättens rubricering och dömde den tilltalade till fängelse i fyra år och sex månader.

*Göta hovrätts dom den 21 september 2012, mål nr B 2470-12*

I detta fall hade en man blivit skjuten i båda knäna. Mannen upplevde svåra plågor till följd av detta. Det ansågs för tidigt att säga om offret skulle få några bestående kroppsskador. Den tilltalade dömdes i tingsrätten för synnerligen grov misshandel grundat på flera omständigheter. Bl.a. för att användandet av skjutvapen varit livsfarligt i den bemärkelse som avses i 3 kap. 6 § första stycket. Sådant våld innebär en brist på kontroll över den efterföljande effekten, vilket tillsammans med andra omständigheter vittnar om en sådan ”särskild” hänsynslöshet och råhet som är ansenlig och som med styrka talar för att misshandeln bör bedömas som synnerligen grov.

I hovrätten anfördes att användet av skjutvapen är livsfarligt och i detta fall åsamkat målsäganden svåra plågor. Det råder *inte någon tvekan* om att kriterierna för grov misshandel är uppfyllda, menar hovrätten. Vidare har gärningen varit planerat och innefattat ett moment av prickskytte; först ett

skott mot ena benet och sen mot det andra. Sådant våld har till syfte att orsaka synnerlig lidande och ett invalidiserande tillstånd, menar hovrätten. Därtill hade den tilltalade efter prickskyttet riktat pistolen mot målsägandens huvud och frågat om denne ville ha ett skott ”där”. Hovrätten fann sammantaget att gärningen skiljer sig åt från andra fall av grov misshandel på ett sådant sätt att den tilltalade får anses ha visat synnerlig hänsynslöshet. Hovrätten fastställde tingsrättens rubricering och dömde den tilltalade för synnerligen grov misshandel till fängelse i tre år (straffvärdet motsvarade fyra år och sex månader men reducerades p.g.a. beslut om utvisning).

*Hovrätten för Övre Norrlands dom den 2 november 2012, mål nr B 647-12*  
Två män utdelade ett större antal knivstick/hugg mot en tredje, under en pågående knarkaffär. Tingsrätten tog fasta på att gärningen varit livsfarlig och dömde de tilltalade för grov misshandel. Misshandeln hade däremot inte varit tillräckligt svår för att bedömas som synnerligen grov.

Hovrätten konstaterade att flera av skadorna varit livshotande, lett till bestående och relativt svåra kroppsskador samt inneburit ett stort lidande för målsäganden. Detta talade för att brottet bör bedömas som synnerligen grovt. Å andra sidan hade brottet varit impulsstyrt och skett inom ramen för en knarkaffär som målsäganden frivilligt deltagit i. Misshandeln bedömdes sammantaget inte vara synnerligen grov. Hovrätten fastställde tingsrättens rubricering om grov misshandel, och dömde den av de tilltalade som var över arton år till tre års fängelse.

*Svea hovrätts dom den 14 januari 2013, mål nr B 10470–12*  
Flera män hade lurat med sig en annan till skogen. Tiden i skogen var fylld av rädsla och skräck för mannen, som under hela skogsvistelsen fått utstå hot från de aggressiva männen. Efter en stund sköt de honom två gånger i benet. Motivet ska ha varit en obetald narkotikaskuld. Tingsrätten konstaterade att användandet av pistol innebar en sådan särskild hänsynslöshet och råhet att gärningen i vart fall är att bedöma som grov. Vidare hade gärningen varit planerad, händelseförloppet utdraget men även innehållit bestraffande och tortyrliknande inslag. Däremot hade misshandeln pågått under betydligt kortare tid än vad som utgjorde hela händelseförloppet. Sammantaget gick det inte att säga att gärningen skiljde sig åt från andra fall av grov misshandel på ett sådant sätt att de får anses ha visat synnerlig hänsynslöshet. De tilltalade dömdes för grov misshandel.

Hovrätten menade att skadorna inte varit livshotande, men att det fanns risk för att offret skulle få bestående men. Våldet var livsfarligt eftersom de tilltalade saknat kontroll över vilken skada som angreppet kunnat medföra. Gärningen var planerad, skett i ett bestraffande syfte samt inneburit att flera angripit ett försvarslöst offer på en plats där denne inte kunnat räkna med att någon skulle komma till hans undsättning. Till skillnad från tingsrätten fann hovrätten att en av de tilltalade visat synnerlig hänsynslöshet, vilket tillsammans med skadorna och övriga omständigheter kvalificerade misshandeln som synnerligen grov. Hovrätten ändrade således tingsrättens rubricering för en av de tilltalade och dömde denne till fängelse i fyra år.

### 3.2.2.3.5 Kommentarer om praxis

#### Bestående skador

I fallet NJA 2011 s. 89 konstaterar HD tydligt att livshotande skador inte i sig är tillräckligt för att det ska tala för att brottet varit synnerligen grovt, det krävs att skadorna varit bestående. Detta har även fått stöd av senare hovrättspraxis.<sup>151</sup> Av NJA 2012 s. 45 framgår även att det med bestående skador även menas bestående smärtor. Skadans omfattning är vidare den mest avgörande omständigheten vid bedömningen av om misshandel är synnerligen grov.<sup>152</sup>

I en rättspromemoria utfärdad av åklagarmyndigheten från 2011 utvärderades fallet NJA 2011 s. 89. I PM:et påstås att det är viktigt i de fall där det inte går att svara på om bestående men uppkommit, att istället utreda skadornas efterförlopp och det eventuella behovet av långvarig rehabilitering.<sup>153</sup> Hur domstolarna ser på frågan om när bestående men har uppkommit, är för mig outrett. Däremot finns där exempel i praxis på hur domstolarna sett olika på frågan hur stor vikt som ska tillmätas att det finns en osäkerhet kring förekomsten av ”framtida” bestående men.<sup>154</sup>

#### Synnerligt lidande

När det gäller synnerligt lidande är fallet om barnmisshandeln särskilt intressant. Där menade hovrätten att en sex månaders gammal pojke måste ha lidit av sina skador men däremot inte visat att pojken lidit så mycket som krävs för ett synnerligt lidande.<sup>155</sup> Ett märkligt ställningstagande kan man tycka med tanke på skadornas art och barnets ålder. Däremot är det förståeligt att ett barn som är så litet inte kan berätta om sina smärtor. Det var inte heller synnerligt lidande att ha åsmakats brännskador efter att ha fått brännbar vätska hällt över sig, som sedan tänts på. Skadorna blev inte livshotande men dock första och andra gradens brännskador vilket resulterade i en lång sjukhusvistelse för offret som upplevde ett stort fysiskt och psykiskt lidande.<sup>156</sup> Vidare ansågs inte smärtan av att bli slagen, piskad, bränd med strykjärn m.m. tillräckligt kraftigt och långvarigt för att vara ett synnerligt lidande. I detta låg även att lidandet inte varit tortyrliknande.<sup>157</sup> Däremot ansåg hovrätten att lidandet som personalen från växelkontoret upplevde under ett rån, var synnerligt lidande på ett tortyrliknande sätt. Våldet orsakade målsäganden svår fysisk smärta från skottskadorna men även svår dödsångest. Förloppet ansågs inte heller ha varit helt kortvarigt, med hänsyn till hur offret upplevde situationen.<sup>158</sup> De svåra plågor och det stora lidande som upplevts från en skottskada, och i ett annat fall från ett flertal knivstick har (inte nödvändigtvis varit ett synnerligt lidande men)

<sup>151</sup> Se t.ex. Göta hovrätt B1024-12 och Svea hovrätt B 10470-12.

<sup>152</sup> NJA 2011 s. 89 p. 16.

<sup>153</sup> Åklagarmyndigheten i Göteborg, PM 2011:7, s. 5.

<sup>154</sup> Se t.ex. Svea hovrätt B 10470-12 och Hovrätten för Västra Sverige B 3354-12.

<sup>155</sup> Se Svea hovrätt B 786-12.

<sup>156</sup> Se Hovrätten över Skåne och Blekinge B 2035-12.

<sup>157</sup> Se Göta hovrätt B1024-12.

<sup>158</sup> Se Svea hovrätt B 3073-11.

tillsammans med andra omständigheter medfört att brottet bedömts vara synnerligen grovt.<sup>159</sup> Avslutningsvis ansåg HD i NJA 2012 s. 45 att en svärdat tack orsakat offret ett synnerligt lidande i form av svår dödsångest och synnerligen svåra plågor.<sup>160</sup>

#### Synnerlig hänsynslöshet och råhet

En förskjutning torde kunna ses i fall om barnmisshandel. I vart fall när det gäller grövre former av våld mot barn. I presentationen har visserligen endast ett sådant fall belysts från hovrätten,<sup>161</sup> vilket ensamt inte är nog för att dra långtgående slutsatser. Däremot framgår det av förarbetena att det är synnerligen hänsynslöst att använda grovt våld mot en fysiskt svagare person, t.ex. ett barn. Därför kan man med fog ändå påstå att hovrätterna även i fortsättningen, i avsaknad av annan vägledning från HD, kommer att bedöma allvarliga fall av barnmisshandel som synnerligen hänsynslöst. Vidare uttalade HD i domskälen till NJA 2011 s. 89 (se citat), att ”*sparka på den som redan ligger*” eller ”*sparka mot en försvarslös*”, visar på en särskild hänsynslöshet och råhet. I det fallet var däremot sådan hänsynslöshet inte tillräckligt kvalificerad för att tillsammans med de uppkomna skadorna beteckna misshandeln som synnerligen grov. Att skadorna inte var bestående var avgörande för bedömningen. I åklagarmyndighetens utvärdering av NJA 2011 s. 89 uttrycktes även ”missnöje” över HD:s dom. Författaren menar att HD inte ger mycket till vägledning kring gradindelningen för misshandelsbrottet samt att 2010 års ändring inte fått något egentligt genomslag i domen. Däremot menar jag att fallet visar på att tröskeln är hög när det gäller den nivå av hänsynslöshet som krävs när det saknas andra försvårande omständigheter som särskilt ska beaktas.

Att våldet varit livsfarligt synes vara en viktig omständighet vid bedömningen om en misshandel varit såväl grov som synnerligen grov. Att det skulle vara en viktig omständighet även för synnerligen grov misshandel vittnar NJA 2011 s. 89 om. HD uttrycker att avsaknaden av livsfarligt våld enligt 3 kap. 6 § första stycket är en omständighet som påverkar bedömningen av andra stycket. Vidare kommer till uttryck att det som utmärker livsfarliga vapen exempelvis skjutvapen, är att gärningsmannen saknar egentlig kontroll över de efterföljande effekterna. Det är på så sätt ett medel som innefattar en medveten risk för vederbörandes liv. Det framgår även av RH 2012:24 (se citat) att användandet av skjutvapen med hänsyn till *bristen på kontroll* kan påverka bedömningen om misshandeln varit synnerligen grov, men framgår även från andra fall att livsfarligt våld har betydelse för gärningsmannens hänsynslöshet i andra stycket. I några hovrättsfall om skjutningar mot benen, har det uttalats att *skjutvapen är livsfarligt och att det (därför) inte råder någon tvekan om att misshandeln varit grov*.<sup>162</sup> Om man ser uttalandena i sin kontext så har hovrätterna såsom jag tolkat det, valt att tona ner den självständiga betydelsen av det livsfarliga våldet, som en respons till tingsrätternas uppfattning att omständigheten är

<sup>159</sup> Se Hovrätten för Övre Norrland B 647-12 och Göta hovrätt B 2470-12.

<sup>160</sup> NJA 2012 s. 45 p. 48.

<sup>161</sup> Se Svea hovrätt B 786-1.

<sup>162</sup> Göta hovrätt B 2470-12 och Svea hovrätt B 10470-12.

en stark försvårande omständighet för sig själv (Se tingsrätternas motivering). Finns där då skillnader i olika typer av livsfarligt våld vid bedömningen av hänsynslösheten? Såsom HD formulerat sig finns där inget som pekar på det. Men de fall som presenterats ovan gäller endast skott i benen varför andra typer av skottskador kanske kommer att anses vara mer försvårande. Jämfört med annat livsfarligt våld, t.ex. att kasta brännbar vätska på någon och tända på eller att slå någon upprepade gånger med en golfklubba, så har sådant våld på ett tydligare sätt ansetts vara synnerligen hänsynslöst med hänsyn till avsaknaden av kontroll för de efterföljande effekterna.<sup>163</sup>

En misshandel som innehållit våld som medel för ett visst ändamål, s.k. instrumentellt våld är ”särskilt” hänsynslöst och rått enligt första stycket i 3 kap. 6 §. Detta framgår av NJA 2011 s. 89. Det framgår även indirekt (och direkt av RH 2012:24) att instrumentellt våld har betydelse för om misshandeln varit synnerligen grov. I fallet med rånet mot växlingskontoret hade rånarna skjutit målsäganden i benen två gånger med ett visst uppehåll mellan skotten, och använt våldet som ett medel för att förmå denne att lämna över en kassaskåpsnyckel. Detta ansågs vara synnerligen hänsynslöst.<sup>164</sup> I andra fall har vi sett att våld som använts i syfte att bestraffa också hör till denna kategori.<sup>165</sup>

Förekomsten av enskilda omständigheter som synnerligen hänsynslösa ska dock inte överdrivas. Det framgår av praxis att hänsynslöshetsbedömningen grundar sig på fler än en omständighet. I fallet med mannen som tände eld på sin fru var våldet inte bara varit *livsfarligt*, utan gärningen hade även varit *planerad*.<sup>166</sup> I fallet om barnmisshandel var det inte bara avgörande att våld använts mot ett *skyddslöst* barn utan även det att det varit *grovt våld*.<sup>167</sup> På samma sätt var det i fallet om taxichauffören förutom det livfarliga våldet även av betydelse att gärningsmannen *lämnande offret svårt skadat*.<sup>168</sup> I ett fall ansågs man ha handlat synnerligen hänsynslöst eftersom man användandet sig av skjutvapen, planerat gärningen, utfört gärningen som *medel för att bestraffa*, men även eftersom de varit *flera mot en* samt att händelsen *utspelade sig långt ute i skogen*.<sup>169</sup> I NJA 2012 s. 45 var det avgörande att livsfarligt våld hade använts mot en *försvarslös person* under en *inte obetydlig tid*. I motsatt riktning var det inte synnerligen hänsynslöst att slå, sparka, piska och bränna en man med ett strykjärn<sup>170</sup> och inte heller i ett fall då våldet varit impulsstyrt.<sup>171</sup> I NJA 2011 s. 89 var det inte synnerligen hänsynslöst när våldsutövningen fortsatte mot en medvetlös och försvarslös person. I detta fall hade våldet inte varit livsfarligt, eller

<sup>163</sup> Se Hovrätten över Skåne och Blekinge B 2035-12 och Hovrätten för Västra Sverige B 3354-12.

<sup>164</sup> Se Svea hovrätt B 3073-11.

<sup>165</sup> Se RH 2012:24 och Svea hovrätt B 10470-12.

<sup>166</sup> Se Hovrätten över Skåne och Blekinge B 2035-12.

<sup>167</sup> Se Svea hovrätt B 786-1.

<sup>168</sup> Se Hovrätten för Västra Sverige B 3354-12.

<sup>169</sup> Se Svea hovrätt B 10470-12.

<sup>170</sup> Se Göta hovrätt B1024-12.

<sup>171</sup> Se Hovrätten för Övre Norrland B 647-12.

planerat eller haft ett instrumentellt syfte. Kontentan är att det ”oftast” krävs flera försvårande omständigheter för att hänsynslösheten ska vara synnerlig och påtagligt går utöver vad som är särskilt hänsynslöst. *Det kursiverade orden (ovan) är exempel på sådana faktorer som varit av betydelse för hänsynslöshetsbedömningen i praxis.*

#### Helhetsbedömning

Vid helhetsbedömningen är skadans omfattning den mest avgörande faktorn. Detta visar sig tydligt i domstolarnas praxis. I övrigt finns där utrymme att beakta andra omständigheter än de som nämns i 3 kap. 6 §. Som exempel kan nämnas fallet där hovrätten menade att det var en förmildrande omständighet när knivattack föranletts av att offret frivilligt ingått i en knarkaffär<sup>172</sup>, men kan även nämnas fallet om taxichauffören, där hovrätten ansåg att det var försvårande att våldet riktat sig mot en taxichaufför i tjänst, en yrkesgrupp som är särskilt utsatt.<sup>173</sup>

### 3.2.3 Uppsåt

Varje moment (omständighet) som talar för att misshandeln varit synnerligen grov ska vara täckt av gärningsmannens uppsåt. I NJA 2011 s. 89 uttalade HD sig principiellt om uppsåt och synnerligen grov misshandel. HD menade där att *den skada som är täckt av uppsåt i allmänhet kommer att vara det avgörande för om en misshandel är att bedöma som synnerligen grov.*<sup>174</sup>

Ett exempel som väl belyser uppsåtsproblematiken för synnerligen grov misshandel är det s.k. *Kortedala-målet*.<sup>175</sup> I fallet hade ett ungdomsgäng misshandlat en äldre man efter en dispyt kring mannens hund. Mannen blev efter att ha fallit baklänges i en torrlagd fontän sparkad och slagen ett flertal gånger mot kropp och huvud. Särskilt den sista sparken som utdelades mot offrets huvud medan denne legat medvetslös, har beskrivits av vittnen som mycket kraftig och anses av domstolen varit av mycket allvarligt slag. Två av gärningsmännen (15 och 16 år gamla) åtalades för synnerligen grov misshandel. Tingsrätten ansåg att det förelåg flera försvårande omständigheter som talade för att brottet var att bedöma som synnerligen grovt, men att händelseförloppet varit mycket kort och att misshandeln till viss del föranletts av provokation. Tingsrätten menade att de försvårande omständigheterna inte varit tillräckligt försvårande för att bedöma brottet som synnerligen grov. De tilltalade dömdes istället för grov misshandel.

Hovrätten konstaterade att misshandeln varit av mycket allvarlig art och lett till mycket allvarliga och bestående skador. Gärningen var vidare livsfarlig och hade utövats av två eller flera personer mot en ensam och försvarslös person i ett begränsat område. Den hänsynslöshet som de tilltalade visat var

---

<sup>172</sup>Se Hovrätten för Övre Norrland B 647-12.

<sup>173</sup>Se Hovrätten för Västra Sverige B 3354-12.

<sup>174</sup>NJA 2011 s. 89 p. 16.

<sup>175</sup>Hovrätten för Västra Sverige B 4281-12.

därför tillsammans med de skador som åsamkats, tillräckligt kvalificerad för att på ett objektivt plan bedöma misshandeln som synnerligen grov (Jfr med NJA 2011 s. 89 p. 19). Nästa fråga var om de tilltalade haft uppsåt till skadorna? Hovrätten menade först att de tilltalade inte kunde anses haft direkt eller indirekt uppsåt varför det avgörande var om de kunde anses haft likgiltighetsuppsåt. Hovrätten anförde vidare att:

*”Med hänsyn till att [de tilltalade] var så unga vid gärningen kan dock den avsevärda risken för mycket allvarliga skador och bestående men inte – som ofta annars – tas till intäkt för att de har varit likgiltiga inför effekten av sitt handlande[...]. Det finns inget stöd för att [de tilltalade] hade nått en sådan utveckling i sin personlighet och hade fått sådan erfarenhet att de trots sin ungdom kan jämföras med en vuxen person i nu aktuella avseende. Hovrätten anser att omständigheterna är sådana att det inte är visat att det har funnits ett sådant uppsåt vid gärningen att [de tilltalade] ska dömas för annat än för grov misshandel[...].”<sup>176</sup>*

Hovrätten fastställde tingsrättens rubricering om grov misshandel och dömde de tilltalade till ungdomsvård och ungdomstjänst.

### 3.2.4 Straffvärden i praxis

Innan vi går igenom den straffvärdespraxis som uppkommit efter 2010 års reform bör förändringarna i 29 kap. 1 § förtydligas ytterligare från vad som redan presenterats i kap. 2.3. Som redan nämnts var den stora förändringen i 1 § att det tillkom en ny mening i andra stycket, om att det vid straffvärdebedömningen *särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person*. Fokus ligger på ”allvarligt” angrepp vilket utgör en förutsättning för en skärpande bedömning. Med allvarligt angrepp avses att brottet har ett straffvärde som motsvarar sex månader eller mer. Bestämmelsen är endast tillämplig på vissa typer av allvarliga våldsbrott, t.ex. grövre former av misshandel. Bestämmelsen innebär att straffvärdet för brott som träffas av den nytillkomna meningen generellt sätt ska höjas en bit i förhållande till vad som var fallet innan.<sup>177</sup> Märk att det finns de som anser att den nya meningen har placerats fel (se fotnot <sup>178</sup>). Som tidigare nämnts ska även försvårande och förmildrande omständigheter i 29 kap. 2-3 §§ användas i större utsträckning än innan. Målet med reformen var följaktligen att den övre delen av straffskalan bör användas i större utsträckning än tidigare men även att den nedre delen används på ett mer differentierat sätt.<sup>179</sup>

---

<sup>176</sup> Se Hovrättens domskäl.

<sup>177</sup> Prop. 2009/10:147 s. 41.

<sup>178</sup> Det finns de som anser att andra meningen i 29 kap. 1 § andra stycket är felplacerad av skäl som har att göra med påföljdslärans systematik. Bl.a. Borgeke m.fl. menar att det, förefaller vara så att ”[...]lagstiftaren inte tillräckligt har beaktat skillnaderna mellan brottsinterna och brottsexterna [...]omständigheter.” Se SvJT 2011 s.79. Se även vidare Jareborg & Zila a.a. s. 103 men även NJA 2011 s. 89 p. 8.

<sup>179</sup> Prop. 2009/10:147 s. 43.

Antalet NJA-fall som berört synnerligen grov misshandel är nästintill obefintligt, snart tre år efter att bestämmelsen infördes. Däremot har hovrätterna många gånger tagit över rollen att skapa praxis kring bl.a. straffvärden och påföljdsfrågor från HD.<sup>180</sup> Därför kan vi här nöja oss med att i stora drag se på ett antal hovrättsfall för att se om vi kan identifiera vart på straffskalan straffvärden har dömts ut.

NJA 2012 s. 45 är det enda rättsfallet från HD där någon fällts för synnerligen grov misshandel. I fallet som innefattade en attack med svärd menar HD att, beaktat sådana förmildrande omständigheter som mannens psykiska tillstånd och att misshandeln innehållit moment som kan påminna om nödvärnsexcess, så får brottet bedömas ha varit så allvarligt att straffvärdet ska motsvara fängelse i fem år.

Om man jämför NJA fallet med de hovrättsfall som presenterats tidigare, så märker man att straffvärdena ligger på samma nivå som ovan. I fallet med gängledaren som sköt en annan för att denne inte ville gå med i en brottskonstellation<sup>181</sup> menade hovrätten att synnerligen grov misshandel tillsammans med övergrepp i rättsak, hade ett straffvärde om sammanlagt fem år. Även i fallet om barnmisshandeln ansågs straffvärdet vara fem år<sup>182</sup>. För misshandeln mot taxichauffören bestämdes straffvärdet till fyra år och sex månader (innefattat även annan brottslighet)<sup>183</sup>, men även i fallet där en man hade prickskjutit en annan i benen<sup>184</sup> och i fallet där en annan man hade hållit brännbar vätska över sin fru<sup>185</sup>. Avslutningsvis ansågs straffvärde vara fyra år i fallet där flera män hade lurat med sig en annan till skogen för att sedan skjuta honom i benet.

Bortsett från fallet med rånet mot växlingskontoret (grovt rån innefattande synnerligen grov misshandel) så har straffvärdet, i samtliga behandlade NJA och hovrättsfall, bedömts ligga mellan fyra-fem år, även innefattat annan brottslighet. Trots att inga långdragna slutsatser bör dras av ett sådant tunt material som praxis ovan kan anses utgöra, så går det inte att bortse från att straffvärdet dömts ut i den nedre delen av straffskalan i samtliga fall.

I detta sammanhang kan vara intressant att se hur straffvärdet för bestämmelsen om grov misshandel har kommit att påverkas av 2010 års förändring. Ett tillfredsställande svar på denna fråga får HD anses ha gett i fallet NJA 2011 s. 89. HD yttrade att *det för grov misshandel endast i undantagsfall kan komma i fråga att döma ut ett fängelsestraff som överstiger straffminimum för synnerligen grov misshandel*.<sup>186</sup>

---

<sup>180</sup> Bernitz m.fl. a.a. s. 140.

<sup>181</sup> Se RH 2012:24.

<sup>182</sup> Se Svea hovrätt B 786-12.

<sup>183</sup> Se Hovrätten för Västra Sverige B 3354-12.

<sup>184</sup> Se Göta hovrätt B 2470-12.

<sup>185</sup> Se Hovrätten över Skåne och Blekinge B 2035-12.

<sup>186</sup> NJA 2011 s. 89 p. 20.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att vid en kort överblick av praxis, tenderar domstolarna att döma ut straff i den nedre halvan av straffskalan för de kvalificerade formerna av misshandel. Straffvärdet för grov misshandel bör enligt HD fortfarande dömas ut mellan tre-fyra år och för synnerligen grov misshandel visar praxis på straffvärden mellan fyra-fem år. Frågan är om dessa straffvärden når upp till lagstiftarens intentioner om att uppnå en ökad spännvidd vid straffmätningen?

Borgeke m.fl. menar i en artikel från 2011 att den nya reformen innebär att minimistraffet på fyra år för synnerligen grov misshandel i praktiken bör innebära ett minimistraff på fem år, beaktat den straffskärpning som reformen avser. Reformen har däri vållat problem för domstolarna i flera hänseenden. Bl.a. att minimistraffet (beaktat vad som nyss sades) inte längre blir ett minimistraff i egentlig mening. Vidare uppkommer det en problematik kring frågor om överlappning och gradindelning. Av doktrin och praxis framgår att det normalt inte döms ut straff som överstiger minimistraffet för en högre grad. En strikt tillämpning av reformen skulle därmed åsidosätta denna princip.<sup>187</sup> Utan att gå in alltför mycket i detaljerna kring Borgekes artikel, vill jag endast konstatera att Borgeke m.fl. förespråkar att domstolarna inte slaviskt följer de omräkningstabeller som finns i propositionen utan istället göra en mer ändamålsenlig tolkning av lagstiftarens intentioner.<sup>188</sup>

### 3.2.5 Förhållandet till annan grov brottslighet

Praxis visar på att synnerligen grov misshandel ibland utgör ett andrahandsyrkande i förhållande till försök till uppsåtligt dödande (mord eller dråp).<sup>189</sup> När det inte finns uppsåt till en dödande effekt, kan misshandel ibland dömas ut i brottskonkurrens med vållande till annans död.<sup>190</sup> Om man jämför grov misshandel med synnerligen grov kan den senare i teorin medföra mycket strängare straff; straffvärden som närmar sig de för t.ex. dråp. I förarbetena till 2010 års lagändring framgår att minimistraffet för dråp inte ska få utgöra ett hinder för att döma ut strängare straff för de allvarligaste fallen av misshandel. Exempel på detta är gärningar som innefattat mycket utdraget och svårt lidande eller bestående mycket allvarliga men, men även då gärningen innefattat vållande till annans död eller varit planlagd.<sup>191</sup> Det sagda medför att det verkar vara en rimlig slutsats att synnerligen grov misshandel är en bestämmelse som straffvärdesmässigt kan mäta sig med vissa former av uppsåtligt dödande.

Genom den uppdelade straffskalan har synnerligen grov misshandel ett minimistraff som motsvarar det för grovt rån och grov våldtäkt.<sup>192</sup> Detta

---

<sup>187</sup> SvJT 2011 s.74f.

<sup>188</sup> SvJT 2011 s. 81.

<sup>189</sup> Se t.ex. NJA 2012 s. 45.

<sup>190</sup> SOU 2008:85 s. 388. Se även kap. 2.2.6.

<sup>191</sup> SOU 2008:85 s. 290.

<sup>192</sup> Prop. 2009/10:147 s. 19.

väcker frågor om lagkonkurrens mellan dessa våldsbestämmelser. Fallet om rånet mot växelkontoret<sup>193</sup> är av särskilt intresse i detta sammanhang. Gärningsmännen dömdes där för *grovt rån innefattat synnerligen grov misshandel*. Detta innebär att brottet synnerligen grov misshandel konsumerades av brottet grovt rån, med hänsyn till att det senare brottet även innefattar ett tillgreppsrekvisit. Rånet ansågs i detta fall ha varit grovt, även obeaktat själva misshandeln. Däremot har misshandeln utan tvekan påverkat straffvärdebedömningen i det aktuella målet. I målet valde hovrätten i vart fall att citera lagrummet för synnerligen grov misshandel fastän att brottet var konsumerat. Denna citeringsteknik kallas för *lagkonkurrens med citering*<sup>194</sup>

Bestämmelsen om synnerligen grov misshandel är relativt ny varför frågor om regelkonkurrens ännu inte blivit särskilt utvecklat i praxis. Däremot uttalade HD i NJA 2011 s. 89 att misshandelsbrott oavsett grad *i regel* konsumeras av brotten grov våldtäkt och grovt rån.<sup>195</sup> I övrigt torde det saknas uttryckliga regler om subsidiaritet och *lex specialis*.<sup>196</sup> Det intressanta med HD:s uttalande är att andra stycket, likt grovt rån, innefattar *grövre våld*<sup>197</sup> än vad som inrymmer grov våldtäkt. För grovt rån är det förståeligt att tillgreppsrekvisitet är avgörande. För grov våldtäkt är det dock intressant att övergreppsrekvisitet fått något utav en *lex specialis* ställning i förhållande till de grövsta formerna av misshandel, eftersom grov våldtäkt inte kan mäta sig med andra stycket i en strikt våldsmässig mening.

### 3.2.6 En bestämmelse om tortyr?

Tortyr är ett begrepp med en inte helt enhetlig definition. Förbud mot tortyr finns i ett flertal internationella deklARATIONER och konventioner som Sverige ratificerat. Som exempel kan nämnas 1984 års FN konvention mot tortyr, grym, inhuman och förnedrande behandling (*Tortyrkonventionen*).<sup>198</sup> Till denna konvention har *FN:s kommitté mot tortyr* en roll att övervaka att staterna följer konventionen.<sup>199</sup>

Tortyrkonventionens definition av tortyr framgår av Art. 1.1:

*I denna konvention avses med begreppet tortyr varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt lidande, fysiskt eller psykiskt, medvetet tillfogas någon antingen för sådana syften som att erhålla information eller en bekännelse av honom eller en tredje person, att straffa honom för en gärning som han eller en tredje person har begått eller misstänks ha begått eller att hota eller tvinga honom eller en tredje person eller också av något skäl som har sin grund i någon form av diskriminering, under förutsättning att smärtan eller lidandet åsamkas av eller på anstiftan eller med samtycke eller medgivande*

<sup>193</sup> Svea Hovrätt B 3073-11.

<sup>194</sup> En teknik som används när domstolarna vill lyfta fram att förövandet av ett brott utgör en omständighet(i detta fall misshandel) som kan påverka att ett annat brott bedöms som grovt (i detta fall rån). Se Asp m.fl. a.a. s. 530.

<sup>195</sup> NJA 2011 s. 89 p. 11.

<sup>196</sup> Jfr Asp m.fl. a.a. s. 525.

<sup>197</sup> Jfr *Särskild med Synnerlig* i 6 kap. 1 § fjärde stycket respektive 8 kap. 6 § andra stycket.

<sup>198</sup> Tortyrkonventionen Art 1, 4.

<sup>199</sup> Tortyrkonventionen Art 17.

*av en offentlig tjänsteman eller någon annan person som handlar såsom företrädare för det allmänna. Tortyr innefattar inte smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller är förknippade med lagenliga sanktioner.*

Vidare framgår av Art. 4 en kriminaliseringsskyldighet för staterna:

*Varje konventionsstat skall säkerställa att alla tortyrhandlingar utgör brott enligt dess strafflag. Detsamma gäller försök att utöva tortyr samt av någon person vidtagen handling som utgör medverkan till eller deltagande i tortyr.*

*Varje konventionsstat skall belägga dessa brott med adekvata straff, som beaktar deras allvarliga karaktär.*

I samband med 2010 års ändring uppmärksammade utredaren i SOU 2008:85 att ovan nämnda FN-kommitté tidigare riktat kritik mot Sverige för att inte tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling är kriminaliserat som ett särskilt brott i svensk rätt. Kommittén ska vidare ha anfört att konventionen kräver en sådan särskild kriminalisering. Utredaren menar emellertid att den instämmer med regeringens bedömande i frågan om att den svenska lagstiftningen står i full överenskommelse med konventionen, bl.a. genom kriminalisering av misshandel och grov misshandel. Vidare menar utredaren att en uppdelad straffskala för grov misshandel (införandet av synnerligen grov misshandel) i detta fall kan innebära ett förtydligande av svensk lagstiftning i detta hänseende.<sup>200</sup>

Inför proposition 2009/10:147 inkom en del remissyttranden som behandlade frågan om tortyr. Bl.a. föreslog Blekinge tingsrätt att man bör införa ett helt nytt brott inriktat på mycket grova, närmast tortyrliknande våldshandlingar. Rikspolisstyrelsen eftersökte på liknande sätt en särskild bestämmelse om tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling. Även brottsoffermyndigheten föreslog ett liknande upplägg.<sup>201</sup> Departementschefen gav emellertid svar på tal och menade att de gärningar som enligt konventionen ska kriminaliseras, redan är straffbara enligt svensk rätt. Denne menade dessutom att en strängare straffskala för misshandelsbrott med inslag av tortyrkaraktär kan bestraffas strängare genom den i propositionen föreslagna ändringen.<sup>202</sup> Krav på en uttrycklig bestämmelse om tortyr uppkom även under ärendets handläggning i riksdagen, där bl.a. vänsterpartiet lämnade in en motion där man motsatte sig propositionsförslaget. I stället föreslogs att riksdagen skulle införa en särskild tortyrbestämmelse alternativt en särskild bestämmelse om misshandel som sker på tortyrliknande sätt, i linje med vad vissa remissinstanser anfört.<sup>203</sup>

I en promemoria upprättad av den svenska sektionen av Amnesty International från oktober 2011 kritiseras den svenska strafflagstiftningen. Amnesty menar att de ”vanliga” svenska straffbestämmelserna som grov misshandel, skiljer sig från brottet tortyr såsom tortyrkonventionen definierar brottet. Såsom den svenska strafflagstiftningen är utformad,

---

<sup>200</sup> SOU 2008:85 s. 291f.

<sup>201</sup> Remissammanställning Ju 2008/8415/L5, avsnitt 8.4.1.

<sup>202</sup> Prop. 2009/10:147 s. 18.

<sup>203</sup> Riksdagsmotion 2009/10:Ju10.

omfattar bestämmelserna inte tortyrbrottets grovhet, utstuderade- och systematiska karaktär. Vidare menar Amnesty, till skillnad från den svenska regeringen, att den svenska strafflagstiftningen inte har kriminaliserat alla tortyrhandlingar såsom konventionen kräver, särskild med tanke på psykisk tortyr.<sup>204</sup> Med psykisk tortyr avses enligt konventionen psykisk smärta eller lidande. För bestämmelsen om synnerligen grov misshandel menar Amnesty att bestämmelsen inte kan tillgodose konventionsförbudet om psykisk tortyr, i vart fall inte i någon större utsträckning än vad bestämmelsen om grov misshandel kan göra.<sup>205</sup>

Amnesty anför att det är osäkert vilka svenska straffregler som kan tänkas vara tillämplig på psykisk tortyr. Den svenska regeringen menar å sin sida, såsom framgår av SOU 2008:85 ovan, att tortyrförbudet kan tillgodoses genom ett flertal bestämmelser däribland olaga tvång och olaga hot.<sup>206</sup> Amnesty menar å sin tur att sådana brott är att betrakta som ”mindre allvarliga brott”, och inte kan medföra sådana adekvata straff som konventionen kräver för tortyr. Vidare anför Amnesty att FN kommitténs tolkning av tortyrkonventionen är att tortyrbrott inte kan preskriberas och att detta innebär att de svenska straffbestämmelserna rimligtvis inte kan betraktas som tortyrbestämmelser eftersom dessa kan preskriberas.<sup>207</sup>

Amnesty lyfter även fram andra nordiska länder som statuerande exempel vilka Sverige borde efterlikna. Särskilt Norge och Finland, som kriminaliserat tortyr på ett tillfredsställande sätt efter riktad kritik från FN:s tortyrkommitté. Även Danmark har också gjort en del eftergifter genom att i lagtexten uttryckligen nämna tortyr som en försvårande och straffskärpande omständighet. Däremot har inte Danmark infört något materiellt och sakligt tortyrbrott till skillnad från Norge och Finland.<sup>208</sup>

I en interpellationsdebatt den 29 november 2012 debatterade miljöpartiets Lotta Hedström mot justitieminister (och en av huvudpersonerna bakom 2010 års lagändring) Beatrice Ask, om ”tortyrbrottets ställning i svensk lag”. Debatten initierades av Hedström som menade att de svenska straffbestämmelserna om tortyr är otillräckliga med hänsyn till tortyrkonventionens artiklar 1 och 4.<sup>209</sup> Ask började debatten genom att påpeka att Sverige lever upp till sina internationella åtaganden bl.a. genom införandet av synnerligen grov misshandel.<sup>210</sup> Hedström menar å sin tur att tortyr i den kontext den utförs i, inte omfattades av svensk lag, såsom kommer till uttryck i konventionen.<sup>211</sup> Ask svarade att konventionen inte uppställer krav på något specifikt tortyrbrott, utan snarare krav på kriminalisering av själva handlingen och det som utgör tortyr. Ask menar

---

<sup>204</sup> Amnesty International (En promemoria från den svenska sektionen): *Kriminalisering av tortyr i svensk rätt*, oktober 2011, s. 3f.

<sup>205</sup> Amnesty a.a. s. 11.

<sup>206</sup> SOU 2008:85 s. 292.

<sup>207</sup> Amnesty a.a. s. 4.

<sup>208</sup> Amnesty a.a. s. 6.

<sup>209</sup> Interpellation 2012/13:177.

<sup>210</sup> Protokoll 2012/13:33, anf. 1.

<sup>211</sup> Protokoll 2012/13:33, anf. 2.

vidare att det finns flera definitioner på tortyr och att det viktiga är att lagen omfamnar helheten.<sup>212</sup> Debatten avslutas med att Ask anför att:

*”[i] ärlighetens namn ska vi komma ihåg att synnerligen grov misshandel, där vi skärpte straffen ganska mycket, innefattar en bedömning om misshandel kan hänföras till ett strängare straff, särskilt om gärningen orsakat bestående kroppsskada – vanligt när det gäller tortyr – eller synnerligt lidande – också vanligt – eller om gärningsmannen visat synnerlig hänsynslöshet.[...] När bestämmelsen infördes avsåg man att träffa bland annat tortyrliknande gärningar. Det handlar inte om vardagsbrott, det handlar om väldigt allvarlig tortyr.”<sup>213</sup>*

### 3.3 Rättsfallsstudie

I studien ämnar jag utreda hur bestämmelsen tolkats och tillämpas i den ordinarie domstolsverksamheten, dvs. tingsrätterna. Därför kommer huvudpunkten ligga i att förklara hur tingsrätterna resonerat. Hur urvalet gått till hänvisas till metodavsnittet i inledningen. Presentationen sker i kronologisk ordning efter tingsrättens datum för meddelande av dom.

#### ***Växjö tingsrätts dom den 3 juni 2012, mål nr B 1526-12***

I efterspelet av en familjetvist sökte två män upp en tredje för att göra upp med denne. Familjedramat slutade med att männen stack ner den andre med kniv i bl.a. ryggen men ska även slagit och sparkat honom. Männen åtalades senare för synnerligen grov misshandel. Våldet orsakade offret livshotande skador. Tingsrätten menade att, mot bakgrund av att det varit flera knivbeväpnade gärningsmän, så har målsäganden varit helt försvarslös och våldet livshotande. Dessutom har våldet fortsatt sedan målsäganden legat hjälplös på marken. Denne har vidare under misshandeln upplevt dödsångest och orsakats kraftig och långvarig smärta. Som ytterligare försvårande omständighet räknades även att de tilltalade skurit sönder däckerna på målsägandens bil för att se till att denne inte skulle kunna lämna platsen. Tingsrätten fann sammantaget att misshandeln varit synnerligen grov och dömde de tilltalade till fyra års fängelse.

I hovrätten ändrades rubriceringen för den ena av de tilltalade på så sätt att det inte kunde anses vara visat att denne haft uppsåt att knivhugga målsäganden utan dömdes endast för utdelat slag i ansiktet och sparkar mot kroppen till misshandel av normalgraden.<sup>214</sup>

#### ***Södertörns tingsrätt den 4 juli 2012, mål nr B 5653-12***

En dispyt med några främmande män under en utekväll slutade med att en man sköts i benet. Först ett skott och sedan ytterligare ett. Offret åsamkades sår och skelettskador av skottskadan. Åklagaren menade att misshandeln

<sup>212</sup> Protokoll 2012/13:33, anf. 3 och 5.

<sup>213</sup> Protokoll 2012/13:33, anf. 7.

<sup>214</sup> Göta hovrätts dom den 7 september 2012, mån nr B 2132-12.

varit synnerligen grov med tanke på att gärningen till sin karaktär varit livsfarlig och att gärningsmännen visat synnerlig hänsynslöshet. Tingsrätten gav åklagaren medhåll i att användandet av skjutvapen varit livsfarligt eftersom de tilltalade saknat kontroll över de efterföljande effekterna. Detta innebär att misshandeln åtminstone varit grov, menar tingsrätten. Skadorna hade däremot inte varit livsfarliga och inte heller åsamkat målsäganden några bestående men. Genom att skjuta målsägaden efter att denne föll mot marken efter det första skottet, har de tilltalade visat hänsynslöshet och råhet eftersom målsäganden saknat förmåga att värja sig. Däremot har hänsynslösheten inte varit tillräckligt kvalificerad, för att tillsammans med skadorna medföra att misshandeln ska bedömas som synnerligen grov. De båda tilltalade dömdes för grov misshandel till tre år och sex månaders fängelse, varav den ena för medverkan.

I hovrätten friades den ena av de tilltalade (den som inte var skytt) från ansvar, men fastställde rubricering och påföljd för den andre.<sup>215</sup>

#### ***Södertörns tingsrätt 10 juli 2010, mål nr B 6998-12***

En svartsjuk man satte sig på/över sin hustru när hon låg i sängen så att hennes armar var i lås. Därefter skar han henne med en kniv i ansiktet. Mannen skar bl.a. bort hustruns underläpp som han sedan delvis åt upp. Skadorna på läppen blev bestående och övriga ansiktsskador har kommit att medföra ärrbildningar. Mannen åtalades för synnerligen grov misshandel. Tingsrätten resonerade kring att målsäganden varit helt försvarslös eftersom överfallet varit överraskande, skett med ett livsfarligt vapen samt att hennes händer varit fasthållna under misshandeln. Våldet har vidare orsakat dödsångest hos målsäganden. Efteråt har målsäganden upplevt svåra plågor och självmordstankar, vilket inneburit ett synnerligen lidande. Tingsrätten menade att misshandeln visserligen varit kortvarig, men att den begåtts mot en närstående kvinna i hennes hem och utgjort ett medel för att säkerställa att hustrun inte skulle kunna träffa en ny man. Den tilltalade har därigenom visat synnerlig hänsynslöshet. Brottet är sammantaget synnerligen grovt och den tilltalade dömdes till fängelse i fem år med hänsyn till det allvarliga angreppet och kränkningen som målsäganden utsatts för.

Hovrätten resonerade på ett likartat sätt och menade att omständigheterna vid misshandeln och de svåra bestående skadorna innebär att misshandeln ska bedömas som synnerligen grov misshandel.<sup>216</sup>

#### ***Lunds tingsrätts dom den 3 augusti 2012, mål nr B 2896-12***

En man anföll sin hustru med ett baseboll-trä och tilldelade henne ett flertal slag mot kropp och huvud medan hon befann sig på golvet. Offret åsamkades bl.a. huvudskador. Motivet till misshandeln ska ha varit svartsjuka. Tingsrätten menade att det fanns omständigheter som talade emot att den tilltalade haft uppsåt att döda varför den tilltalade inte kunde dömas för försök till mord. Den tilltalade hade istället gjort sig skyldig till misshandel. Åklagaren menade att misshandeln varit synnerligen grov

<sup>215</sup> Svea hovrätts dom den 7 september 2012, mål nr B 6992-12.

<sup>216</sup> Svea hovrätts dom den 19 oktober 2012, mål nr B 6519-12.

eftersom gärningen varit livsfarlig, den tilltalade visat synnerlig hänsynslöshet och orsakat offret svår kroppsskada. Tingsrätten konstaterar att det rört sig om våld med tillhygge mot målsägandens huvud, att misshandeln ägt rum i parets gemensamma bostad och att barnen bevittnat delar av händelsen. Skadorna har dock inte varit livshotande eller orsakat bestående men. Däremot har den tilltalade visat ”särskild” hänsynslöshet och råhet, vilket gör att brottet ska bedömas som grovt. Brottet är emellertid inte tillräckligt kvalificerat för att bedömas som synnerligen grovt. Den tilltalade dömdes för grov misshandel till två års fängelse.

Hovrätten fastställde tingsrättens rubricering men fann mot bakgrund av de enskilda omständigheterna och reformen, att straffvärdet motsvarar tre år.<sup>217</sup>

#### ***Alingsås tingsrätts dom den 6 augusti 2012, mål nr B 1116-12***

En hemmakväll för två män slutade i misshandel efter att den ena fått vad som lämpligen kan beskrivas som en ”psykos” till följd av droganvändning, och därefter anfallit sin vän med kniv i vännens lägenhet. Det rörde sig om ett flertal hugg mot överkropp och nacke. Tingsrätten menar att det varit en mycket omfattande misshandel som gett upphov till betydande kroppsskador och som pågått under ett utdraget förlopp. Genom det utdragna förloppet har den tilltalade visat hänsynslöshet och råhet som går utöver vad som ligger i att tillfoga de aktuella skadorna. Med beaktande av knivens storlek och att huggen riktats främst mot målsägandes armar får den tilltalade däremot inte anses ha saknat kontroll över de efterföljande effekterna. Gärningen har därför inte varit livsfarlig såsom avses i första stycket. Kroppsskadan har inte heller varit bestående och fastän målsäganden känt mycket stor smärta, rädsla och ångest så har gärningen inte medfört ett synnerligt lidande för denne. Inte heller hänsynslösheten kan sägas ha varit synnerlig. Misshandeln bedöms istället som grov, och den tilltalade döms även för olaga hot i samband med misshandeln till fängelse i sammanlagt två år och sex månader.

Hovrätten konstaterar vid en helhetsbedömning att, beaktat att skadorna inte varit bestående, så har lidandet och hänsynslösheten inte varit så allvarliga att misshandeln varit synnerligen grov. Den tilltalade dömdes även i hovrätten för grov misshandel (vilket lät konsumera brottet olaga hot) till fängelse i två år och nio månader, beaktat att den tilltalade till följd av psykisk störning haft nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande.<sup>218</sup>

#### ***Värmlands tingsrätts dom den 24 augusti 2012, mål nr B 2807-12***

Fyra män åtalades för att ha trängt sig in i en mans bostad och misshandlat denne genom att få ner honom på golvet och där hålla fast honom medan de utdelat ett flertal hugg med kniv. Tingsrätten menade att det var en försvårande omständighet att målsäganden överfölls i sitt hem och där blev stucken med kniv ett flertal gånger, men att det å andra sidan varit fråga om ett kortvarigt händelseförlopp med skador som inte varit livshotande eller orsakat bestående men. Sammantaget kan misshandeln inte betecknas som

<sup>217</sup> Hovrätten för Skåne och Blekinges dom den 16 oktober 2012, mål nr B 2393-12.

<sup>218</sup> Hovrätten för Västra Sveriges dom den 16 oktober 2012, mål nr B 3891-12.

synnerligen grov, menar tingsrätten. De tilltalade dömdes även för annan brottslighet till fängelse i tre år respektive tre år och tre månader.

I hovrätten förtydligades åtalet på så sätt att de tilltalade genom sitt handlande även ska ha visat synnerlig hänsynslöshet. Hovrätten menade däremot att hänsynslösheten i att flera män trängt sig in i målsägandens lägenhet, vid en helhetsbedömning inte varit tillräckligt kvalificerad för att bedöma misshandeln som synnerligen grov. Hovrätten fastställde tingsrättens rubricering.<sup>219</sup>

***Stockholms tingsrätts dom den 5 september 2012, mål nr B 7388-12***

En man trängde in sig i en kvinnas lägenhet efter att ha följt efter henne från tunnelbanan. Väl inne i lägenheten blev kvinnan misshandlad, bunden, och utsatt för sexuellt tvång. Våldet bestod av upprepade slag mot främst ansikte och huvud. Våldet pågick även när hon var bunden. Tingsrätten menade att skadorna var av sådan art och omfattning att misshandeln var grov, men inte synnerligen grov. Däremot har misshandeln varit oprovocerad och riktat sig mot en kvinna som inte haft någon möjlighet att försvara sig, dels p.g.a. sin fysiska underlägsenhet och dels p.g.a. att hon varit bunden. Den tilltalade har visat en total brist på empati och lämnat målsäganden skadad i ett medvetenstillstånd utan att försäkra sig om denne varit i behov av akut vård. Överfallet har inneburit en mycket svår integritetskränkning och medfört psykiska men för målsäganden. Den tilltalade har följaktligen visat en synnerlig hänsynslöshet och orsakat målsäganden ett synnerligt lidande varför misshandeln är att bedöma som synnerligen grov. Den tilltalade dömdes även för bl.a. grovt sexuellt våld till sammanlagt sex års fängelse.

Hovrätten menade först och främst att våldet inte varit livsfarligt eller medfört några bestående skador. Det är inte heller visat att misshandeln inneburit ett synnerligt lidande för målsäganden, däremot utan tvekan ett stort lidande. Syftet med våldet har varit att försätta målsäganden i ett tillstånd som gjort det möjligt för den tilltalade att sexuellt förgripa sig på målsäganden varför våldet får sägas ha haft ett instrumentellt syfte. Med beaktande av våldets omfattning och övriga omständigheter ansluter sig hovrätten till tingsrättens bedömning att den tilltalade visat synnerlig hänsynslöshet och att misshandeln varit synnerligen grov. Tingsrättens dom fastställs vad gäller rubricering och påföljd.<sup>220</sup>

***Göteborgs tingsrätts dom den 6 september 2012, mål nr B 7395-12***

En taxiresa slutade med att en av passagerarna högg taxichauffören bakifrån med kniv medan offret satt fastspänd i förarsätet. Angreppet ska ha pågått i flera minuter. Skadorna bestod till största del av skador på armarna. Mannen åtalades i första hand för försök till mord och i andra hand för synnerligen grov misshandel p.g.a. att gärningsmannen visat synnerlig hänsynslöshet. Tingsrätten fann att den tilltalade inte haft uppsåt att döda utan att brottet var misshandel. Vid gradbedömningen konstaterades först att skadorna inte varit livshotande. Däremot har misshandeln varit särskilt allvarig, dels

<sup>219</sup> Hovrätten för Västra Sveriges dom den 1 november 2012, mål nr B 4089-12.

<sup>220</sup> Svea hovrätts dom den 31 oktober 2012, mål nr B7913-12.

p.g.a. den dödsångest misshandeln framkallat och dels p.g.a. att målsäganden befunnit sig i ett utsatt läge. Målsäganden har vidare (fastspänd i bilbältet) oprovocerat blivit angripen bakifrån. Målsäganden har därför inte kunnat undkomma angreppet och möjligheterna att försvara sig har varit små. Den tilltalade måste ha förstått att målsäganden varit livrädd och haft dödsångest, men har trots detta fortsatt misshandeln. Misshandeln har sammantaget varit så allvarlig att gärningen utan tvekan varit grov men däremot inte tillräckligt allvarlig för att kvalificera sig som synnerligen grov. Den tilltalade dömdes för grov misshandel till fängelse i tre år.

***Växjö tingsrätts dom den 21 september 2012, mål nr B 2333-12***

Helt oprovocerat gick en man fram till en främmande kvinna och skar henne med en kniv i ansiktet. Mannen åtalas för synnerligen grov misshandel. Tingsrätten delar åklagarens mening, att den tilltalade visat en ”särskild” hänsynslöshet och råhet som går utöver vad som ligger i att tillfoga skadorna. Detta eftersom misshandeln varit av mycket allvarligt slag, varit helt oprovocerad samt innehållit drag av utstuderat närmast instrumentellt våld i syfte att skada målsäganden. Användandet av kniv är livsfarligt fortsätter tingsrätten, men inte såsom avses i första stycket, eftersom den tilltalade inte haft uppsåt att använda kniven som ett medel för att riskera målsägandens liv. Skadorna gav visserligen upphov till ärrbildning i ansiktet men utgör inte sådan svår kroppsskada som avses i lagens mening. Inga bestående men kan sägas ha uppkommit. Med hänsyn till att synnerligen grov misshandel endast ska gälla för de allvarligaste fallen, är brottet grovt men inte synnerligen grovt. Den tilltalade dömdes även för annan brottslighet till fängelse i sammanlagt tre år och sex månader.

Hovrätten delar tingsrättens bedömning kring rubricering och påföljd.<sup>221</sup>

***Borås tingsrätts dom den 27 september 2012, mål nr B 1761-12***

En man som ansåg sig ha blivit lurad av en vän attackerade denne med kniv genom att hugga och sticka mot nacke och andra delar av kroppen. Våldet åsamkade vännen livshotande skador. Gärningsmannen åtalades i första hand för försök till mord och i andra hand för synnerligen grov misshandel. Tingsrätten kom fram till att det inte funnits uppsåt att beröva målsäganden livet utan att det istället var fråga om misshandel. Händelseförloppet har varit kortvarigt men våldet grovt. Våldet har dock inte lett till några bestående skador eller gett upphov till någon långvarig smärta. Misshandeln är därför inte tillräckligt försvårande för att den ska betecknas som synnerligen grov. Däremot har användandet av kniv i detta fall varit livsfarligt och den tilltalade måste ha varit likgiltig till att orsaka svår kroppsskada. Brottet är grovt och den tilltalade dömdes till tre års fängelse.

I hovrätten dömdes den tilltalade för försök till mord till fängelse i åtta år, med hänsyn till att den tilltalade måste ha insett livsfaran i sådant kraftfullt knivvåld mot livsviktiga organ som det varit fråga om i detta fall.<sup>222</sup>

---

<sup>221</sup> Göta hovrätts dom den 15 november 2012, mål nr B 2867-12.

<sup>222</sup> Hovrätten för Västra Sveriges dom den 4 december 2012, mål nr B 4437-12.

### ***Nacka tingsrätts dom den 12 november 2012, mål nr B 1098-12***

En man åtalades i första hand för försök till mord, för att ha försökt beröva sin mor livet genom att utöva trubbigt våld mot hennes huvud. I andra hand åtalades mannen för synnerligen grov misshandel. Tingsrätten konstaterade att det inte funnits uppsåt att döda, utan att det var fråga om misshandel. Tingsrätten menade att den tilltalade visat synnerlig hänsynslöshet med tanke på att det varit fråga om kraftigt och upprepat våld mot målsägandens huvud, men även med tanke på att våldet utövats mot en närstående i dennes hem. Dessutom har målsäganden varit gammal och med hänsyn till den fysiska skillnaden dem mellan, fanns ingen rimlig möjlighet att försvara sig. Våldet orsakade även bestående skador. Det var därför fråga om en synnerligen grov misshandel och den tilltalade dömdes av tingsrätten till psykiatrisk vård med förskrift om särskild utskrivningsprövning.

### ***Halmstads tingsrätts dom den 19 november 2012, mål nr B 1378-12***

Flera män sökte upp en man för att misshandla honom i något som kan beskrivas som ett svartsjukedrama. Efter att offret jagats ikapp av förövarna tilldelades denne slag med kofot mot huvud och kropp, stick med kniv samt slag och sparkar över hela kroppen. Misshandeln pågick även när mannen låg på marken. Två av de tilltalade ansågs vara skyldiga till misshandeln, vilken åklagaren menade hade varit synnerligen grov. Misshandeln ansågs inte vara livsfarlig eftersom slagen med kofoten och knivskärningarna inte på ett överhängande sätt riskerade att döda målsäganden. Å andra sidan har misshandeln varit relativt utdragen och fortsatt sedan målsäganden låg på marken varför de tilltalade visat en hänsynslöshet och råhet som går utöver det att tillfoga de aktuella skadorna. Misshandeln har däremot inte varit tillräckligt kvalificerad för att betecknas som synnerligen grov. Dock inte långtifrån. De tilltalade dömdes för grov misshandel till fängelse i tre år och sex månader respektive skyddstillsyn för den mindre aktive.

## **3.4 Kritik och alternativa lösningar**

### **3.4.1 I förarbetena**

Redan i SOU 2008:85 övervägdes andra alternativ till att uppnå straffskärpningar än att dela upp straffskalan för grov misshandel. Ett alternativ var att *höja minimistraflet för grov misshandel till två år*. Med ett sådant upplägg, menade utredarna, skulle bl.a. straffmätningen i än större utsträckning koncentreras till minimistraflet. För vissa lindriga fall av grov misshandel skulle ett förhöjt minimumstraff även slå oskäligt hårt. Ett annat alternativ var att *ändra rekvisiten för grov misshandel så att fler normalfall förskjuts till grov misshandel*. Detta skulle dock innebära att vissa fall helt oförtjänt klassificeras som grova. Vidare skulle reformen rikta in sig på normalfall snarare än de grävsta fallen. Även möjligheterna att döma ut icke frihetsberövande påföljder skulle minska. Sammantaget ansågs en uppdelad straffskala vara mest ändamålsenligt med syftet i direktiven.<sup>223</sup>

---

<sup>223</sup> SOU 2008:85 s. 292f.

I den grundläggande kritiken mot 2010 års reform kan nämnas vad *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet* anförde. Fakulteten menar att problematiken med för låga straff hänger samman med att straffskalorna inte är tillräckligt vägledande för domstolarna, på så sätt att straffskalorna medvetet fyllts upp med ”luft” för att kunna omfatta de mest tänkbara extrema fallen. Lösningen bör därför vara att ”lufta ur” straffskalorna och dämpa överlappningarna mellan graderna.<sup>224</sup> Till denna kritik, svarar departementschefen i propositionen (vilket enligt mig är talande för regeringens uppfattning i frågan) att straffskalorna redan är ändamålsenligt utformade och att det inom straffskalorna finns tillräckligt med utrymme för att göra nyanserade och adekvata straffvärdebedömningar. Departementschefen menar att det lämpligaste sättet att gå tillväga inte är att generellt ändra straffskalorna, såsom *vissa remissinstanser och lagrådet anför*. Istället bör det befintliga utrymmet utnyttjas bättre genom att främst göra ändringar i 29 kap., och om det behövs i de enskilda brotten.<sup>225</sup>

Vad särskilt gäller uppdelningen av straffskalan för grov misshandel inkom ett flertal synpunkter från remissinstanserna. *Åklagarmyndigheten* ansåg t.ex. att synnerligen grov misshandel bör få en egen rubricering, med ett bredare tillämpningsområde än vad motiven ger uttryck för. I annat fall riskerar man att i praktiken låsa straffmaximum för grov misshandel till fängelse i fyra år p.g.a. överlappning med straffskalan för synnerligen grov misshandel. Även *Sveriges advokatsamfund* vill se en egen rubricering men även att omständigheten ”synnerlig hänsynslöshet” slopas eftersom begreppet kommer att vålla tolkningssvårigheter. *Stockholms tingsrätt* ifrågasätter om förslaget kommer att leda till den eftersträlvade effekten med tanke på att den strängare straffskalan kommer att användas i ett mycket fåtal fall samt att det redan inom ramen för den befintliga straffskalan finns möjligheter att döma ut långa fängelsestraff i dessa fall. I alla fall bör det övervägas att införa två separata rubriceringar. Avslutningsvis menade *Göteborgs tingsrätt* att den förslagna uppdelningen av straffskalan innebär att brottet systematiskt skulle skilja sig från andra brott i brottsbalken och kommer endast att träffa ett fåtal fall.<sup>226</sup>

Tanken att *uppdelningen av systematiska skäl inte skulle vara önskvärd* avvisar departementschefen, och menar att man med den förslagna lagstiftningsmetoden kan höja straffnivån för den redan befintliga straffskalan. Vidare kan man med en uppdelad straffskala ange omständigheter som särskilt ska beaktas för den strängare straffskalan. Samtidigt kan övriga fall av grov misshandel begränsas genom ett lägre straffmaximum. Att *omständigheten ”synnerlig hänsynslöshet” är oklar* stämmer inte, menar departementschefen, eftersom det finns en exemplifiering i propositionen. Vidare kommer *en överlappning av den strängare graden inte vålla något problem* eftersom den delen av

---

<sup>224</sup> Remissammanställning, Ju2008/8415/L5, avsnitt 2.

<sup>225</sup> Prop. 2009/10:147 s. 11f.

<sup>226</sup> Prop. 2009/10:147 s. 16ff. Se även Remissammanställning, Ju2008/8415/L5, avsnitt 4.1.

straffskalan för grov misshandel som överlappar synnerligen grov misshandel, kan användas när omständigheterna vid brottet eller övriga omständigheter talar för ett så strängt straff. Dessutom ska utgångspunkten för synnerligen grov misshandel vara ett straff som ligger ”över” minimistrafvet fyra år. Avslutningsvis, menar denne, fanns ingen anledning att utöver införandet av en strängare straffskala även införa en *egen rubricering* för synnerligen grov misshandel, eftersom det även för andra brott förekommer skilda straffskalor.<sup>227</sup>

I justitieutskottets betänkande till propositionen behandlades ett antal motioner i ärendet.<sup>228</sup> Främst vänsterpartiet menade (såsom vissa remissinsanser anført) att den strängare straffskalan endast kommer att beröra ett fåtal fall och att man i stället för att bryta upp brottsbalkens systematik, snarare bör genomföra en generell översyn av balken.<sup>229</sup> Även Socialdemokraterna menade att det var olyckligt att regeringen bl.a. negligerat lagrådets kritik gällande utformningen av 29 kap 1-3 §§. Partiet menade att det var ”[tveksamt] i vilken utsträckning den nya lagen kommer att uppnå syftet med reformen [och att paritet] redan nu vill flagga för att det kommer att behövas en uppföljning av reformen.”<sup>230</sup>

### 3.4.2 Doktrin

Borgeke m.fl. menar att det bästa sättet att uppnå straffskärpning för allvarliga våldsbrott är att ändra straffskalorna. Det är genom straffskalorna som lagstiftaren anger det abstrakta straffvärdet för de olika brotten och det är också straffskalorna som rättstillämparen har som utgångspunkt för sitt dömmande. De menar vidare, att ändringar i de generella reglerna om straffmätning, leder till begränsade möjligheter att detaljstyra straffen för enskilda brott.<sup>231</sup> För vidare kritik från Borgeke m.fl. hänvisas till kap. 3.2.4.

### 3.4.3 Medierapportering

*Presentationen nedan behandlar ett antal artiklar som fångat mitt intresse.*

Under september 2012 gjorde Sveriges radio ett kortare reportage om synnerligen grov misshandel och hur bestämmelsen kommit att tillämpas. Åklagare Carl-Henrik Andersson som förde åtalet i det s.k. Kortedala målet (se kap.3.2.3) ska bl.a. ha uttalat att han tror på hårdare straff på sikt, men att man i domstolen måste få fram att skadorna varit bestående och att åklagarna i vissa fall måste anstränga sig mera för att förklara skadebilden. En annan åklagare beskriver bestämmelsen som det tomrum som tidigare funnits mellan grov misshandel och försök till mord, som nu fyllts upp.<sup>232</sup>

---

<sup>227</sup> Prop. 2009/10:147 s. 16ff.

<sup>228</sup> Bet. 2009/10:JuU32.

<sup>229</sup> Riksdagsmotion 2009/10:Ju10.

<sup>230</sup> Riksdagsmotion 2009/10:Ju13.

<sup>231</sup> SvJT 2011 s. 76.

<sup>232</sup> Ekot (Sveriges radio): ”Fler dömda med ny misshandelsrubricering”, 15/9 - 12(5/3 - 13). <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5271788>.

I en artikel i Metro från februari 2012 framhävs att reformen varit verkningslös med hänvisning till statistik från Brå. Artikeln pekar på att straffvärdena är för låga i förhållande till syftet med lagstiftningen. Det att domarna ofta tenderar att reservera den övre delen av straffskalan för värre framtida fall, var en förklaring som lyfts fram i artikeln, efter ett uttalande från f.d. överåklagare Sven-Erik Alhem. En annan förklaring skulle vara att domstolarna i sådana här typer av brott ofta finner förmildrande omständigheter, ska en utredare från Brå ha uppgett till Metro.<sup>233</sup>

I en artikel i Infotorg juridik från september 2012 uttalar *Petter Asp*<sup>234</sup>, att det inte är överraskande att rubriceringen inte har använts i så många fall. Denne menar att eftersom det är ett fyraårigt minimistraff så var förutsättningarna enligt förarbetena att det skulle vara sällsynt att hamna där. I samma artikel uttalade sig även åklagaren i fallet om mannen som höll tändvätska på sin fru och tänt på (se kap. 3.2.2.3.4, mål nr B 2035-12). Denne menade att det fanns behov av en ytterligare rubricering och att det finns ett värde för målsäganden när gärningen inte når upp till försök till mord, att det brott man utsatts för tas på allvar av lagstiftaren.<sup>235</sup>

Det senaste inom medierapporteringen är i skrivande stund Beatrice Asks debattartikel i Dagens nyheter. Ask skriver där att regeringen räknade med att reformen skulle medföra att domstolarna kunde börja röra sig friare och uppåt, i straffskalorna. Så har emellertid inte blivit fallet, menar hon, utan istället har straffen inledningsvis höjts en bit för att senare sjunka tillbaka igen till i stort sätt samma nivåer som tidigare. *”Det är förvånande att ett beslut om en sådan tydlig och bred straffskärpningsreform inte verkar ha fått något egentligt genomslag på de utdömda straffen.”*<sup>236</sup>, skriver hon i artikeln. Hon konstaterar vidare att det nu finns anledning att överväga om det behövs ännu tydligare åtgärder i syfte att skärpa straffen för de allvarligaste våldsbrotten. Ask avslutar sin artikel med att meddela regeringens intentioner av att ge en utredare i uppdrag att ta fram förslag som bl.a. garanterar att straffen för grov misshandel får den skärpande effekt som var tänkt med 2010 års straffreform.<sup>237</sup>

### 3.4.4 Dir. 2013:30

Kort efter Beatrice Asks artikel beslutade regeringen genom dir. 2013:30 att det ska göras en *översyn av straffskalorna för vissa allvarliga våldsbrott*. Utgångspunkten för utredningen är att den generella regleringen av

---

<sup>233</sup> Olsson, Evelina (Metro): *”Hårdare straff blev aldrig verklighet”*, 19/2 - 13(5/3 - 13). <http://www.metro.se/nyheter/hardare-straff-blev-aldrig-verklighet/EVHmbr!1msz3Sq3MEAtg/>.

<sup>234</sup> Petter Asp är professor i straffrätt vid Stockholms universitet.

<sup>235</sup> Krabbe, Erica (Infotorg): *”Två år med synnerligen grov misshandel”*, 24/9 - 12(5/3 - 13). <http://www.infotorgjuridik.se/premium/mittijuridiken/bransch/article182595.ece>.

<sup>236</sup> Ask, Beatrice (i Dagens nyheter): *”Domstolarna följer inte våra direktiv om straffskärpning”*, 4/3 - 13(5/3 - 13). <http://www.dn.se/debatt/domstolarna-foljer-inte-vara-direktiv-om-straffskarpning>.

<sup>237</sup> Ibid.

straffvärdebedömningen för allvarliga våldsbrott som infördes 2010 ska behållas. I 2010 års reform var syftet att ta i anspråk det befintliga utrymmet inom straffskalorna. Nu bör istället ändringar i de enskilda straffskalorna övervägas. Skärpningar ska i första hand gälla vissa brottstyper, såsom grov misshandel. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2014.<sup>238</sup>

## 3.5 Dansk rätt

### 3.5.1 Allmänt om dansk straffrätt

Danmarks motsvarighet till brottsbalken är *straffeloven*. Lagen har till sin utformning tagit intryck av bl.a. den svenska straffrätten.<sup>239</sup>

#### 3.5.1.1 Straffskalorna

I dansk straffrätt är det ovanligt med minimistraff. Detta medför att den danska straffloven generellt sätt har betydligt vidare straffskalor än brottsbalken.<sup>240</sup> I Danmark är det dessutom vanligt att en och samma brottstyp har flera straffskalor. Vanligtvis finns där en normalstraffskala med flera kompletterande straffskalor (*sidestrafferammer*). För ”vanliga” brott tillämpas den vanliga straffskalan som utgångspunkt. De alternativa strafframarna aktualiseras när det föreligger försvårande och förmildrande omständigheter. Lagstiftaren kan vidare ange särskilda omständigheter som ska gälla för de kompletterande straffskalorna.<sup>241</sup>

#### 3.5.1.2 Straffmätning

I Danmark görs det (till skillnad från Sverige) ingen distinktion mellan straffvärde och straffmätning.<sup>242</sup> Danmarks motsvarighet till 29 kap. BrB 1-3 §§ är §§ 80-82 *straffeloven*. Bestämmelserna ändrades 2004 och är utformade med 29 kap. BrB som förebild. Enligt § 80 ska straffet fastställas med beaktande av brottets grovhet och upplysningar om gärningsmannens person. Dessutom ska hänsyn även tas till en enhetlig rättstillämpning (se vidare i § 80). I §§ 81-82 listas en icke uttömmande uppräkningslista av sådana försvårande och förmildrande omständigheter som ska beaktas när straffet fastställs.<sup>243</sup> I en utredning från 2008 kunde konstateras att både Sverige och Danmark dömer ut straff i den nedre delen av straffskalan.<sup>244</sup>

---

<sup>238</sup> Dir. 2013:30.

<sup>239</sup> SOU 2008:85 s. 239.

<sup>240</sup> SOU 2008:85 s. 239.

<sup>241</sup> Straffelovrådets Betänkning nr. 1424/2002 s. 59f.

<sup>242</sup> SOU 2008:85 s. 241.

<sup>243</sup> Straffelovrådets Betänkning nr. 1424/2002 s. 287f.

<sup>244</sup> SOU 2008:85 s. 239.

## 3.5.2 Misshandel i den danska straffeloven

### 3.5.2.1 Systematik och Historik

Uppsåtliga kroppsangrepp (*forsætlig legemsangreb*) regleras i §§ 244-248 i *straffelovens* 25:e kapitel om *forbrydelser mod liv og legeme*. §244 gäller misshandel i allmänhet (*simpel vold*) medan § 245 behandlar kvalificerad misshandel (*legemsangreb af særlig rå, brutal eller farlig karakter*). I § 246 finns en bestämmelse om straffskärpning i de fall där en misshandel föranlett allvarliga skador, men även dödsfall. 1989 reformerades bestämmelserna i §§ 244-246. Reformen medförde att huvudvikten vid bedömningen i § 244 numera ligger på *karaktären av det avsiktliga våldet*, och inte som tidigare att oavsiktliga följder fick stor betydelse. Istället bör oakt samma skadeföljder få en straffskärpande betydelse i det enskilda fallet.<sup>245</sup> När det gäller skadliga följder så bör särskilt nämnas de straffskärpningar som kan bli aktuella enligt § 246 (mer om nedan). Det faktum att uppsåt till kroppsskada många gånger är svårt att visa, var en av huvudanledningarna till att bedömningen främst skulle grunda sig på våldets karaktär.<sup>246</sup> Vidare skulle en större differentiering i utdömandet av straff uppnås genom att ange särskilda grovhetsomständigheter i separata straffskalar, vid sidan av en mer förenklad och grundläggande bestämmelse om misshandel i § 244.<sup>247</sup>

Vid sidan av bestämmelserna i §§ 244-246 finns ytterligare straffskärpande och förmildrande bestämmelser i §§ 247-248. Exempelvis *återfall*<sup>248</sup> i liknande brottslighet eller att våldet riktat sig mot särskilt utsatt yrkesgrupp eller att offret medverkat till våldet, är omständigheter som föranleder tillämpning av en förhöjd eller förminskad straffskala enligt §§ 247-248.<sup>249</sup>

2002 höjdes straffskalornas maximum i §§ 245-246 med cirka en tredjedel. För § 244 gjordes utöver en tredjedels höjning, ytterligare höjningar främst riktat mot vissa typer av våld som t.ex. provocerade gatöverfall, hustru- och barnmisshandel.<sup>250</sup> I en rapport utfärdad av den danska *Rigsadvokaten* (motsvarande riksåklagaren) i december 2011 framgick att straffskärpningen i huvudsak nått upp till förväntningarna.<sup>251</sup>

---

<sup>245</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 148.

<sup>246</sup> Greve, Vagn m.fl.: *Kommenteret straffelov - speciel del*, København 2008, s. 368.

<sup>247</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 144f, 157.

<sup>248</sup> Betydelsen av återfall i liknande brottslighet skiljer sig från den svenska rätten på så sätt att tidigare brottslighet inte föranleder tillämpningen av en strängare straffskala i Sverige. Se SOU 2008:85 s. 241.

<sup>249</sup> Se §§ 247-248 straffeloven.

<sup>250</sup> Forslag til lov om ændring af straffeloven 2001/2 LSF 188 s. 4, 10.

<sup>251</sup> Rigsadvokaten: *Redogørelse – børn vidner till vold – Redogørelse afgivet december 2011 om sager, hvor børn har været vidne til vold udøvet mod nærstående person*, 2 kap.

### 3.5.2.2 Lagstiftningen

#### § 244 Simpel vold

*Den, som øver vold mod eller på anden måde angriber en andens legeme, straffes med bøde eller fængsel indtil 3 år.*

Bestämmelsen är den grundläggande bestämmelsen om misshandel (*simpel vold*). Det att ”*på anden måde angriber en andens legeme*” omfattar kroppsangrepp såsom framkallande av medvetlöshet, illamående och liknande tillstånd som ligger på gränsen till den språkliga betydelsen av uttrycket ”*utøve våld*” (*øver vold*).<sup>252</sup> Bestämmelsen tar i det stora hela sikte på *alla vanligt förekommande våldshandlingar*. Typiskt sätt består våld i § 244 av slag, sparkar, skallningar men även våld med föremål. Om föremål har använts i en större omfattning kan detta emellertid aktualisera § 245 snarare än § 244. Ett angrepp behöver inte ha medfört smärta för att omfattas av § 244. Däremot faller rent bagatellartade förseelser utanför bestämmelsen, liksom de fall där misshandeln medfört psykiska skador såsom trauman. När det gäller ringa förseelser kan brottet *ringeagstyrning* (§ 267) bli aktuellt.<sup>253</sup> Denna bestämmelse kan tyckas påminna om brottsbalkens bestämmelser om förolämpning eller ofredande. Vid sidan av huvudrekvisiten ovan är det av betydelse för straffet i det enskilda fallet, sådana omständigheter som att våldet varit oprovocerat, medfört mindre allvarliga skador och gärningsmannens motiv.<sup>254</sup> Skadan får vidare betydelse på så sätt att arten och omfattningen av skadan många gånger vittnar om våldshandlingarnas karaktär (vilket som tidigare nämnts är huvudpunkten vid bedömningen).<sup>255</sup>

#### § 245 Alvorligere vold

*Den, som udøver et legemsangreb af særlig rå, brutal eller farlig karakter eller gør sig skyldig i mishandling, straffes med fængsel indtil 6 år. Har et sådant legemsangreb haft betydelig skade på legeme eller helbred til følge, skal dette betragtes som en særlig skærpende omstændighed.*

*Den, som uden for de i stk. 1 nævnte tilfælde tilføjer en anden person skade på legeme eller helbred, straffes med fængsel indtil 6 år.*

Att ett angrepp varit av särskilt farlig karaktär (*særlig farlig karakter*) åsyftas att angreppssättet ”typiskt sätt” är farligt. Som exempel kan nämnas användandet av skjut- och stickvapen eller tunga redskap såsom yxa eller hammare. Användandet av lätta redskap kan också typiskt sätt vara farligt om de riktar sig mot kroppsdelar som är särskilt sårbara. Under sådana omständigheter kan även sparkar i vissa fall vara särskilt farliga till sin karaktär. Angrepp som kan karaktäriseras som särskilt rått eller brutalt (*særlig rå eller brutal karakter*) föreligger typiskt sätt när våldsanvändning fortsätter mot ett värnlöst (*værgeløst*) eller svagare (*ukampdygtigt*) offer. En annan vanlig situation är att angreppet varit särskilt smärtsamt, såsom tillfogande av brännskada och piskning.<sup>256</sup> Betydliga kroppsskador utgör en

<sup>252</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 151.

<sup>253</sup> Greve a.a. s. 359f.

<sup>254</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 151f.

<sup>255</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 148.

<sup>256</sup> Greve a.a. s. 365ff.

särskilt straffskärpande omständighet i första stycket och kan vid bedömningen (likt § 244) visa på om våldet varit särskilt farligt.<sup>257</sup>

En ”*mishandling*” föreligger när en serie våldshandlingar som utövats över en period framstår som ett utslag av gärningsmannens överlägsna ställning i förhållande till ett offer (ett beroendeförhållande), t.ex. barn- och hustrumisshandel.<sup>258</sup>

*Andra stycket* är tillämpligt på sådan våldsanvändning som inte har en karaktär som täcks av första stycket. Straffskalan är densamma som i första stycket men tillämpas särskilt om våldet orsakat skada. Eftersom ”skada” är ett kvalificerande rekvisit i andra stycket krävs även uppsåt till skadeverkan. I förarbetena till 1989 års reform framgår att lagstiftaren ansett att det är av fortsatt vikt (att markera) att uppsåtliga skador innebär att en misshandel varit särskilt grov; detta trots att huvudvikten generellt sätt bör ligga på karaktären av misshandel.<sup>259</sup> En skada enligt andra stycket föreligger när ett angrepp medfört sjukvård, sängliggning eller förlorad arbetsförmåga. Även *psykiska trauman*<sup>260</sup> räknas som skada här.<sup>261</sup> Till sist bör nämnas att straffen i § 245 inte behöver dömas ut över straffmaximum för § 244 men över den nivå som ”vanliga” brott vanligtvis föranleder enligt § 244.<sup>262</sup>

#### **§ 246 Særlig alvorlig vold**

*Har et legemsangreb, der er omfattet af § 245 eller § 245 a, været af en så grov beskaffenhed eller haft så alvorlige skader eller døden til følge, at der foreligger særdeles skærpende omstændigheder, kan straffen stige til fængsel i 10 år.*

När ett våldsutövande som omfattas av § 245 har varit av så *grov beskaffenhet* eller haft så *allvarliga följder* att det föreligger *särskilt*<sup>263</sup> försvårande omständigheter, kan straff dömas ut upp till tio år. För att våldet ska ha en grov beskaffenhet krävs oftast att våldet varit livsfarligt. I övrigt är användningsområdet för § 246 mycket begränsat. Med allvarliga skador menas typiskt sätt allvarliga fall av invalidisering som t.ex. hjärnskador. Märk emellertid att det inte är en förutsättning att skadorna varit bestående. Däremot förutsätts att de allvarliga följderna varit förväntade och kan tillräknas gärningsmannen som oaktsamt. Vid bedömningen om det föreligger särskilt skärpande omständigheter beaktas samtliga omständigheter i det enskilda fallet.<sup>264</sup> Nedan följer några exempel.

I mål *U.2005.2125H* hade två män utövat grovt våld mot en tredje genom att slå, sparka och stampa offret på kropp och huvud. Våldet orsakade offret

<sup>257</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 153.

<sup>258</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 153f och Greve a.a. s. 367.

<sup>259</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 154.

<sup>260</sup> Märk att Tortyr inte omfattas av bestämmelsen, eftersom lagstiftaren anser att straffelovens bestämmelser redan täcker de moment som tortyren avser. Se Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 150. Däremot föranleder tortyr numera straffskärpningar. Se lov nr. 494 af 17/06/2008 om strafskærpelse for tortyr. Jfr även Kap. 3.2.6.

<sup>261</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 150 och Greve a.a. s. 368.

<sup>262</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 153.

<sup>263</sup> Begreppet *Særdeles* är översatt i enlighet med SOU 2008:85 s. 207.

<sup>264</sup> Greve a.a. s. 371ff.

skador på ögon, käke, näsa, skallben och hjärna. Vissa av skadorna blev livshotande. Hovrätten (*Landsretten*) dömde de tilltalade för misshandel enligt § 246 till sex års fängelse. Vid bedömningen lades stor vikt vid att våldet varit oprovocerat, varit av särskilt grov karaktär och begåtts av två gärningsmän mot ett ensamt och värnlöst offer. Vidare tog domstolen hänsyn till den straffhöjning för misshandelsbrott som var ämnad med 2002 års lagändring. Domen fastställdes av HD (*Højesteret*).

I mål *U.2005.1939Ø* dömdes en man i *hovrätten* för kroppsangrepp med särskilt försvärande omständigheter enligt § 246 (med tillämpning av § 247). Mannen hade under en månads period utsatt ett spädbarn för upprepat och kraftigt våld genom att ha tilldelat spädbarnet slag och/eller annat våld mot huvud, kropp och lemmar mot ett fast objekt eller slät yta, vilket resulterade i "*shaken baby syndrome*" och "*shaken baby impact syndrome*". Med detta menas skador såsom blödningar i hjärnan och blödningar i näthinnan på bägge ögonen. Straffet blev fem års fängelse. Vid straffmätningen lades särskild vikt vid våldet karaktär, skadorna (även betydlig risk för invaliditet), att offret varit värnlöst samt att den tilltalade tidigare dömts för misshandel.

I målet *U.2006.2109/2H* dömdes en man i *hovrätten* till fyra års fängelse för misshandel enligt §246. Mannen utsatte sin relativt nyfödda son för skakvåld, klämde barnets bröstorg men slog även barnet mot ett fast objekt. Våldet åsmakade blödningar i hjärnan och på näthinnorna (*shaken baby impact syndrome*). HD menade att det var fråga om en enstaka händelse och att det inte fanns grund att anta att den tilltalade haft uppsåt att tillfoga barnet skada. Domstolen anförde även att det måste ingå i väderingen att den tilltalade omedelbart efter våldshandlingen tillkallat ambulans. Mot denna bakgrund fanns det, oavsett våldets karaktär och särskilt allvarliga följder, inte tillräcklig grund för att höja hovrättens utdömda straff om fyra års fängelse. Två av fem domare var emellertid skiljaktiga och menade att det med hänsyn till 2002 års straffskärpning fanns anledning att höja straffet till fem års fängelse.

Bestämmelsen i § 246 kan slutligen bli tillämplig i fall där en misshandel till följd av gärningsmannens oaktsamhet *föranlett döden*; om övriga förutsättningar i § 245 är uppfyllda (Jfr bestämmelsen § 237 om *drab*).<sup>265</sup> Som exempel på detta kan följande fall nämnas.

I målet *U.2007.240H* hade en man stuckit en annan i bröstkorgen med en kniv, vilket medförde att offret avled till följd av förblödning. I *hovrätten* dömdes den tilltalade till åtta års fängelse enligt § 246 (med tillämpning av § 247); för kroppsangrepp av särskilt farlig karaktär med döden till följd. Vid bedömningen tog domstolen å ena sidan hänsyn till att det endast var fråga om ett hugg och att hugget inte var så kraftigt, å andra sidan hade den tilltalade tidigare dömts för liknande våld, bl.a. för att ha stuckit ner två personer med kniv. HD fastställde *hovrättens* dom om åtta års fängelse.

---

<sup>265</sup> Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987 s. 155.

Målet U.2013.904 handlade om en 15 månader gammal pojke som under ett par månader dagligen blivit utsatt för våld av sin styvfar. Modern hade under hela perioden förhållit sig passiv. Det hela fick ett abrupt slut under en kväll då styvfadern, bl.a. bet pojken ett flertal gånger, utsatte pojken för skakvåld, utsatte huvudet för trubbigt våld men ska även ha svingat runt pojkens kropp. Våldet medförde att pojken avled från sina skador. Både styvfadern och modern åtalades på flera punkter, bl.a. för kroppsangrepp som varit av särskilt rå, brutal eller farlig karaktär samt "mishandling" enligt § 245, men även för pojkens död enligt § 246. Tingsrätten (byretten) fann styvfadern skyldig till flera brott, bl.a. enligt § 245 och § 246. Straffet blev åtta års fängelse. Modern dömdes för medhjälp till fyra års fängelse. I hovrätten skärptes styvfaderns straff till nio års fängelse, beaktat den långa tidsperiod som övergreppen pågick samt efter de ådragna skadorna.

I en rapport från 2006 kunde danska *Rigsadvokaten* konstatera att våld som medfört döden i praxis brukar föranleda straff om minst sju till åtta år medan de fall där offren fått mycket betydande skador och varaktiga men brukar föranleda straff om sex år som utgångspunkt.<sup>266</sup> Denna bild stämmer även bra överens med vad praxis ovan visar.

### **§ 247 Straffhöjning**

*Begås nogen af de lovovertrædelser, der er nævnt i §§ 244-246, af en person, der tidligere er dømt for forsætligt legemsangreb eller for en forbrydelse, der har været forbundet med forsætlig vold, kan straffen forhøjes med indtil det halve.*

*Det samme gælder, når en lovovertrædelse som nævnt i §§ 244-246 begås over for en person, der efter karakteren af sit arbejde er særlig udsat for vold.*

Om gärningsmannen tidigare dömts för brott enligt §§ 244-246 eller annat uppsåtligt våld, kan straffet höjas med upp till 50%. Detsamma gäller enligt andra stycket om våld begås mot en person i sin tjänsteutövning, om yrkesgruppen är särskilt utsatt för våld. Främst gäller detta t.ex. taxibilschaufförer och ambulanspersonal men kan även omfatta dörrvakter och personal på 24-7 servicebutiker och bensinmackar.<sup>267</sup>

### **§ 248 Straffminskning**

*For legemsangreb under slagsmål, eller når den angrebne har øvet gengæld mod angriberen, kan straffen under særlig formildende omstændigheder bortfalde.*

Om våldet har föranletts av ett slagsmål eller om offret hämnats på angriparen kan straffet reduceras. Nödvärn och laga våldshandlingar faller utanför. Det är utan betydelse vem som startat eller är skyldig till ett bråk och om våldet gäller hämnd så finns inget krav på att den tidigare incidenten ska ha inträffat tidsmässigt nära inpå hämndhandlingen.<sup>268</sup>

---

<sup>266</sup> Rigsadvokaten: *Straffene i voldssager efter ændringen af straffelovens §§ 244-246*, J.nr.2005-120-0019, juni 2006, kap. 6.

<sup>267</sup> Greve a.a. s. 375f.

<sup>268</sup> Greve a.a. s. 377.

## 4 Analys och diskussion

### 4.1 Vad är synnerligen grov misshandel?

*”Vid bedömande av om brottet är synnerligen grovt ska särskilt beaktas om kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet.”*

När vi besvarar denna fråga är det viktigt att ha klart för sig att omständigheterna ska vara försvårande i förhållande till vad som är grov misshandel. I flera hovrättsfall har domstolarna uttryckt att andra stycket endast är tillämpligt på de allvarligaste fallen, de fall som skiljer sig från andra fall av grov misshandel.<sup>269</sup> Det är mot denna bakgrund som vi nu ska reda ut de olika omständigheterna.

#### **Bestående skador?**

Vad som avses är förenklat uttryckt bestående livsfarliga och svåra kroppsskador (inklusive smärtor). Med svår kroppsskada avses enligt första stycket stadigvarande försämring av hälsan av olika slag såsom förlust av synen men för att första stycket ska vara tillämpligt kan det i enstaka fall räcka med att skadan varit ”förhållandevis betydande”. Andra stycket riktar sig mot de allvarligaste fallen såsom invalidisering och hjärnskador. Den avgörande skiljetången mellan första och andra stycket är att skadan ska vara bestående i andra stycket. Att en skada varit livshotande är i sig inte tillräckligt, visar hovrättens praxis. HD har vidare uttryckt att skadornas omfattning (täckt av uppsåt) utgör den mest avgörande faktorn för om misshandeln varit synnerligen grov. I de fall där skadorna inte varit bestående men brottet ändå ansetts vara synnerligen grovt, har övriga omständigheter i *hög grad* talat för tillämning av andra stycket. I sådana fall har skadorna varit allvarliga, förhållandevis allvarliga eller livshotande.<sup>270</sup>

Frågan om en skada är bestående är i högsta grad en medicinsk sådan. Därför är det förståeligt att domstolarna ofta står utan säkra svar. Ibland bygger skadebilden i stället på prognoser. Rättspraxis vittnar om tvetydigheter kring vad det innebär för bedömningen att skadebilden är oklar. Åklagarmyndigheten har dock sin strategi klar. I de fall där skadebilden inte är tillräckligt klar, bör åklagare fokusera på att utreda skadans förlopp och det eventuella behovet av långvarig rehabilitering.

En intressant fråga som uppkommer i sammanhanget är om det finns tolkningsutrymme för att i begreppet bestående kroppsskada även inrymma bestående allvarliga sjukdomar. I förarbetena nämns att man med bestående kroppsskador avser svåra kroppsskador i första stycket och nämner ingenting om allvarliga sjukdomar. Jag skulle ändå vilja hävda att det fanns

<sup>269</sup> Se t.ex. Göta hovrätt B 2470-12.

<sup>270</sup> Se t.ex. Svea hovrätt B 3073-11, Hovrätten för Västra Sverige B 3354-12 och Hovrätten för Skåne och Blekinge B 2035-12.

ett sådant utrymme, beaktat syftet med lagstiftningen. De allvarligaste fallen av grov misshandel ska bestraffas strängare - var det tänkt. För argumentationens skull lämnar vi Hiv-smittan med tanke på dagens medicinska utveckling på området och tänker oss istället en mycket skadligare sjukdom än HIV. Frågan är då om det från HD:s håll går att hålla isär kroppsskada och sjukdom. Det finns nämligen ingen rimlig förklaring i att lagstiftaren skulle vilja hålla isär begreppen, än att kroppsskador per definition skulle vara värre att bli tillfogas än att bli smittad med en sjukdom. De värsta tänkbara kroppsskadorna kan emellertid vara lika förödande för ett offer som att smitta någon med den värsta tänkbara sjukdomen. I ljuset av de övergripande motiven till lagstiftningen bör därför inom begreppets ramar rimligtvis även ligga det att tillfoga någon bestående allvarlig sjukdom, om sjukdomen är av sådan art att den anses vara försvårande i förhållande till vad som annars utgör grov misshandel.

### ***Synnerligen hänsynslöst och rått?***

För det första vill jag uppmärksamma läsaren på att hänsynslöshet och råhet i realiteten är samma sak, det finns ingenting som tyder på något annat. Jag vill börja med att placera *livsfarligt våld* här. Livsfarligt våld ska inte särskilt beaktas i andra stycket utan endast i första stycket. Däremot är det en omständighet som påverkar hänsynslösheten i andra stycket. Det framgår dock inte att livsfarligt våld ska vara försvårande i förhållande till första stycket. Tvärtom har HD i NJA 2011 s. 89 endast koncentrerat sig på frågan om våldet varit livsfarligt enligt första stycket. Livsfarligt våld i första stycket kan vara användandet av ett livsfarligt vapen. Livsfarliga vapen är ett *våldsmedel som innefattar en medveten risk för den utsattes liv*, som t.ex. skjutvapen, yxa eller andra tillhyggen, men även det att bussa sin hund på någon eller att användanda sparkvåld i vissa sammanhang. Det krävs dock att gärningsmannen i handlingsögonblicket uppfattat gärningen som livsfarlig.

Livsfarliga vapen såsom användandet av skjutvapen innefattar en *brist på kontroll över de efterföljande effekterna*.<sup>271</sup> I hovrättspraxis har detta blivit något utav en måttstock för vad som är livsfarligt våld. T.ex. har det att upprepade gånger slå någon med golfklubba eller att tända eld på någon ansetts vara livsfarligt på ett sådant sätt man saknat kontroll över effekterna, vilket tillsammans med andra omständigheter visat på synnerlig hänsynslöshet. För vissa typer av livsfarligt våld har det däremot krävts mer för att nå upp till synnerlig hänsynslöshet. Jag tänker särskilt på skjutningar i benen. För sådana fall har hovrätterna i de flesta fall ansett att våldet varit livsfarligt, men att detta inte varit tillräckligt för att det ska tala för att gärningsmannen visat synnerlig hänsynslöshet. Detta har kommit till uttryck genom att hovrätten i vissa fall ändrat tingsrättens konklusioner om att skjutvåld i sig föranleder bedömningen att hänsynslösheten varit synnerlig.<sup>272</sup> Frågan är om skjutningar mot andra delar av kroppen t.ex. livsviktiga organ skulle bedömas annorlunda. Sett till de fallen där gärningsmannen slagit någon upprepat med en golfklubba eller tänt eld på

<sup>271</sup> NJA 2011 s. 89 p. 14.

<sup>272</sup> Se Göta hovrätt B 2470-12 (jfr Svea hovrätt B 3075-11).

någon, så har sådant våld starkt talat för en synnerlig hänsynslöshet. Den viktiga frågan i sammanhanget är alltså om gärningsmannen i det enskilda fallet, genom sitt handlande saknat kontroll över de efterföljande effekterna, och i avsaknad av kontroll riskerat vederbörandes liv.<sup>273</sup>

Till *särskild* hänsynslöshet kan hänföras våld som går klart utöver vad som ligger i att endast tillfoga någon skada. Hit brukar hänföras *oprovocerat* våld. Vanligtvis rör det sig om gatuöverfall. Vidare brukar våldet vara *långvarigt* eller som praxis visar, ”fortsatt under en inte obetydlig tid”. En annan typ av våld är det *påtagligt integritetskränkande våldet*. Hit hör t.ex. våld mot närstående som tidigare blivit utsatt för våld av samma person, såsom hustrumisshandel. Våld mot *försvarslösa* personer är en fjärde typsituationen och exempel på detta är när flera personer fortsätter misshandla en ensam person som redan är utslagen. I vissa fall är sådant fall jämförbart med användandet av kniv eller annat sådant vapen. Andra former av våld som hör hit är *våld som medel* för att uppnå något annat ändamål, såsom tortyrlikande misshandel och våld i bestraffningssyfte. Vidare kan man tala om våld mot *skyddslösa personer* såsom våld mot barn, gamla och funktionshindrade.<sup>274</sup>

Om man läser förarbetena till 2010 års reform kommer där till uttryck en viss önskad förskjutning från vad som tidigare bedömdes som särskilt till synnerligen hänsynslöst. Detta gäller särskilt *grovt våld mot barn, äldre eller funktionshindrade, när flera misshandlar ett ensamt och försvarslöst offer eller våld mot en kvinna om det skett tidigare*. Enligt förarbetena går dessa former av våld påtagligt utöver vad som kännetecknas för särskild hänsynslöshet. I praxis kan emellertid identifieras en viss restriktivitet vid bedömningen av vad som är synnerligen hänsynslöst. I NJA 2011 s. 89 ansåg HD att sparkar mot någon som redan är utslagen och försvarslös inte var tillräckligt försvårande omständighet för att *tillsammans med de aktuella skadorna kvalificera misshandeln som synnerligen grov*. Frågan är om domstolen skulle bedömt misshandeln som synnerligen grov om skadan och lidandet varit försvårande eller om det helt enkelt krävs mer hänsynslöshet, som t.ex. att våldet varit livsfarligt enligt första stycket. Med beaktande av vad som framkommit i annan praxis tolkar jag det som det senare. I ett senare fall uttalade hovrätten att det var synnerligen hänsynslöst att svårt misshandla ett skyddslöst barn<sup>275</sup>, vilket tillsynes är en tolkning som är förenlig med den förskjutning som var ämnad med reformen.

När det gäller det instrumentella våldet så har sådant våld en betydelse för om gärningsmannen visat synnerligen hänsynslöshet. Detta framgår av NJA 2011 s. 89 men ännu tydligare i t.ex. RH 2012:24. Däremot visar inte de få fall som behandlats i uppsatsen att tortyrliknande våld som ensam omständighet, innebär att gärningsmannen visat synnerlig hänsynslöshet. Om våldet t.ex. samtidigt inte varit livsfarligt enligt första stycket eller att offret samtidigt inte varit försvarslöst så blir det svårt att få det till att

<sup>273</sup> Se t.ex. NJA 2011 s. 89 och RH 2012:24.

<sup>274</sup> Se kap. 3.1.2.3 och NJA 2011 s. 89.

<sup>275</sup> Se Svea hovrätt B 786-12.

hänsynslösheten gått utöver vad som är särskilt. I NJA 2011 s. 89 talar HD om *direkt instrumentellt våld* för att göra en åtskillnad mellan *våld som metod för att uppnå ett annat ändamål (än att skada)* och *våld i avsikt skada eller plåga*. I fallet med rånet mot växlingskontoret kan man på ett tydligt sätt identifiera det direkt instrumentella våldet. Där sköts personalen två gånger i benet med visst tidsuppehåll, där våldet var en metod för att förmå offret att ge upp nyckeln till kassaskåpet.<sup>276</sup> Till våld som är till för att direkt skada eller plåga hör bl.a. integritetskränkande våld och våld mot försvarslösa eller skyddslösa personer av olika slag. Det skulle vara befogat anser jag, att tolka HD:s uttalande som att de senare formerna av våld är indirekt instrumentellt. En sådan extensiv tolkning av begreppet skulle även ligga inom ramen för 2010 års ändring. Jag återkommer till detta i kap. 4.3.

För synnerlig hänsynslöshet krävs i regel mer än en enda försvårande omständighet. Denna bild ger entydligt den praxis som behandlats i uppsatsen. Det är således en kombination av omständigheter som gör att hänsynslösheten är synnerlig. Förutom de omständigheter som nämnts ovan, spelar även roll för bedömningen att gärningen varit planerad eller att händelsen ägt rum på en öde plats utan möjligheten att bli räddad osv. Har våldet däremot varit impulsstyrt eller gärningsmannen på något sätt själv kan anses ha provocerat fram våldet så påverkar det hänsynslösheten i förmildrande riktning.

Om det för *särskild* hänsynslöshet krävs att våldet *går klart utöver* vad som ligger i att tillfoga den aktuella skadan, så krävs det för *synnerlig* hänsynslöshet att våldet *går påtagligt över* detta. Det är därför förståeligt att domstolarna kräver mer än enstaka försvårande omständigheter för att bedöma hänsynslösheten som synnerlig. Däremot är det min tolkning att de i förarbetena uppräknade omständigheterna går påtagligt över, såsom avses ovan.

### ***Synnerligt lidande?***

Lidandet är inget som särskilt ska beaktas i första stycket. När man sätter måttstocken för vad som är ett synnerligt lidande får man finna vägledning i förarbeten och praxis. För ett synnerligt lidande krävs enligt förarbetena i första hand att misshandeln orsakat *kraftig och långvarig smärta*. Som exempel nämns *tortyrliknande misshandel som varit omfattande under ett inte helt kortvarigt förlopp*. Tidsförloppet spelar här en stor roll för bedömningen visar hovrättens praxis på. En annan typ av lidande som avses i andra stycket är *stark dödsångest eller liknande stor psykisk påfrestning*.

I praxis har synnerligt lidande tolkats på olika sätt. I NJA 2012 s. 45 ansågs en svärdattack ha orsakat offret ett synnerligt lidande i form av dödsångest och synnerligen svåra plågor. En svår misshandel av en sex månaders gammal pojke ansågs ha medfört ett svårt lidande, dock inte synnerligt. Inte heller var det ett synnerligt lidande att bli tillfogad första och andra gradens brännskador, vilket resulterade i en över två veckor lång sjukhusvistelse och

---

<sup>276</sup> Se Svea hovrätt B 3073-11.

ett stort fysiskt och psykiskt lidande för offret. Lika lite var smärtan av att bli slagen, piskad, bränd med ett strykjärn m.m. tillräckligt kraftigt och långvarigt för att betecknas som ett synnerligt lidande, lika lite som det var tortyrliknande. Däremot var det ett synnerligt lidande som ett rånoffer fick erfara när denne, under en tid som uppfattades som inte helt obetydlig, blev skjuten i benen för att förmå denne att lämna över värdesaker. Våldet orsakade mannen svår fysisk smärta och svår dödsångest. I detta fall finner vi alla de dimensioner som utgör ett synnerligt lidande; svår fysisk smärta och stark dödsångest som pågått under en inte obetydlig tid. Frågan är om det finns utrymme för tillämpning av andra stycket om mannen inte hade haft stark dödsångest men att övriga dimensioner förelåg. Det är tveksamt. Skottskador och knivskador har i några fall ansetts ha gett upphov till ett lidande som varit tillräckligt svårt för att tillsammans med andra omständigheter bedömas som en synnerligen grov misshandel. Hovrätterna har dock i dessa fall varit otydliga i sina formuleringar varför det även är tveksamt om lidandet i sig var synnerligt.<sup>277</sup> Synnerligt lidande är den särskilda omständigheten i andra stycket, som i lagtextsammanhang särskilt utmärker den synnerligen grova misshandeln från den grova misshandeln. Förutom att det krävs ett mycket stort lidande så är lidandets framträdande roll i andra stycket, den stora skillnaden i förhållande till vad som är grov misshandel, eftersom lidandet inte är en lika viktig omständighet för gradindelningen i första stycket.

### ***Helhetsbedömning av samtliga omständigheter***

En omständighet kan ha betydelse för mer än ett rekvisit. T.ex. kan det att våldet varit utdraget innebära att våldet orsakat ett synnerligt lidande men även ha betydelse för hänsynslösheten. Däremot beaktas inte samma omständighet mer än en gång. Detta anser jag är allmänt känt bland straffrättsjurister, varför jag inte har en källa på detta. Det är även uppenbart att det är upp till åklagaren att yrka på vilka omständigheter som ska ligga till grund för domstolens bedömning. Detta innebär vidare att det kan vara vanskligt att sortera omständigheterna såsom skett ovan. Däremot är det en pedagogisk nödvändighet i detta fall.

Den mesta avgörande omständigheten är som nämnts skadans omfattning och art. Det finns även utrymme att beakta sådant som inte särskilt anges i andra stycket, t.ex. att offret tillhört en särskilt utsatt yrkesgrupp. I ett fall var det en betydande omständighet i förmildrande riktning att misshandeln föranleddes av en misslyckad narkotikaaffär som offret frivilligt deltagit i. Helhetsbedömningen kan på så sätt göra skillnaden mellan grov och synnerligen grov misshandel, vid sidan av vad som särskilt ska beaktas.

### ***Förändrat tillämpningsområde för första stycket?***

En intressant fråga är om bestämmelsen om grov misshandel har tagit ett kliv tillbaka genom 2010 års lagändring. Har det skett en förskjutning? Den enda typsituationen som nämns i förarbetena där det kan talas om en tydlig förskjutning är när allvarligt våld utövas mot ett skyddslöst barn. Men även

---

<sup>277</sup> Se Göta hovrätt B 2470-12 och Hovrätten för Övre Norrland B 647-12.

sådant våld som inte särskilt nämnts i förarbetena visar tendenser på att ha förskjutits från första till andra stycket. Detta gäller sådant grovt våld som t.ex. attack med svärd eller att tända eld på någon. Den gemensamma faktorn för de senare fallen är att de innebar ett stort mått av brist på kontroll över de efterföljande effekterna. I övrigt är det svårt att peka på någon särskild typ av våld där man kan identifiera en förskjutning från första stycket. Det går inte att säga att våld mot försvarslösa, skyddslösa eller integritetskränkande våld har förskjutits från första stycket. Praxis har inte alls på ett lika tydligt sätt klassificerat dessa typer av våld som synnerligen grova utan har många gånger krävt ett överskott på övriga omständigheter. Möjligtvis skulle det s.k. kortedala-fallet vara ett undantag. I det fallet var misshandeln på det objektiva planet synnerligen grov eftersom våldet varit *livsfarligt* och utövats av *minst två personer mot en ensam och försvarslös man*. Skadorna var dessutom *bestående*.<sup>278</sup>

Av de fall som betraktas som grova enligt första stycket, har i regel ett straff om tre år dömts ut. Borgeke uppgav att straffvärden över detta är sällsynt och skulle kräva mycket allvarligt våld vilket är sällsynt förekommande.<sup>279</sup> Efter införandet av andra stycket bör det vara ännu sällsyntare att brott enligt första stycket skulle ge upphov till högre straff än tre-fyra år. De mycket sällsynta fall som Borgeke talar om, skulle i många fall klassificeras som synnerligen grova. För de fall som är mycket grova men ändå inte synnerligen grova, skulle problematiken kring gradöverlappning till andra stycket, medföra att straffen ändå inte döms utöver fyra år.<sup>280</sup> Bestämmelsen om grov misshandel har alltså begränsats straffvärdemässigt samtidigt som en förskjutning har skett för vissa typer av våld. I övrigt har jag inte funnit några nämnvärda förändringar för typfall i första stycket. I kap. 4.4 kommer jag att se om syftet med ändringen har uppfyllts.

## 4.2 Hur har andra stycket tillämpats?

Jag har undersökt hur tingsrätterna tillämpat bestämmelsen om synnerligen grov misshandel under den andra halvan av 2012. Skadornas omfattning och art har varit den viktigaste omständigheten i tingsrätternas rättstillämpning. Oftast har det krävts bestående svåra kroppsskador, men beroende på de övriga omständigheterna så har det ibland räckt med livshotande skador.<sup>281</sup> Däremot har hänsynslösheten varit den omständighet som diskussionerna till största del kretsat kring. Frågan om våldet varit livsfarligt enligt första stycket, har i de flesta fall varit en nödvändig förutsättning för tillämpning av andra stycket.<sup>282</sup> Vid bedömningen om gärningsmannen saknat kontroll över efterföljande effekterna (vilket är den viktiga frågan om våldet varit livsfarligt enligt första stycket) har storleken på t.ex. kniven men även träffområdet för huggen varit avgörande. På liknande sätt har det inte varit

<sup>278</sup> Se kap. 3.2.3.

<sup>279</sup> Borgeke & Sterzel a.a. s. 235.

<sup>280</sup> Se t.ex. NJA 2011 s. 89 p. 20.

<sup>281</sup> Se t.ex. Växjö tingsrätt B 1526-12

<sup>282</sup> Se undantaget Stockholms tingsrätt B 7388-12.

kofoten som vapen, utan hur och var slagen med kofoten träffat som spelat roll.<sup>283</sup> På det subjektiva planet har det livsfarliga våldet i en del fall varit avgörande för om brottet ska bedömas som försök till mord eller misshandel, särskilt om våldet riktat sig mot t.ex. livsviktiga organ. Gränsen mellan att vilja skada någon svårt och att vilja döda någon kan vara tunn, visar fallstudien.<sup>284</sup> Integritetskränkande våld som att misshandla närstående i deras hem, mot skyddslösa eller att flera ger sig på en ensam och försvarslös person, har i sig inte varit tillräckligt för tingsrätterna. Däremot har dessa typer av våld förekommit i nästan alla de fall där tingsrätten funnit att gärningsmannen visat synnerligen hänsynslös, vilket visar på att de utgjort betydande omständigheter vid bedömningen.

För det synnerliga lidandet har det krävts känslor av dödsångest, svåra och kraftiga smärtor, utdragna förlopp, självmordstankar och andra psykiska men. Det har alltså inte räckt med att rädslan, smärtan och ångesten varit stor. En sådan tillämpning är i enlighet med gällande rätt. Särskilt intressant är dock fallet där hovrätten ändrade tingsrättens uppfattning om att de psykiska men som en kvinna fick, efter att ha blivit överfallen i sitt hem och utsatt för sexuellt tvång under våldsanvändning, skulle ha varit ett synnerligt lidande för denne. Hovrätten ansåg att de psykiska menen varit svåra men inte synnerliga.<sup>285</sup>

Sammanfattningsvis avviker tingsrätternas bedömningar inte nämnvärt från hovrätternas. En stor del av argumentationen kretsar kring hänsynslösheten, och vid denna bedömning har det oftast funnits fler omständigheter att beakta än för skada och lidande.

## 4.3 Är andra stycket en tortyrbestämmelse?

Med tortyr avses enligt tortyrkonventionen (som Sverige har ratificerat) *varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt lidande, fysiskt eller psykiskt, medvetet tillfogas någon antingen för syften att erhålla information eller en bekännelse eller att straffa någon för en gärning* (se Art. 3). Sverige är skyldig enligt konventionen att säkerställa att alla tortyrhandlingar utgör ett brott enligt svensk lag samt att belägga dessa med adekvata straff som beaktar dess allvarliga karaktär (se Art. 4).

Den svenska regeringen anser att Sverige lever upp till sina förpliktelser genom att ett flertal bestämmelser, däribland grov och synnerligen grov misshandel men även olaga hot och olaga tvång. Därför menar de att det inte

---

<sup>283</sup> Se Växjö tingsrätt B 2333-12, Alingsås tingsrätt B 1116-12, Halmstads tingsrätt B 1378-12.

<sup>284</sup> Se t.ex. Borås tingsrätt B 1761-12 (Jfr Göteborgs tingsrätt B 7395-12, Nacka tingsrätt B 1098-12).

<sup>285</sup> Se Stockholms tingsrätt B 7388-12.

behövs ett särskilt tortyrbrott, såsom bl.a. Amnesty International kritiserat Sverige för att ha saknat.

Införandet av synnerligen grov misshandel skulle i övergripande delar täckta vad som utgör tortyr, menar justitieminister Beatrice Ask. Ask ska även under en interpellationsdebatt i riksdagen uttryckt att de omständigheter som särskilt ska beaktas i andra stycket, är vanligt förekommande omständigheter vid allvarliga fall av tortyr. Denna teori ska vi snart ställa på sin spets och jämföra med vad vi vet om omständigheterna i andra stycket.

Kritiken mot att synnerligen grov misshandel skulle vara en tortyrbestämmelse i internationella mått mätt, har kommit från såväl politiska oppositionella som Amnesty International. Från politiskt håll har det framförts kritik mot att andra stycket skulle vara tillräckligt uttortyrhänsyn. Ett flertal remissinstanser och andra intressenter i denna fråga har eftersökt en särskild bestämmelse om tortyr eller tortyrliknande misshandel. För Amnestys del, når Sverige inte upp till konventionens krav om tortyr. De pekar bl.a. på att synnerligen grov misshandel skiljer sig från konventionens bestämmelser och inte omfattar tortyrens *grovhet, utstuderande och systematiska karaktär*. Inte heller psykisk tortyr i form av *psykisk smärta och lidande* omfattas av bestämmelsen, i vart fall inte i någon större utsträckning än grov misshandel. Tortyrbrott ska inte heller kunna preskriberas enligt konventionen, vilket däremot brott i 3 kap. 6§ kan.

Om vi ser till de enskilda omständigheterna så är *bestående skador* en omständighet som absolut kan vara hänförlig till svåra fall av tortyr, men inte nödvändigtvis. Tortyren måste som bekant ha medfört svåra skador som dessutom ska ha blivit bestående. Även i de allvarligaste fallen av tortyr kan rimligtvis inte alltid skadorna vara bestående och svåra. Efter mitt bästa förmenande är tortyr en teknik och konst, och kan ta sig sina grävsta former utan att tillfoga svår kroppsskador. Vidare torde psykiska åkommor inte kunna inräknas här, trots att psykiska sjukdomar ibland kan höra till begreppet misshandel (se kap. 2.2.3.1.2). Detta eftersom sådana åkommor torde inrymmas under synnerligt lidande snarare än bestående kroppsskador. Med tanke på att skadebilden är den viktigaste omständigheten för tillämpning av andra stycket, så är det tveksamt om bestämmelsen med beaktande vad som sagts, blir tillämplig på de grävsta formerna av tortyr.

I förarbetena nämns inget om tortyrliknande misshandel i förhållande till att gärningsmannen visat *synnerlig hänsynslöshet*. Däremot framgår det av bl.a. NJA 2011 s. 89 att tortyrliknande våld kan vara särskilt (men även synnerligen<sup>286</sup>) hänsynslöst. Denna typ av våld går utöver vad som ligger i att skada någon. Det är inte endast direkt instrumentellt våld (våld som metod för ett annat ändamål) som avses, utan även direkta avsikter att skada eller plåga. Hit hör bestraffning, integritetskränkande våld, våld mot barn och äldre och andra skyddslösa men även våld mot försvarslösa, vare sig flera gett sig på en ensam eller om det skett på annat sätt. De senare

---

<sup>286</sup> Se RH 2012:24.

formerna av våld kan med fog klassificeras som indirekt instrumentellt våld menar jag, och där ingår flera av de aspekter som utgör tortyr i konventionens mening. Dessa typer av våld, t.ex. integritetskränkande våld mot kvinnor, visar typiskt sätt på mått av utstuderat och systematiskt våld för att inte nämna grovhet. Det finns alltså utrymme att få med en del av vad som utgör tortyr, mer än vad som uttryckligen anges.

Det har framkommit påståenden att det *synnerliga lidandet* inte omfamnar den psykiska aspekten av vad som är tortyr, med hänsyn till psykisk smärta och lidande. Det finns dock inget självklart svar på om påståendena stämmer eller inte. Starka känslor av dödsångest tillsammans med svåra smärtor och utdragna förlopp låter för mig som ett lidande som kan förknippas med tortyr. Även självmordstankar har ansetts vara ett synnerligt lidande i tingsrätternas rättstillämpning. Detta är även förenligt med förarbetes uttalanden där det talas om psykisk påverkan i form av stor psykisk påfrestning hos offret. Därför torde det ligga inom ramen för lagstiftarens intentioner att täcka även vad som kan beskrivas som psykisk tortyr. Däremot visar hovrättens praxis på att den psykiska tortyren ensamt oftast inte räcker för att utgöra ett synnerligt lidande. Det krävs även någon form av fysisk smärta.<sup>287</sup> Med hänsyn därtill kan kritiken anses vara befogad, att bestämmelsen inte på ett tillfredsställande sätt fångar den psykiska aspekten av tortyren i någon nämnvärd utsträckning.

Det är dock viktigt att ha i åtanke att synnerligen grov misshandel är en bestämmelse om fysiskt våld. Andra aspekter spelar roll, men har inte någon framträdande roll i bestämmelsen. Därför är det en korrekt benämning att det är tortyrliknande misshandel som omfattas av bestämmelsen. Däremot är det inte en tortyrbestämmelse i internationella mått mätt, i alla fall inte mer än vad grov misshandel är, eftersom den fysiska tortyren även i första stycket är det framhävande momentet i bestämmelsen.

Jag anser till skillnad från vissa remissinstanser att en särskild bestämmelse om tortyrliknande misshandel inte är önskvärd, om inte en sådan bestämmelse även skulle inrymma en bredare aspekt av psykiskt smärta och lidande än 3 kap. 6 §. Det påstås även av bl.a. regeringen att de delar av tortyren som inte omfattas av misshandelsbestämmelsen, täcks av andra brott såsom olaga hot och olaga tvång. Med ett sådant upplägg riskerar emellertid tortyrhandlingar att delas upp i fraktioner som bedöms för sig, där vissa brott kanske får adekvata straff men andra inte. Dessa brott kan även preskriberas, vilket Amnesty menar inte är förenligt med konventionen. Jag anser därför att det vore önskvärt att lagstifta om ett särskilt tortyrbrott, som fångar in alla aspekter av tortyr på ett sätt som de enskilda brotten inte kan göra. Detta skulle väcka frågor om konkurrens och konsumtion, något som eventuellt hade vållat tillämpningsproblem.

---

<sup>287</sup> Se t.ex. Göta hovrätt B 1024-12, Svea hovrätt B 7913-12 (den senare som överinstans till Stockholms tingsrätt B 7388-12). Jfr NJA 2012 s. 45. Se även kap. 4.1.

## 4.4 Har bestämmelsen nått upp till sitt syfte?

*Har det skett en förskjutning för de allvarligaste fallen?*

Jag vill besvara denna fråga genom att analysera fallet NJA 2011 s. 89. Samtliga hovrätts- och tingsrättsfall som behandlar andra stycket har tagit vägledning från detta fall. Just därför är förståelsen av detta fall viktigt.

Fallet handlade om en mycket grov misshandel där två gärningsmän misshandlat ett ensamt offer även efter att denne legat medvetslös och försvarslös på marken. *Tingsrätten* menade att misshandeln var synnerligen grov eftersom skadorna varit livshotande, två personer allvarligt misshandlat en ensam person, att de sparkat mot huvudet fastän att han verkat medvetslös och att de senare återvänt för att fortsätta misshandla. *Hovrätten* ändrade rubriceringen till grov eftersom de ansåg att en del av det som tingsrätten menade var försvårande, inte kunde bevisas. *HD* menade att skadebilden är viktigast och att skadorna i detta fall inte blivit bestående. Våldet var inte heller livsfarligt enligt första stycket och gärningen var inte överlagd eller haft ett instrumentellt syfte. Däremot hade gärningsmännen fortsatt sparka mot en redan försvarlös person och även återvänt för att fortsätta. *HD* menade att hänsynslösheten gått utöver vad som ligger redan i att skada någon, men var tillsammans med skadorna inte tillräckligt för att bedöma misshandeln som synnerligen grov.

I många av de hovrätts- och tingsrättsfallen har det ställts höga krav på de enskilda omständigheterna som särskilt ska beaktas. I NJA 2012 s. 45 som är det andra fallet där *HD* uttalat sig, var samtliga omständigheter kvalificerade, och utan tvekan synnerligen grov. Jag vänder mig dock emot en sådan restriktiv bedömning som *HD* förde i NJA 2011 s. 89. Jag vill påstå att (under förutsättning att omständigheterna är bevisade), tingsrätts bedömning i fallet står i större överenskommelse med förarbetena än vad *HD:s* bedömning gör. Tingsrätten har till skillnad från *HD*, inte krävt att första stycket ska vara uppfyllt till punkt och pricka och utöver detta inte heller slaviskt följt andra styckets omständigheter. En sak som talar för att reformen förespråkar en mindre restriktivare bedömning, går att finna ledning i propositionen till 1962 års brottsbalk. Trots att skadebilden är viktigast vid bedömningen går det inte att bortse från att det vid utformningen av begreppet särskild hänsynslöshet (i förarbetena till brottsbalken), togs i beaktning att det skulle täcka även sådana fall där skadorna inte blivit så allvarliga.<sup>288</sup> Mot denna bakgrund är jag kritisk till att *HD* gett skadebilden en alltför framträdande roll. *HD:s* syn kan spåras tillbaka till att grundrekvisitet för misshandel är att tillfoga någon kroppsskada eller smärta. Problemet med denna syn är att de grövre formerna av misshandel handlar om så mycket mer än skadebilden till skillnad från misshandel av normalgraden.

---

<sup>288</sup> Se prop. 1962:10 s. B 89 eller kap. 3.1.2.3. Se även NJA 1992 s. 85.

Ser man även till förarbetena till 2010 års ändring så uttrycks att det är synnerligen hänsynslöst att ge sig på skyddslösa, försvarslösa och att utöva integritetskränkande våld, och det är tydligt att lagstiftaren velat få till en förskjutning för dessa fall. Även lagkommentaren ger uttryck för att våld mot fysiskt svagare personer, ensamt torde föranleda att misshandeln kan bedömas som synnerligen grov (se kap. 3.2.2.3). Beaktat att rättstillämparna många gånger har krävt att våldet ska ha varit livsfarligt, planerat och tortyrliknande osv., har resultatet blivit att många fall som bör kunna förskjutas till andra stycket inte varit tillräckligt kvalificerade.

Frågan återstår varför HD valde en restriktiv tolkning av bestämmelsen i NJA 2011 s. 89? *En del av svaret* tror jag ligger i förarbetena. Såsom en remissinstans anförde, har lagstiftaren inte på ett tydligt sätt gett vägledning kring skillnaden mellan särskild och synnerlig hänsynslöshet. *En annan del av svaret* torde ligga i att HD behandlar omständigheterna som särskilt ska beaktas, som om de vore rekvisit vid helhetsbedömningen, medan tingsrätten i samma fall gjorde en helhetsbedömning utan att betrakta omständigheterna som bindande, snarare vägledande.

Jag vill avsluta denna del med en kommentar kring de uttalanden som gjordes i media (se kap. 3.4.3). Bl.a. en åklagare menade att andra stycket var ett *tomrum som hade fyllts upp mellan misshandel och försök till mord*. Domstolarnas praxis visar att så är fallet. Däremot är jag av uppfattningen att det riskerar skapas ett annat tomrum, i gränslandet mellan första och andra stycket. Petter Asp ska ha uttalat att *minimistrafvet på fyra år visar på att det är de sällsynta fall som bestämmelsen riktar sig mot*. Jag instämmer helt! Men jag menar att ”sällsynta fall” har tolkats restriktivt, av skäl som presenterats ovan. Fortsatt vägledning från HD är nödvändigt och förhoppningsvis reds en del av frågetecknen ut vid nästa tillfälle.

#### *Har det skett en straffskärpning för de allvarligaste fallen?*

I samtliga fall har straffvärdena dömts ut till fyra-fem år. Dessa värden ligger i den nedre fjärdedelen av straffskalan (fyra till tio år). Det finns fall som har behandlats i uppsatsen där straffen rört sig upp i sex-sju års fängelse, men dessa har inkluderat andra allvarliga våldsbrott. Jämfört med de allvarliga fallen av grov misshandel som gav upphov till tre-fyra års fängelse, så innebär tillämpningen av andra stycket ingen reell straffskärpning såsom åsyftades med reformen. Det var sagt att ändringarna i 3 kap. 6 § och 29 kap. skulle skapa en större spännvidd vid straffmätningen för allvarliga våldsbrott. Lagstiftaren förväntade sig en straffökning med en tredjedel och i vissa fall mer. Straffskärpningen har emellertid inte blivit av och det kan inte heller påstås ha uppkommit någon egentlig spännvidd i straffskalan för synnerligen grov misshandel.

## 4.5 Finns det bättre sätt att gå tillväga?

De aspekter som kommer att diskuteras som alternativ till den rådande ordningen rör främst utformningen av bestämmelsen om synnerligen grov misshandel och i mindre utsträckning om förändringen i 29 kap. 1 §.

### Straffvärdeproblematiken i 29 kap. BrB

När det gäller ändringarna i 29 kap. 1 § så är den nya meningen i andra stycket av intresse för oss. I den allmänna juridiska debatten har kritik framförts om att den nytillkomna meningen skulle vara felplacerad. Vad som avses här är om *meningen*<sup>289</sup> är en brottsintern eller brottsextern omständighet? (se kap. 3.2.4). Vad vi vet är att den är placerad i en paragraf som brukar hänföras till brottsinterna omständigheter. En brottsintern omständighet framgår av det enskilda brottet. I detta fall framgår meningen inte av det enskilda brottet, utan är brottsextern per definition (se definition i kap. 2.3). Jag anser att meningen borde ha placerats i 29 kap. 2 § med övriga brottsexterna försvårande omständigheter. Vill man kalla meningen för brottsintern bör den istället placeras i det enskilda brottet. Hur lagstiftaren än väljer att göra så vore det olyckligt att låta meningen stå kvar och kalla den för brottsintern om man inte samtidigt ändrar definitionen på brottintern och brottsextern.

Vidare menar Borgeke att en strikt tillämpning av straffskärpningen vållar problem kring begreppet minimistraff, men även att förändringarna i 29 kap. skapar problem som rör gradöverlappning. Höjer man straffvärdena såsom propositionen förespråkar riskerar man att inkräkta på en högre grads straffskala. Borgeke förespråkar istället en ändamålsenlig tolkning av propositionen och menar att lagstiftaren rimligtvis inte ämnat att åsidosätta gällande straffmättningsprinciper. (se kap. 3.2.4). I sin helhet anser Borgeke att syftet med reformen inte bör tillgodoses genom ändringar i 29 kap. utan istället i de enskilda brottens straffskalor. (se kap. 3.4.2).

Jag anser att ändringar i 29 kap. bör vara genomtänkta om de ska genomföras. Såsom jag uppfattat det, har ändringarna skapat förvirring bland jurister. Med viss försiktighet vill jag påstå att ändringarna i 29 kap. bör tänkas om, så att de inte krockar med annars i huvudsak tillfredsställande straffmätningssystematik, alternativt ändra systematiken i grunden. I annat fall riskerar systematiken att urholkas i längden.

### Det enskilda brottets utformning

*Ett förhöjt minimistraff för grov misshandel till två år eller att ändra rekvisiten för grov misshandel i förmildrande riktning* såsom diskuterades i SOU 2008:85, ansågs inte vara ändamålsenligt för att få till en straffskärpning för de allvarligaste fallen av misshandel. Jag håller med Straffnivåutredningen på denna punkt. Främst mot bakgrund av sådana ändringar inte skulle rikta in sig på de allvarligaste formerna av misshandel.

---

<sup>289</sup> 29 kap. 1 § andra stycket andra meningen: ”Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.”

Ett intressant förslag som bl.a. Juridiska fakulteten i Stockholm framförde i egenskap av remissinstans, var det att lufta ur straffskalorna (*snävare straffskalor*) för att uppnå syftet med reformen. Detta påstås kunna motverka den gamla traditionen av att domstolarna väljer att reservera den övre delen av straffskalan för värre fall i framtiden. Detta anser jag är ett bra argument mot införandet av en ny bestämmelse. Regeringens respons på förslaget var att straffskalorna redan var ändamålsenliga och att det var ett bättre alternativ att istället bättre utnyttja befintliga straffskalor genom ändringar i 29 kap. och i de enskilda brotten. Nu i efterhand kanske snävare straffskalor hade varit ett bättre sätt att nå upp till syftet med reformen. Genom regeringens dir. 2013:30 tillsattes nyligen en utredning som ska överväga ändringar i straffskalorna. Det är inte helt obefogat att misstänka att snävare straffskalor kommer att diskuteras som ett alternativ.

Jag anser däremot att en ny bestämmelse om de grövsta fallen var ett korrekt och välavvägt beslut av lagstiftarna. Detta eftersom en bestämmelse om synnerligen grov misshandel bättre markerar förkastligheten i de grövsta formerna av misshandel ur ett samhällsperspektiv. Däremot är det inte lika självklart att det var det bästa alternativet att dela upp straffskalan i 3 kap. 6 § med det innehåll som bestämmelsen har idag.

Ett framhävande alternativ till hur en bestämmelse skulle utformas, var att skapa en *egen rubricering* med en egen straffskala för brottet. Argumenten mot att införa en egen rubricering har inte innehållit några sakliga skäl. Snarare var det avsaknaden av skäl för att dela upp straffskalan som var huvudargumentet mot en egen rubricering. Däremot håller jag inte med Göteborgs tingsrätt om att en uppdelad straffskala skulle vara främmande för den rådande brottsbalkssystematiken, eftersom det numera finns andra brott som följer idén om en delad rubricering med en uppdelad straffskala. Men bl.a. åklagarmyndigheten anförde under remisstiden att en egen rubricering med ett begränsat tillämpningsområde, skulle lösa den annars uppenbara risken att bestämmelsen om grov misshandel låses fast vid att inte kunna föranleda ett högre straff än fyra år p.g.a. överlappning med bestämmelsen om synnerlig grov misshandel. Nu i efterhand kan med beaktande av vad HD anförde i NJA 2011 s. 89 om att straffvärden för första stycket förblivit oförändrade<sup>290</sup>, konstatera att risken för gradöverlappning förverkligats. En egen rubricering skulle alltså möjligtvis ur straffskalesynpunkt vara ett alternativ till dagens uppdelade straffskalor.

I en artikel från Infotorg framgick att en åklagare ansåg att det fanns *behov av ytterligare en rubricering*. Jag ställer mig tveksamt till om ett sådant alternativ är möjligt rent praktiskt. Finns där ens fler förstärkningsord i vårt språk? En annan aspekt av frågan är att det skulle ändra systematiken i brottsbalken om man lät införa en mängd rubriceringar för en viss brottstyp.

---

<sup>290</sup> NJA 2011 s. 89 p. 20.

Under remisstiden fanns de som ansåg att *synnerlig hänsynslöshet* borde slopas p.g.a. de tolkningssvårigheter som ett sådant begrepp kan vålla. Under arbetets gång har jag fått sympati för en sådan lösning.

Om vi ser till den danska *straffeloven* och motsvarande danska regler om misshandel så finns där ett flertal intressanta perspektiv. En stor skillnad är att de danska straffskalorna består av en allmän straffskala med ett flertal kompletterande straffskalor. Danska straffskalor har många gånger inte heller något minimistraff varför straffskalorna är rymligare än svenska. *De danska misshandelsbrotten* finns fördelade på tre bestämmelser (§§ 244-246) men även två tilläggsbestämmelser (§§ 247-248) där vissa omständigheter kan påverka straffvärdet i försvårande eller förmildrande riktning. Återfall i våldsbrott kan t.ex. höja straffvärdet med upp till 50%.

Bestämmelsen i § 245 påminner om bestämmelsen om grov misshandel i 3 kap. 6 § första stycket och har en hel del objektiva likheter vad gäller rekvisit och omständigheter, men även samma straffmaximum om sex år. Betydliga kroppsskador har en straffskärpande betydelse för bestämmelsen. Däremot kan bestämmelsen utöver detta bli tillämplig enbart grundat på ett uppsåtligt tillfogande av skada, enligt § 245 andra stycket. En helhetsbedömning är avgörande för varje enskilt fall. Sammanfattningsvis är bestämmelsen mer flexibel än vad 3 kap. 6 § första stycket är.

Bestämmelsen i § 246 motsvarar på många sätt bestämmelsen om synnerligen grov misshandel, bl.a. samma straffmaximum på tio år, men tycks däremot inte kräva lika mycket för att vara tillämplig. Det krävs att misshandelns beskaffenhet varit så grov *eller* skadorna varit så allvarliga, att det vid en helhetsbedömning föreligger särskilt försvårande omständigheter. Med grov beskaffenhet avses i stort sätt att våldet typiskt sätt varit farligt och inte mycket mer. Fastän att §246 täcker de allvarligaste formerna av skada så finns där inget krav på att skadorna ska ha varit bestående. Helhetsbedömningen i det enskilda fallet torde såsom bestämmelsen är utformad, få större betydelse än vad motsvarande svensk bestämmelse ger möjlighet till. I fallet U.2005.2125H ansågs en oprovocerad misshandel med grovt våld och som föranlett livshotande skador kvalificera sig för § 246. Gärningsmannen dömdes till sex års fängelse. I målet lades stor vikt vid att våldet varit oprovocerat, varit av särskilt grov karaktär och att det varit två gärningsmän mot ett ensamt och värnlöst offer.

De enskilda omständigheterna i § 245 och § 246 har inte lika många förstärkningsord som i 3 kap. 6 §. Helhetsbedömningen får vidare större betydelse än betydelsen för enskilda omständigheter. Såsom bestämmelsen uppenbarar sig, tenderar en övergång från § 245 till § 246 vara mjukare än motsvarande övergång från 3 kap. 6 § första stycket till andra stycket. Den danska motsvarigheten är enligt mitt förmenande mer ändamålsenligt utformad för att täcka de allvarligaste fallen av misshandel.

*Straffmätningssystematiken i Danmark* är lik den i 29 kap. BrB. Den stora skillnaden är att det inte görs någon åtskillnad mellan straffvärde och

straffmätning i Danmark, men även att återfall i liknande brottslighet har större påverkan på straffutdömningen än i Sverige. Den senaste ändringen kring misshandelsbrotten skedde 2002 då en straffskärpning genomfördes. Målet var att straffen för våldsbrott skulle öka med en tredjedel. För våld som inte medfört döden men dock betydande skador eller bestående men har straffvärdena vid tillämpningen av § 246 dömts ut till sex år *som utgångspunkt*. Det är minst ett år högre än vad vi i Sverige skulle dömas för i en likadan situation, baserat på den praxis som belysts i uppsatsen.

Beatrice Ask och hennes regering har som nämnts beslutat ge en utredare i uppdrag att överväga och förslå ändringar av straffskalorna för grov misshandel genom dir. 2013:30. Regleringen kring straffvärdebedömningen är inte föremål för förändring, utan endast straffskalorna för de enskilda brotten. Själv föreslår jag en annorlunda utformning av 3 kap. 6 § andra stycket, med den danska bestämmelsen § 246 *straffeloven* som förebild.

#### Egen lösning

Om kravet på skada *och/eller* hänsynslöshet men även lidande hade varit lägre tror jag att lagstiftarens intentioner delvis hade kunnat uppnås. Istället för att lägga stor vikt vid de omständigheterna som särskilt ska beaktas tror jag att mindre detaljstyrning och mer helhetsbedömning skulle vara effektivare i förhållande till lagändringens syfte. Förslag till ett andra stycke: *"om omständigheterna i sin helhet är försvårande i förhållande till vad som avses i första stycket, är brottet synnerligen grovt. Vid bedömningen ska särskilt beaktas den tillfogade skadan, gärningsmannens hänsynslöshet och offrets lidande"*.

Slopandet av förstärkningsord har varit en beprövad metod av lagstiftaren när det gäller brottet misshandel historiskt sätt (se t.ex. kap. 2.1.3). Jag tror att förstärkningsorden (*"synnerlig"*, *"bestående svår"*) åter kommer att sätta hinder för en effektiv lagstiftning.

## 4.6 Slutsatser

Det krävs mycket i förhållande till grov misshandel för att en misshandel ska vara synnerligen grov. Helhetsbedömningen som ska göras är i större utsträckning beroende av att flera av de förstärkningsord som särskilt ska beaktas är uppfyllda. Detta medför att vissa fall som inte borde kvalificeras som grov misshandel, inte heller kvalificerar sig som synnerligen grov misshandel. Synnerligen grov misshandel kan inte heller anses vara en tortyrbestämmelse i internationella mått mätt. Däremot omfattar den såsom framgår, tortyrliknande misshandel. Det som fattas är bl.a. den psykiska tortyren, men även den bredare kontexten i vilken handlingen utförs i. Det har vidare inte framkommit varför en egen rubricering inte skulle vara ett bra alternativ till införandet av ett andra stycke men jag tror att ett mindre antal förstärkningsord hade gjort bestämmelsen mer ändamålsenlig.

# Käll- och litteraturförteckning

## Tryckt material

### Offentligt tryck

#### *Direktiv*

Dir. 2007:48 Skärpt syn på allvarliga våldsbrott m.m.

Dir. 2013:30 Översyn av straffskalorna för viss våldsbrott

#### *Statens offentliga utredningar*

SOU 1953:14 Förslag till brottsbalk

DS Ju 1986:11 Grov misshandel och grov stöld

SOU 2008:85 Straff i proportion till brottets allvar

#### *Propositioner*

Prop. 1962:10 Förslag till brottsbalk

Prop. 1978/79:67 Förbud av kroppsbestraffning och aga

Prop. 1987/88:14 Slopande av förstärkningsord för grov misshandel

Prop. 1992/93:141 Straffskärpning för ringa misshandel

Prop. 1993/94:130 Ansvarsfrihet vid samtycke

Prop. 1997/98:55 Könneutralt misshandelsbegrepp

Prop. 2009/10:147 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.

#### *Betänkanden*

Bet. 1 LU 1962:42 Förslag till brottsbalk

Bet. LU 1978/79:11 Förbud av kroppsbestraffning och aga

Bet. 2009/10:JuU32 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.

#### *Övrigt*

Remissammanställning JU 2008/8415/L5

Riksdagsmotion 2009/10:Ju10 Vänsterpartiet om 2010 års reform

Riksdagsmotion 2009/10:Ju13 Socialdemokraterna om 2010 års reform

Interpellation 2012/13:177 Tortyrbrottets ställning i svensk lag

Interpellations protokoll 2012/13:33

#### *Danskrätt*

Straffelovrådets Betænkning nr. 1099/1987

Straffelovrådets Betænkning nr. 1424/2002

Forslag til Lov om ændring af straffeloven 2001/2 LSF 118

Rigsadvokaten: *Straffene i voldssager efter ændringen af straffelovens §§244-246*, J.nr.2005-120-0019, juni 2006.

Rigsadvokaten: *Redogørelse – børn vidner till vold – Redogørelse afgivet december 2011 om sager, hvor børn har været vidne til vold udøvet mod nærstående person.*

## Internationella konventioner

1984 års FN konvention mot tortyr, grym, inhuman och förnedrande behandling (Tortyrkonventionen)

## Internetkällor

Beatrice Ask i Dagens nyheter, *"Domstolarna följer inte våra direktiv om straffskärpning"*, den 4 mars 2013 (2013-03-05).

<http://www.dn.se/debatt/domstolarna-foljer-inte-vara-direktiv-om-straffskarpning>.

Krabbe, Erica (Infotorg juridik), *"Två år med synnerligen grov misshandel"*, den 24 september 2012 (2013-03-05).

<http://www.infotorgjuridik.se/premium/mittijuridiken/bransch/article182595.ece>.

Olsson, Evelina (Tidnings AB Metro): *"Hårdare straff blev aldrig verklighet"*, den 19 februari 2013 (2013-03-05).

<http://www.metro.se/nyheter/hardare-straff-blev-aldrig-verklighet/EVHmbr!1msz3Sq3MEAtg/>.

Ekot (Sveriges radio): *"Fler dömda med ny misshandelsrubricering"*, den 15 september 2012 (2013-01-25).

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5271788>.

## Övrigt

Amnesty International (En promemoria från den svenska sektionen): *Kriminalisering av tortyr i svensk rätt*, oktober 2011

Åklagarmyndighetens rapport från 2007: *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott – sammanfattning*

Åklagarmyndigheten i Göteborg, PM 2011:7

## Litteratur

Asp, Petter m.fl.: *Kriminalrättens grunder*, Svensk Straffrätt I, Uppsala 2010

Bernitz, Ulf m.fl.: *Finna rätt – Juristernas källmaterial och arbetsmetoder*, tolfte upplagan, Stockholm 2012

Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, andra upplagan, Stockholm 2012

Borgeke, Martin & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis*, Stockholm 2009

Holmqvist, Lena m.fl.: *Brottsbalken En kommentar*, Del I, Supplement 1 juli 2012, Stockholm 2012 [cit. Holmqvist m.fl.(Del I)]

Holmqvist, Lena m.fl.: *Brottsbalken En kommentar*, Del II, Supplement 1 juli 2012, Stockholm 2012 [cit. Holmqvist m.fl.(Del II)]

Jareborg, Nils & Friberg, Sandra: *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, Svensk straffrätt III, Uppsala 2011

Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, tredje upplagan, Stockholm 2010

Malmsten, Krister: *Idrottsvåld – regelkonformitet och rättsenlighet, I: skuld och ansvar*: Straffrättsliga studier tillägnade Alvar Nelson (red.: Jareborg, Nils & Träskman, Per-Ole), Uppsala 1985

Träskman, Per-Ole: *Hiv-smitta, sexuella handlingar och kriminalitet, I: festschrift till Boel Flodgren* (red.: Lindell-Frantz, Eva m.fl.), Lund 2011

### **Dansk litteratur**

Greve, Vagn m.fl.: *Kommenteret straffelov - speciel del*, 9 omarbejde udgave, København 2008

### **Juridiska tidsskrifter**

Borgeke, Martin m.fl.: "*Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott*", i SvJT 2011 s. 71-80

Gröön, Peter & Leijonhufvud, Madeleine: "*Hiv och straffansvar – En uppklarad problematik*", i SvJT 2009 s. 609ff

Sahlin, Jan: "*Om nödrätt i hälso- och sjukvården: Några anteckningar om juridiken på ett etiskt område*", i SvJT 1990 s. 605f

# Rättsfallsförteckning

## Högsta domstolen

|                    |                 |
|--------------------|-----------------|
| NJA 1967 s. 236    | NJA 2000 s. 278 |
| NJA 1988 s. 156    | NJA 2000 s. 612 |
| NJA 1990 s. 776    | NJA 2002 s. 449 |
| NJA 1992 s. 85     | NJA 2003 s. 174 |
| NJA 1992 s. 324    | NJA 2003 s. 229 |
| NJA 1993 s. 553    | NJA 2003 s. 537 |
| NJA 1997 s. 636    | NJA 2004 s. 176 |
| NJA 1998 s. 86     | NJA 2004 s. 321 |
| NJA 1999 s. 269    | NJA 2004 s. 479 |
| NJA 1999 s. 460    | NJA 2011 s. 89  |
| NJA 2000 s. 17 III | NJA 2012 s. 45  |

## Hovrätten

|                         |                                            |
|-------------------------|--------------------------------------------|
| RH 1992:69              | Hovrätten för Västra Sverige B 3354-12     |
| RH 1995:23              | Hovrätten för Västra Sverige B 3891-12     |
| RH 2004: 19             | Hovrätten för Västra Sverige B 4089-12     |
| RH 2007:75              | Hovrätten för Västra Sverige B 4437-12     |
| RH 2011:62              | Hovrätten för Övre Norrland B 647-12       |
| RH 2012:24              | Hovrätten för Skåne och Blekinge B 2035-1  |
| Svea hovrätt B 6470-05  | Hovrätten för Skåne och Blekinge B 2393-12 |
| Svea hovrätt B 418-08   | Göta hovrätt B 1024-12                     |
| Svea hovrätt B 3073-11  | Göta hovrätt B 2132-12                     |
| Svea hovrätt B 786-12   | Göta hovrätt B 2470-12                     |
| Svea hovrätt B 6519-12  | Göta hovrätt B 2867-12                     |
| Svea hovrätt B 6992-12  |                                            |
| Svea hovrätt B 7913-12  | SvJT 1966 ref. 57                          |
| Svea hovrätt B 10470-12 |                                            |

## Tingsrätten

|                                |
|--------------------------------|
| Alingsås tingsrätt B 1116-12   |
| Borås tingsrätt B 1761-13      |
| Göteborgs tingsrätt B 7395-12  |
| Halmstads tingsrätt B 1378-12  |
| Lunds tingsrätt B 2896-12      |
| Nacka tingsrätt B 1098-12      |
| Stockholms tingsrätt B 7388-12 |
| Södertörns tingsrätt B 5653-12 |
| Södertörns tingsrätt B 6998-12 |
| Värmlands tingsrätt B 2807-12  |
| Växjö tingsrätt B 1526-12      |
| Växjö tingsrätt B 2333-12      |